ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΚΥΡ ΕΥΦΡΟΣΥΝΗΣ ΔΡΑΓΟΥΝΗ
ΥΠΟ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΝΝΙΑΗ

ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΑ

ΕΤΟΣ ΙΘ' ΤΕΥ. Α'
ΕΠΟΜΕΝΟΥ 1941

ΚΑΛΟΚΑΙΡΝΗ ΒΡΑΔΙΑ*

Ἐδιάβασα — Σὲ γνέφει ἀγάλι γάλι
τὸ βραδινὸ ἀποπεπαυμένο ἀέρι
στὰ μάτια μου ἀχνηνοῦσε ἀμπρὸς νὰ βάλῃ,
κ' εἶχε τοῦ κόσμου τὸ βιβλίο ἀπὸ χέρι.

Λὲ μένω ἀργός· τ' ἀνάγνωσμά μου ἀλλάζω
ἀπὸ ξένο πεζογράφο τρυγοῦδι θεῖο [1],
καὶ δίχως κόπο, ἀθέμιτοις διαβάζω
στ' ἀρχαῖα τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ βιβλίο.

Ἡ μέρα σβύνει. Ὅπου κοιτάξῃς, ὅπου
τ' αὐτί σου γύρῃ, ἀσάλευτη γαλήνη,
ποὺ καὶ ἀπὸ στήθος τοῦ κοιμένου ἀνθρώπου
γλυκὰ γλυκὰ τὸ βάλσαμό της χύνει.

Ὦ! κάμε ἀπὸ τὸν κόσμο, ἀγάπης ὥρα,
νὰ πάψῃ κάθε ἀμορεσμένη μάχη!
Νά, πλαστήκανε ἀντίπαλοι, καὶ τώρα
γλυκοφιλιῶνται ἀπὸ τὸ κῦμα οἱ βράχοι.

Δέχεται ὁ κρίνος τὸ χρυσὸ μελίσσι
ποὺ τὴν πρώτη γλυκάδα εἶχε τοῦ πάρῃ·
μὲς τὸν κόρφο του, ἰδές, νὰ ξενυχτήσῃ
γενναῖα τοῦ δίνει εὐωδιαστὸ κλινάρι!

Στὸν οὐρανὸ κάθε λουλοῦδι χύνει
λιβάνισμα λατρείας ἐδῶθε κάτου,
καὶ ὁ γαλάζιος ναὸς μὲ εὐγνωμοσύνη
τ' ἄνθια κατίζει μὲ τὴ θεία δροσιά του.

Ἡ θάλασσα γελάει τὴν ἀργυρώνει
τὸ φεγγάρι ποὺ πάει κατὰ τὴ Λύσῃ·
λὲς καὶ γιὰ τοῦτο ἀπὸ χαρὰ φουσκώνει
δίχως αὔρα καμία νὰ τὴ βιηθήσῃ.

Ἀπάνου κάτου ὅπου κοιτάξῃς, ὅπου
τ' αὐτί σου γύρῃ, ἀσάλευτη γαλήνη,
ποὺ καὶ ἀπὸ στήθος τοῦ κοιμένου ἀνθρώπου
γλυκὰ γλυκὰ τὸ βάλσαμό της χύνει.

Σὲ γλυκάδα ὡς αὐτή, ποιὰ νά 'ναι ἡ θλίψη
ποὺ ξάφνου μὲ νικᾶει χωρὶς αἰτία
καὶ πολεμᾶει στὰ μάτια μου νὰ κρύψῃ
τοῦ ἀτάραχου βραδυνοῦ κάθε μαγεία;

Ὅλα γύρω σιγοῦν. Μὴ θὰ θυμήσῃς
ἐμὲ τοῦ γέρου, ἀγαπημένο βραδυ,
μ' ἕνα τέτοιο ἀποκαίμισμα τῆς φύσης
ποὺν ὕπνο εἶμαι κοντὰ νὰ βρῶ στὸν Ἅδη;

Μὲ αὐτὴ τὴν ὥρα, ὁποὺ κανένα γνέφι
τὴν ὄψη της δὲν ἔχει ἀποκεκάψῃ,
χαρὰ στὸν ὅπου ἐλπίδα οὐράνια θρέφει
καὶ ἡ σιερνὴ τῆς ζωῆς του ὥρα νὰ μοιάσῃ.

Τὸ ἐλπίζω καὶ ἀγκαλὰ κάπως προλέω
πῶς ἤσυχα τὰ μάτια ἔχω νὰ κλείσω.
Ἀχ! μοῦ πονεῖ τὸν κόσμο τὸν ὡραῖο,
ποὺ ὁμπροστά μου γελάει, νὰ παρατήσω.

Γ. ΜΑΡΚΟΡΑΣ

* Μᾶς ἐστάλη ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ποιητοῦ.
[1] Τὸ Δάντε.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ενα φωτεινὸν σχολεῖον ἐκλείσθη εἰς τὸν Βόλον. Τὸ ἔκλεισεν ἡ βία τῶν Ἀρχῶν, ρυμουλκουμένη ἀπὸ τὴν πονηρίαν τῶν ταπεινῶν καὶ ἀπὸ τὸν τυφλὸν φανατισμὸν τοῦ ὄχλου. Τὸ κλεῖσιμον τοῦ σχολείου αὐτοῦ, ἔξω ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην λεπτομέρειαν, χαράσσει μίαν χαρακτηριστικὴν σελίδα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Διότι εἶναι τὸ πρῶτον φαινόμενον τῆς ἐξωτερικευμένης ἀντιδράσεως, τὴν ὁποίαν προκαλοῦν αἱ νέαι ἐκπαιδευτικαὶ ἰδέαι συγκρουόμεναι πρὸς τὰς παλαιάς, μία νέα τάξις διηλαδὴ πραγμάτων ἐρχομένη ἀντιμέτωπος πρὸς ἕνα καθεστὼς παλαιόν, ἁμαρτολὸν καὶ ἐρειπωμένον.

Διότι τί ἦτο τὸ νέον αὐτὸ σχολεῖον; Τὸ ὠνόμασαν ἑορταν ἀθεϊσμοῦ, μαλλιαρισμοῦ, ἀνηθικότητος καὶ πάσης διαβολικότητος. Ἦτον ἁπλούστατα τὸ νέον παρθεναγωγεῖον, νέον εἰς τὰς μεθόδους του, εἰς τὸν ὀργανισμόν του, εἰς τὰς ἀντιλήψεις του, εἰς τὴν ἐκπαιδευτικήν του τάξιν, εἰς τὴν ψυχήν του. Ἦτον ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀληθείας τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ἀληθείας τῆς ψυχολογικῆς. Ἀλλὰ τὸ νέον τρομάζει πάντοτε καὶ ἐξαφνίζει. Εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Διαβόλου! Ὅσον τὸ περιβάλλον, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται, εἶναι σκοτεινότερον, τόσον ἡ λάμψις του θαμβόνει ὀδυνηρότερα καὶ τρομάζει βαθύτερα. Ἡ ἱστορία τῆς ἐμφανίσεως κάθε νέας τάξεως πραγμάτων εἶναι ἱστορία αἱματηδιασμῶν, παρεξηγήσεων, ἀντιδράσεων, τραγικοτήτων καὶ κωμικοτήτων, μαζὶ ἱστορία σασμῶν ἑνὸς ὀργανισμοῦ καταλυομένου καὶ ὁρμῆς ἑνὸς ὀργανισμοῦ, ἐρχομένου νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του. Καὶ τὸ δένδρον τὸ πονηρόν, τὸ ὁποῖον παραγγέλλει ὁ Ἰησοῦς νὰ ἐκβληθῇ καὶ νὰ ριφθῇ εἰς τὸ πῦρ, διότι δὲν φέρει καρπόν, καὶ τὸ δένδρον αὐτὸ ἀκόμη ἔχει ριζοβολήσει εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ διὰ νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὴν γῆν ποὺ τὸ τρέφει, τὴν συνταράσσει καὶ τὴν ἀναστατόνει μέχρι βαθέων.

Τὸ δένδρον τὸ πονηρόν, τὸ μὴ φέρον καρπούς, ὑπῆρξεν καὶ ὑπάρχει ἡ Ἐκπαίδευσίς μας. Ἀφ' ἧς στιγμῆς εὑρέθησαν ἄνθρωποι, δυνηθέντες νὰ βολίσουν βαθύτερα καὶ ἀσφαλέστερα τὴν ἐθνικήν μας κακοδαιμονίαν καὶ νὰ ἐρευνήσουν τὰς αἰτίας της, τὸ μυστήριον ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι μυστήριον. Ἡ μεγάλη ρίζα τοῦ κακοῦ ἦλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν ζήτημα ὑψώθη ὡς τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτατον τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Ὅλα τὰ κακὰ τὰ μαστίζοντα τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν πολιτείαν, ὅλαι αἱ δυσαρρίαι, αἱ κατατρυκοῦσαι τὴν ἑλληνικὴν ζωήν, ἔλλειψις σκέψεως, ἔλλειψις χαρακτήρων, ἀβουλία, ἀποχαύνωσις, ἀμάθεια καὶ ἡμιμάθεια, πτοχαλιζονεῖα καὶ φαντασοπληξία, ἐρημία πάσης πρακτικῆς σκέψεως καὶ κατευθύνσεως, ἔκστασις ἀδρανὴς πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ δέος πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ μέλλοντος, καλλέργεια τοῦ ψεύδους καὶ τῆς συνθήκης ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, πνευματικὸς μαρασμὸς καὶ οἰκονομικὸς μαρασμός, πόνολον τὸ χρόνιον Νεοελληνικὸν κακόν, ἀπεδείχθη ὅτι μίαν ἔχει κυρίαν καὶ ἀσφαλῆ πηγήν, τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀθλιότητα.

Εὐτυχῶς ὁ σπόρος τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ καθεστῶτος, μιᾶς ἐπαναστάσεως ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ πάσης ἄλλης, ἐρρίφθη ὄχι πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν γῆν, τὴν πνιγμένην ἀπὸ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, καὶ ἐρρίφθη ἀπὸ τὰ φωτεινότερα πνεύματα τῆς ἐποχῆς μας. Αἱ πολεμίστριαι ἰδέαι ἔδειξαν ἤδη τὴν λάμψιν τοῦ ξίφους των. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε θεωρητικὸς καὶ ἀνώδυνος. Ἡ πρώτη πραγματικὴ σύγκρουσις τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος πρὸς τὸ νέον καθεστὼς ἔγινε τὰς τελευταίας ἡμέρας εἰς τὸν Βόλον. Ἐκεῖ μοιραίως ἡ νέα ἐκπαιδευτικὴ ἰδέα ἐνεσαρκώθη εἰς ἕνα ζῶντα, ἀκμαῖον καὶ δροσερὸν ὀργανισμόν. Αἱ μέλλουσαι μητέρες τῆς Θεσσαλικῆς γῆς ἐκλήθησαν πρῶται, κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν ἢ ἔμπνευσιν, νὰ ποτισθοῦν τὰ νέα νάματα. Καὶ τὸ σχολεῖον αὐτὸ ἐθαυματοῦργησεν! Παρέλαβε πλαγγόνας καὶ ἐδημιούργησεν ἀπ' αὐτὰς πλάσματα ζωντανά, ὑγιῆ, διψῶντα μάθησιν, ἐνθουσιῶντα διὰ τὴν γνῶσιν, προσδεχόμενα τὴν παιδείαν ὡς ἔρωτα τῆς ζωῆς καὶ ὄχι πλέον ὡς δουλείαν καταθλιπτικὴν καὶ ἀναπόφευκτον. Ἀλλὰ τὸ σχολεῖον τὸ ὁποῖον ἔκλεισε μέσα του τὴν χαρὰν τῆς γνώσεως, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ταράξῃ μίαν κοινωνικὴν συνείδησιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ παιδεία ὑπῆρξεν ἕως τώρα σύμβολον θλίψεως, πόνου καὶ μαρτυρίου, μίαν συνείδησιν δηλαδὴ ἀσκητικήν. Καὶ τῆς ταραχῆς αὐτῆς ἐπωφελήθησαν οἱ ἔχοντες συμφέρον νὰ ἐπωφελοῦνται τῶν περιστάσεων, οἱ φύλακες καὶ οἱ τρόφιμοι τῆς σαπρᾶς παραδόσεως.

Ἔδειξαν μὲ τὸ δάκτυλόν τους καὶ εἶπαν:

— Κρημνίσατε τὸ σχολεῖον αὐτό, ὅπου ἔστησε τὸν θρόνον του ὁ Διάβολος!

Καὶ ἡ φαντασία τοῦ ὄχλου εἶδε τὸν Διάβολον χορεύοντα μέσα εἰς τὸ νέον σχολεῖον. Καὶ αἱ Ἀρχαί, ποὺ εἶναι ὁ ὄχλος τοῦ ὄχλου εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὸ φρουρεῖν ὀκνηρῶς τὴν παράδοσιν, διέκριναν καὶ αὐταὶ μὲ τὰ σκονισμένα ὀματογυάλια τῆς γραφειοκρατίας, τὴν οὐρὰν τοῦ Διαβόλου, σαλεύουσαν ἀπίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα. Καὶ τὸ σχολεῖον ἔκλεισεν!

Ἀλλὰ ὁ μῦθος τῆς Λερναίας Ὕδρας δὲν εἶναι μόνον ὁ μῦθος τοῦ Κακοῦ. Εἶναι καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἀγαθοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν Ὕδραν ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὅταν πέσῃ μία κεφαλή, δεύτερα εἶναι ἕτοιμη νὰ φυτρώσῃ! Μὲ τὸ σχολεῖον λοιπὸν ποὺ ἐφραγίσθη, δὲν ἐφραγίσθη καὶ ἡ ἰδέα. Θὰ ἔλθῃ τὸ δεύτερον καὶ θὰ ἔλθῃ τὸ τρίτον καὶ θὰ ἔλθῃ βαθμηδὸν ἑκάστο, τὸ ὁποῖον καμία δύναμις δὲν θὰ ἠμπορῇ πλέον νὰ τὸ σφραγίσῃ, διότι θὰ τὸ φρουρῇ, ἀκαταμάχητος ἡ ἀφανισμένη ἐθνικὴ συνείδησις.

Ἴσως ἡ ἡμέρα αὐτή, ἡ ἡμέρα τῆς ἐκπαιδευτικῆς Ἀναγεννήσεως — ἡ ὁποία θὰ σημάνῃ καὶ τὴν ἐθνικὴν Ἀναγέννησιν — ἴσως ἡ ἡμέρα αὐτὴ βραδύνῃ ἀκόμη. Πολλαὶ καὶ μεγάλαι προλήψεις βαρύνουν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἔθνους. Ἡ Ἑλληνικὴ πρόληψις δὲν εἶναι ἡ μικροτέρα ἀπ' αὐτάς. Καὶ πρὸ τῶν προλήψεων αὐτῶν, τὸ Κράτος, ἄτολμον καὶ συντηρητικόν, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ ἴσως ἀκόμη νὰ φρουρῇ τὴν ἐκπαιδευτικὴν παράδοσιν, ἀνίσχυον «ἐκτάνειν ἰσῶς», κατὰ τὴν Ἱπποκρατικὴν ῥῆσιν, καὶ περιορίζον, ὅπως χθὲς καὶ πρώην, τὴν θεραπείαν τῶν κακῶν εἰς τὰ ἤπια καὶ ἀνώδυνα καὶ ἀνωφελῆ μέσα — «ἐπὶ δ' ἤπια φάρμακα πάσιον . . . .

Ἀλλ' ὁ σπόρος τῶν νέων ἰδεῶν ἐρρίφθη. Καὶ ὅταν ἡ μεγάλη ἐκπαιδευτικὴ ἐπανάστασις ἐκραγῇ εἰς ὅλην της τὴν ἔκτασιν, συμπαρασύρουσα μορφὰς καὶ εἴδωλα, καμία δύναμις πλέον δὲν θὰ σταθῇ ἱκανὴ νὰ τὴν συγκρατήσῃ. Τὸ Ἔθνος θὰ τινασσίσῃ ἀπὸ τὰ στήθη του τὸν βαρὺν ἐφιάλτην, ποὺ τοῦ ἐπλάσσαν τὴν ἀνιστορίαν του, καὶ θὰ ἀναπνεύσῃ καὶ θὰ ζήσῃ πραγματικῶς ἐλεύθερον μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων.

ΧΕΙΡΩΝ ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

ΤΟ ΔΙΑΟΛΑΚΙ ΠΟΥ ΕΓΙΝΗΚΕ ΑΓΓΕΛΑΚΙ

Μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἕνα Διαολάκι πήδησεν ὄξω ἀπὸ τὴ μάντρα ποὺ περιτείχιζε τὸ πλατὺ περβόλι τοῦ Λουτσίφερου.

Διαολάκι ἤτανε βέβαια — ὅμως καλὸ δὲν ἤτανε, καὶ μιὰ ὀλέβια του εἶχε βαστάξει ἴσα, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ὁ Λουτσίφερος ἤτανε Χερουβείμ: ὅμως ἡ Λάμια κ' ἡ Ὄχεντρα ποὺ τὸ βυζάξανε — τὸ ποτίσανε φαρμάκι καὶ πονηράδα, κ' ἡ ψυχούλα του ἤτανε γεμάτη διαολιές.

«Ἐσύ 'σουνα τὸ Βασιλόπουλο, τοῦ λέγαν, κ' ἐσὺ τὸ Ἀρχοντόπουλο καὶ δικά σου ἤτανε τὰ Ἐδέμ, μὰ ὁ Θεὸς ὁ . . . (κ' ἐδῶ βλαστημούσανε) φθόνησε τὸν πατέρα σου καὶ τοῦ σφετερίστηκε τὸ βασίλειό του· καὶ σὰ δὲ μπόραγε νὰν τοῦ παραβγῇ σὲ τίποτε, βουλήθηκε νὰν τόνε ξολοθρέψῃ. . . Μὰ δὲν τὰ κατάφερε· καὶ θάφθῃ ἕνα κάποιε . . . » καὶ τὰ παρόμοια.

Ἔτσι βέβαια, τί ἄλλο μποροῦσε νἄτανε τὸ Διαολάκι παρὰ ἕνα πλασματάκι ὅλο χολὴ καὶ μπερμπαντιά. Καὶ βγαίνοντας πρώτη φορὰ σὲν κόσμο, σὰ λυκόπουλο πεινασμένο, γούρλωσε τὰ ματάκια του καὶ κύτταε τὸ φεγγάρι. Ὕστερα ἔκανε δύο τοῦμπες στὸν ἀέρα καὶ σὰν πουλάκι λευθερωμένο ἀπ' τὸ κλουβί του, κυλίστηκε μέσ' τὰ χορτάρια καὶ γιόμισε τὰ ῥουθούνια του μὲ τὴ μυρουδιὰ τῆς νυχτερινῆς δροσιᾶς.

Ἕνα κρυερὸ ἀγεράκι ἀνάδευε τὰ φύλλα κι' ὁ γειώνης τραγουδοῦσε τὸν κλαψάρικον ἦχο του.

Τὸ Διαολάκι μαθημένο ἀπ' τὴ ζεστασιὰ τοῦ σπιτιοῦ τοῦ πατέρα του, κρύωνε, καὶ τὰ σουβλερὰ δοντάκια του χτυπούσανε. . .

Βρόντηξε τὰ μαῦρα χεράκια του, τῶν' ἀπάνου στ' ἄλλο, καὶ κούνησε τὴν οὐρίτσα του σὰ σκυλάκι — ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ.

Ὕστερα πῆρε τὸν ἄσπρο δρόμο ποὺ ἀνοιγόταν μπροστά του καὶ τράβηξεν ἴσα, πότε πηδώντας ἀψηλὰ καὶ πότε σιμαδεύοντας τ' ἄστρα μὲ τὰ πετραδάκια.

Τέλος πάντων, σὲ μιὰ καμπή, ἕνα μακρυνὸ φῶς χάραξε πίσω ἀπὸ μιὰ τοῦφρα δέντρα· ἤταν ἕνα σπιτάκι φτωχικὸ καὶ παράμερο: μιὰ γρηούλα καθόταν μοναχὴ ἐκεῖ μέσα καὶ μάζωνε χόρτα καὶ τὰ ποκλοῦσε στὴ χόρα.

«Ἄγρια ῥαδίκια, ἄγρια ῥαδίκια» — ἔτσι φώναζε στὸ δρόμο μὲ στρίγγλιαη φωνή, κ' οἱ μύγκες τήνε κορωϊδεύανε.

Τὸ Διαολάκι δὲν ἔχασε στιγμή, μόνο πάει ἴσα καὶ χτυπάει τὴ θύρα· εἶχε τόσ' ἀκουστὰ γιὰ τοὺς ἀθρώπους ποὺ — μὰ καὶ τοῦ τύχαινε ἡ εὐκαιρία — σωστὸ δὲν ἤτανε νὰ τὴν παρατρίβῃ.

Τόκ, τόκ . . .

Ἡ γρηούλα, κουτσαίνοντας, βγῆκε μ' ἕνα κερὶ στὸ χέρι καὶ ῥώτησε ποιὸς εἶναι.

Τὸ Διαολάκι φύσηξε τότες ἀπάνου στὸ κερὶ καὶ τὄσβυσε, καὶ τὰ ματάκια του ἀστράφανε κοκκινωπὰ σὰν κάρβουνα ἀναμένα.

Ἡ γρηούλα ἔμπηξε μιὰ φωνὴ κ' ἔπεσε χάμου σύξυλο.

Χά, χά, χὰ — τὸ Διαολάκι — τὸν τόπο γιό-

μιος μὲ τὰ χέρια του κ' ἔπεσε κάτω κ' ἔπιανε τὴν κοιλιά του ἀπὸ τὰ γέλια· ὕστερα — ἀφοῦ ξεθύμωνε — κάθησε ὀκεφτικὸ καὶ χάζευε.

Τὸ φεγγάρι κρεμάτανε τώρα στὸν οὐρανό, φεγγομένο, σὰν φέτα φεγγοῦ μὲ μιὰ μεγάλη διαγωματιὰ στὴν κόχη, κ' οἱ βαρράχοι χαλοῦσανε τὸν κόσμο.

Συλλογισμένο τὸ Διαολάκι πῆρε τὰ βρεμένα του καὶ τρίβηξε· ὅμως σιγὰ-σιγὰ ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου πάλι κέρδισε τὴν ψυχή του.

Μιὰν ἡσυχία στὴ Φύσην ἁπλωμένη, κι' ἀπ' τὰ βουνὰ ἐρχόντανε ἡ ἀϊόνες μουσικὲς — οἱ γρύλλοι καὶ τὰ τριζόνια κ' ἡ φωνὲς ἀπὸ τὰ νυχτοπούλια μὲ τὰ πλατειὰ μάτια.

Πήγανε κουτσαίνοντας καὶ βγάνοντας τὴ γλῶσσα στὸ κόκκινο φεγγάρι.

Τὰ ματάκια του γυαλίζανε — κι' ἂν δὲν εἶχε δυὸ μικρὰ κερατάκια φυτρωμένα — θάλεγες πὼς ἦταν μαθητοῦδι ποὺ τδόκασεν ἀπ' τὸ σκολειό του καὶ πάει γιὰ πεταλοῦδες.

Ἔτσι, χοροπηδώντας, ἔφτασε σ' ἕναν τόπο κατοικούμενο: καμπαναριὰ καὶ σπίτια ψηλὰ ὁλοῦθε ἤτανε σημένα.

Τριγύρισε μέσ' τοὺς δρόμους, εἶδε τὶς πλατεῖες μὲ τὰ ψηλὰ δέντρα καὶ μπῆκε στὴν πρώτη ἀναχτὴ πόρτα ποὺ συναπάντησε.

Ἐκεῖ καθόντανε δυὸ ψυχὲς — μιὰ μάννα μὲ τὸ παιδάκι της· χήρα ἦταν ἡ μάννα καὶ τίποτ' ἄλλο στὸν κόσμο δὲν εἶχε ἀπ' τὸ παιδάκι της· καὶ κεῖνο ἦταν μικράκι — μόλις ἕνδεκα χρόνον — κοντό, κοχουλὸ μὲ κόκκινα μάγουλα σὰν τὰ ῥοδάκινα.

Τώχε κλείσει στὸ σκολειὸ τῆς γειτονιᾶς καὶ κάθε μεσημέρι σ' ἕνα πανεράκι τοῦ πάγαινε φαΐ σπιτικό: γιατὶ μέσ' τὸ σκολειὸ τὸ ἴδιο φαΐ δίνουν σ' ὅλα τὰ παιδάκια, ὅμως ἡ χήρα δὲν τοῦθελε νὰ τρώῃ σὰν ὅλα καὶ τὸ δικό της τὸ παιδάκι.

Καὶ τὴ νύχτα δίπλα στοὺς ἅγιους ἔβανε κοντὰ καὶ τὴν εἰκόνα του, κ' ἔτσι κοιμότανε, ἥσυχη πὼς τίποτα κακὸ δὲ θὰ τὸ βρῇ καὶ θὰν τὸ φυλάνε οἱ ἅγιοι.

Καὶ τὸ πρωΐ — τὸ σκολειὸ ἦταν ἀντικρύ — ἕνα φιλάκι τῆς ἔστελνε τὸ παιδάκι.

Καὶ καμιὰ Κυριακὴν — εἴτε τὸ Σαββατόβραδο, μὲ τὴ σκόλη — τοὔπαιρνε μὲ τὴν ἄδεια τοῦ διδασκάλου καὶ κοιμότανε σπίτι.

Τέτοια βραδυὰ — Κυριακὴ θαρρῶ — ἤτανε καὶ κείνη, ποὺ τὸ Διαολάκι τρύπωσε μέσ' τὴν κάμαρη τοῦ παιδιοῦ· τῆς χήρας τὸ κρεββάτι ἤτανε πρὸς τὸν τοῖχο — καὶ κοιμόταν γιὰ καλά.

Καθὼς ἦταν ἔτσι μικρούλι μέσ' τ' ἄσπρα σεντόνια καὶ συμμαζωμένο, κοκαλάκι ἀποκοιμημένο, μιὰ κακία γιὰ τὴν ὀμορφάδα του ἔνοιωσε τὸ Διαολάκι.

Κ' ἔτσι — σὰ νάκοβε λουλούδι ἀπὸ κρεμμένο κλαρὶ — τέντωσε τὰ μαῦρα του χεράκια καὶ τὸ πίνιξε . . .

Κ' ὕστερα πῆγε καὶ κρύφτηκε πίσω ἀπ' τὸ ντουλάπι καὶ κύττα.

Ἕνα θαμπὸ φῶς ζωγραφιζότανε στὶς κουρτίνες τοῦ παραθυριοῦ καὶ τὰ πουλιὰ γλυκοκελάδιζαν τὸν ἐρχομὸ τῆς αὐγούλας.

Ἡ μάννα σηκώθη κ' ἴσα πῆγε στὸ κοιμάκι της, καὶ τὸ χάϊδεψε γιὰ νὰ ξυπνήσῃ· ἐκεῖνο, τίποτα. . . Τότες σοβάρεψε κ' ἡ φωνή της πῆρε μιὰν ἀχνάδα κρυερή.

«Σήκω, ματάκια μου, κ' εἶναι ὥρα γιὰ νὰ πᾷς σκολειό!»

Ναί! αὐτὸ ἤτανε.

Τὸ παιδάκι πεθαμένο — κ' ἡ μάννα τὸ καλοῦσε.

Κ' ὕστερα ἡ σιωπή, καὶ ξιάρνου τὰ ξεφωνητὰ — γοερὰ καὶ μέσ' ἀπ' τὸ λαιμό, σὰν ἀπὸ λαβωμένο θεριὸ — κι' ὁ ἐρχομὸς τῶν γειτόνων, τὰ μαλλιὰ τὰ ξεμάλλιωτα κ' ἡ συφορά, κ' ἡ μάννα — ὤ! ἡ μάννα!

Τὸ Διαολάκι συμμαζόχτηκε καὶ τὰ ματάκια του ἀνοίξανε σὰ βαθειὲς σπηλιές.

Κ' ἤρθανε οἱ παππάδες, καὶ σὲ μιὰν ἄσπρη τόση-δὰ κασίτσα, ὅλο τὸ κορμάκι χώρεσε, κ' ἡ κασίτσα περίσσεψε, κι' ἀνάψανε κεριὰ γύρα-γύρα — σὰ νάκανε γιορτή.

Γυναῖκες μπῆκαν μὲ τὰ μαῦρα καὶ τὸ περιτριγυρίσανε· τὰ ματάκια τοῦ κλείσανε καὶ τὰ χεριάκια του σταυρώσανε καὶ μὲ καλὰ ῥουχάκια τὸ ντύσανε — ποὺ ἤτανε φυλαμένα στὸ ντουλάπι μέσα γιὰ τὶς μέρες τὶς καλές.

Κ' ὕστερα ἤρθανε οἱ παππάδες, καὶ τὸ πήραν τέσσερις ἀνθρῶποι, σὰν ἕνα πραματάκι — καὶ φύγανε.

Κ' ἡ μάννα — πεσμένη χάμου σὰν ἕνας σωρὸς — τιν' . . ι καὶ χιούμηξε στὸ παράθυρο κ' ἔμπηξε κάτι φωνὲς ὁποῦ ποτὲς δὲν εἴχανε ματακουστῆ στὸ γαλανὸν ἀέρα, κι' ὅποιος τὶς ἄκουσε ποτέ του πλιὰ δὲ μπόρια νὰ χαμογελάσῃ . . .

Καὶ φύγαν ὅλοι — κ' ἡ μάννα ἀπὸ πίσω — καὶ τίποτα δὲν ἔμεινε στὴν κάμαρη, οὔτε τίποτα πλιὰ ματαφάνηκε.

Κρυμμένο πίσω ἀπ' τὸ ντουλάπι τὸ Διαολάκι ἀγρυκοῦσε· ὅλη τὴν ἡμέρα ἔμειν' ἐκεῖ, ὥς που ἔπεσε τὸ σκοτάδι.

Καὶ σὰν ἔπεσε τὸ σκοτάδι, κάτι ἔσπασε μέσα του, καὶ μιὰ πικράδα χύθη στὴν ψυχούλα του, καὶ κατεβήκανε ἀπ' τὰ μάτια του — ὤ! θάμα! — δυὸ λαμπερὰ μαργαριτάρια.

Κ' ἔνοιωσε μονομιᾶς νὰ πέφτουνε τὰ δυό του κερατάκια, καὶ σὰν κάποια πουπουλα ἀποῦ φυτρώνανε, ἄσπρα κ' ἀλαφρυά, ἀπὸ πίσω του — ποὺ βαο πιέγαιναν καὶ μάκραιναν.

Κ' ἔτσι τὸ Διαολάκι ἐγίνηκε Ἄγγελάκι.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΠΟΡΤΡΑΤΟ Α. ΜΑΒΙΛΗ
ΥΠΟ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

ΗΛΕΚΤΡΑ

Ἀπόσπασμα τῆς τετάρτης πράξεως, τοῦ γερμανοῦ δραματικοῦ Ὄφμανσταλ. Ἐπιχθὴ εἰς τὸ Ἀττικὸν κατὰ τὴν τριετηρίδα τῆς Ἀβᾶς Μαρίκας Κοτοπούλη τὴν Κυριακὴν 2 Ὀκτωβρίου.

Ὁ Ὀρέστης φθάνει ἀγνώριστος ἀπὸ τὴν Ἠλέκτραν.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ἐγὼ κ' ἕνας ἄλλος ἀκόμα ποὺ εἶναι μαζί μου, ἔχομε κάτι νὰ ποῦμε τῆς βασίλισσας.

ΗΛΕΚΤΡΑ [φωνάζει]

ΟΡΕΣΤΗΣ — Εἴμαστε σταλμένοι σ' αὐτή, γιατὶ μποροῦμε νὰ μαρτυρήσουμε πὼς ὁ γιός της ὁ Ὀρέστης πέθανε μπροστὰ στὰ μάτια μας. Σκοτώθηκε ἀπὸ τὰ ἴδια τἄλογά του. Τὸν εἶχα συνοδεύσει καὶ σύντροφό μου μέρα νύχτα. Ὁ ἄλλος, ποὺ εἶναι μαζί μου, ἕνας γέροντας, εἶταν ὁ φύλακάς μας.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Ἔπρεπε νὰ σὲ δῶ κάλας! Ἔπρεπε νὰ μπεῖς ἐδῶ στὴ θλιβερή μου τρύπα, ὦ μηνυτὴ τῆς δυστυχίας! Δὲν μποροῦσες νὰ σαλπίσεις τὸ μήνυμά σου ἐκεῖ ποὺ χαίρονται! Ἐσὺ ζεῖς, καὶ κεῖνος ποὺ εἶταν καλήτερός σου καὶ χίλιες φορὲς εὐγενικότερός σου κ' ἄξιζε χίλιες φορὲς περισσότερο νὰ ζεῖ, ἐκεῖνος, ἐκεῖνος εἶναι νεκρός! Τὰ δικά σου μάτια μὲ κοιτάζουν καὶ κεινοῦ εἶναι κλεμένα. Τὸ στόμα σου ἀνοιγοκλείνει καὶ κεινοῦ εἶναι γεμισμένο χῶμα. Νὰ μποροῦσα νὰ γεμίσω τὸ δικό σου μὲ κατάρες! Φύγε νὰ μὴ σὲ βλέπω!

ΟΡΕΣΤΗΣ — Λοιπὸν τί θέλεις; Ἐδῶ τὸ ἀκούσαν μὲ χαρά. Ἄφησε τὸ νεκρὸ μὲ τοὺς νεκρούς, ἄφησε τὸν Ὀρέστη. Ὁ Ὀρέστης τώρα πέθανε, κ' ὅλα ἔπρεπε νὰ γίνουν ὅπως γίνανε. Χάθηκε στὴ ζωή του πιραπολύ, καὶ ψηλὰ οἱ θεοὶ δὲν ὑποφέρουν μιὰν ἱλαρὴ φωνὴ χαρᾶς, ἕνα πολὺ γερὸ φτερούγισμα πρὶν τὸ βράδυ τοὺς πειράζει. Ἁρπάζουνε γοργὰ ἕνα βέλος καὶ καρφώνουν τὸ θνητὸ στῆς μαύρης μοίρας του τὸ σκοτεινὸ τὸ δέντρο, ποὺ ἀπὸ καιρὸ εἶχε μεγαλώσει κάπου σιωπηλά. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε καὶ κεῖνος νὰ πεθάνει.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Πῶς μιλεῖ αὐτὸς ὁ νέος γιὰ τὸ θάνατο! Σὰ νὰ τὸν ἔχει δοκιμάσει καὶ ξαναῆρθε στὴ ζωή! Ἐγὼ ὅμως! ἐγὼ ὅμως! νὰ κοίτουμαι δῶ καὶ νὰ γνωρίζω πὼς ὁ ἀδερφός μου δὲν ξανάρχεται, πὼς ἐκεῖνοι ἐκεῖ μέσα ζοῦνε καὶ χαίρονται, πὼς ἡ γενιὰ αὐτὴ ζεῖ μὲς τὴ σπηλιά της καὶ τρώγει καὶ πίνει καὶ κοιμᾶται καὶ πληθαίνει, ἐνῷ ὁ ἀδερφός μου λιώνει στὰ φαρύγγια τῆς φρύκης καὶ δὲν τολμᾷ νὰ πλησιάσει τὸν πατέρα. Καὶ γὼ ἐδῶ ἀπάνω μόνη! Ζῶ πιὸ ἔρημη καὶ πιὸ φριχτὴ ἀπὸ τὸ ζῶο στὸ δάσος.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Λοιπὸν ποιὰ εἶσαι;

ΗΛΕΚΤΡΑ — Τί σὲ μέλει ποιὰ εἶμαι. Ρώτησα ἐγὼ ποιὸς εἶσαι;

ΟΡΕΣΤΗΣ — Δὲν μπορῶ νὰ στοχαστῶ παρὰ πὼς εἶσαι ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα μὲ κεῖνους ποὺ πεθάνανε, μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Ὀρέστη.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Ἀπὸ τὸ ἴδιο αἷμα; Εἶμαι τὸ αἷμα αὐτό! Εἶμαι τὸ ἀδιάντροπα χυμένο αἷμα τοῦ βασιλιᾶ Ἀγαμέμνονα! Λέγομαι Ἠλέκτρα!

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ὄχι!

ΗΛΕΚΤΡΑ — Τὸ ἀρνεῖται. Φυσᾶ πάνω μου καὶ παίρνει νόνομά μου. Γιατί δὲν ἔχω πατέρα κι' ἀδερφὸ εἶμαι τὸ περιγέλιο τῶν παιδιῶν! Ὅσοι περνοῦν ἐδῶθε μὲ κλωτσοῦνε μὲ τὸ πόδι, δὲ μοῦ ἀφίνουν οὔτε τόνομά μου!

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ἡ Ἠλέκτρα πρέπει νὰ εἶναι μικρότερή σου δέκα χρόνους. Ἡ Ἠλέκτρα εἶναι ψηλή, τὸ βλέμμα της θλιμμένο μὰ ἥμερο, ἐνῷ τὸ βλέμμα τὸ δικό σου εἶναι γεμάτο αἷμα καὶ μῖσος. Ἡ Ἠλέκτρα κάθεται μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ περνᾷ τὶς μέρες της φυλάγοντας ἕναν τάφο. Δύο τρεῖς γυναῖκες ἔχει μαζί της, ποὺ τὴν ὑπηρετοῦνε βουβές, ζῶα φοβισμένα γυρνοῦν ὁλόγυρα στὴν κατοικία της κι ὅταν περπατεῖ στριμώχνονται στὸ φόρεμά της.

ΗΛΕΚΤΡΑ [χτυπᾷ τὸ ἕνα χέρι μὲ τὸ ἄλλο].—Ἀλήθεια! Ἀλήθεια! Μίλει μου ἀκόμη κάτι ὡραῖο γιὰ τὴν Ἠλέκτρα. Θὰ τῆς τὰ πῶ [μὲ φωνὴ πνιγμένη] σὰν τὴν ἰδῶ.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ὥστε εἶσαι σύ; Εἶσαι σὺ ἀλήθεια; ἐσύ; [γοργὰ] Ἔτσι λοιπὸν σὲ ἀφήσαν νὰ ψοφήσεις ἢ — σ' ἔχουνε δαρμένη;

ΗΛΕΚΤΡΑ — Ποιὸς εἶσαι σὺ ποῦ ρωτᾶς τόσα πολλά;

ΟΡΕΣΤΗΣ — Λέγε μού το, λέγε μού το, πές το!

ΗΛΕΚΤΡΑ — Καὶ τὰ δυό! καὶ τὰ δυό! καὶ τὰ δυό! Βασίλισσες δὲν θρέφονται σὰν τὶς ταγίζουν μὲ ἀποδιαλεγούδια λαχανικῶν, ἱέρειες δὲν εἶναι πλασμένες νὰ τὶς κάνουν νὰ πηδοῦνε μὲ τὸ βούρδουλα καὶ νὰ φοροῦνε τόσο κοντὰ κουρέλια ἀντὶ κυματιστὰ φορέματα. Ἄφησε τὸ φόρεμά μου, μὴν τὸ ψιχνεις μὲ τὸ μάτι σου.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ἠλέκτρα. Τί κάμανε τὶς νύχτες σου! βασανίζοντάς σε σὲ κάμανε νὰ μένεις ἄυπνη. Τὰ μάτια σου εἶναι φοβερά.

ΗΛΕΚΤΡΑ [ὀργισμένη] — Πήγαινε μέσα, ἐκεῖ ἔχω μιὰν ἀδερφή, ποὺ φυλάγει τὸν ἑαυτό της γιὰ χαρωπὲς γιορτές!

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ἠλέκτρα, ἄκουσέ με!

ΗΛΕΚΤΡΑ — Δὲ θέλω νὰ μάθω ποιὸς εἶσαι, μὴν ἔρχεσαι κοντύτερά μου. Δὲ θέλω νὰ δῶ

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ. ΗΛΕΚΤΡΑ

κανένας! [μαζέβεται ανασαθιατά στὸν τοῖχο, μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο ἐκεῖ].

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ἄκουσε, καιρὸ δὲν ἔχω. Ἄκουσε. Δὲν πρέπει νὰ φωνάζω. Ἄκουσέ με! Ὁ Ὀρέστης ζεῖ! [ἡ Ἠλέκτρα γυρίζει ἀπότομα].

ΟΡΕΣΤΗΣ — Μὴ βγάλεις λόγο. Ἂν κουνηθεῖς, τὸν πρόδοσες.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Ὅστε εἶναι ἐλεύθερος; Ποῦ εἶναι; τὸ γνωρίζεις ποῦ; Εἶναι κοντινός; Τὸν ἔχουνε πιασμένον! Μαζεμένος κάπου αὐ μιὰν ἄκρη περμένει τὸ θάνατο! Μοῦ μέλλεται νὰ τὸν ἰδῶ νὰ πεθαίνει, στείλανε σένα ἐδῶ γιὰ νὰ μὲ βασανίσουν; νὰ μοῦ σπρώξεις τὴν ψυχή μου ψηλὰ καὶ πάλι νὰ τὴ ρίξεις κάτω καὶ νὰ τὴ συντρίψεις!

ΟΡΕΣΤΗΣ — Εἶναι ἀπείραχτος, ὅπως ἐγώ.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Λύτρωσέ τον τότε! Πρὶν τὸν πνίξουν. Δὲν μπορεῖς νὰ τοῦ μηνύσεις; Σὲ ἠπατεύω στοῦ πατέρα σου τὸ λείψανο, τρέξε ὅσο μπορεῖς γοργὰ καὶ λύτρωσέ τον! Ἂν μείνει ἐδῶ τὴ νύχτ' αὐτή, θὰ τὸν σκοτώσουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Μὰ τοῦ πατέρα μου τὸ λείψανο! Πρῶτ' στὸ σπίτι τοῦτο γιὰ νὰ πεθάνουνε τὴ νύχτ' αὐτή, ὅποιοι πρέπει νὰ πεθάνουν.

ΗΛΕΚΤΡΑ [ξαφνισμένη ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του] — Ποιὸς εἶσαι;

[Ὁ γέρος ἀσυθωπὸς ὑπηρέτης ὁρμᾶ ἀπὸ τὴν αὐλὴ ἄφωνος μέσα, πέφτει μπρὸς στὸν Ὀρέστη, τοῦ φιλεῖ τὰ πόδια, σηκώνεται κοιτάζοντας φοβισμένα γύρω του κ' ἔπειτα ὁρμᾶ ἄφωνος πάλιν ἔξω].

ΗΛΕΚΤΡΑ [μόλις συγκρατουμένη] — Ποιὸς εἶσαι λοιπόν; Φοβοῦμαι.

ΟΡΕΣΤΗΣ [ἥρεμα] — Τὰ σκυλιὰ στὴν αὐλὴ μὲ γνωρίζουν κ' ἡ ἀδερφή μου ὄχι;

ΗΛΕΚΤΡΑ [μὲ κρυφή] — Ὀρέστη!

ΟΡΕΣΤΗΣ [μὲ πυρετό] — Ἂν σ' ἄκουσε κανένας ἀπὸ μέσα, ἔχει τώρα τὴ ζωή μου στὸ χέρι του.

ΗΛΕΚΤΡΑ [σιγά, τρέμοντας] — Ὀρέστη! Κανένας δὲ σαλέβει. Ὦ ἂς μὲ δοῦνε τὰ μάτια σου! Ὄχι, δὲν πρέπει νὰ μὲ ἀγγίξεις! Φύγε, ντρέπουμαι μπροστά σου. Δὲν ξέρω πὼς μὲ βλέπεις. Εἶμαι πιὰ τὸ λείψανο τῆς ἀδερφῆς σου μόνο, ἄμορφο παιδί. Τὸ ξέρω, ἀνατριχιάζεις ποὺ μὲ βλέπεις. Κι ἄμοιρε εἴμουνα βασιλοπούλα! θαρρῶ εἴμουνα ὄμορφη. Ὅταν ἔσβηνα τὸ φῶς μπρὸς στὸν καθρέφτη, αἰσθανόμουνα μὲ ντροπαλὴ τρεμούλα πὼς τὸ ἀνέγγιχτο γυμνό κορμί μου ἔλαμπε σὰν κατιτὶς θεϊκὸ μέσα στὴν πνιγερὴ τὴ νύχτα. Αἰσθανόμουνα πὼς ἡ ἁπαλὴ ἀχτίδα τοῦ φεγγαριοῦ κολυμποῦσε στὴ λευκὴ τὴ γύμνια, σὰ σὲ λίμνη, καὶ τὰ μαλλιά μου εἴταν ἀπὸ κεῖνα τὰ μαλλιά, ποὺ οἱ ἄντρες ντρέμουνε μπροστά τους, τὰ μαλλιὰ αὐτὰ τἀχτένιστα, τὰ λερωμένα, αὐτά! Τὸ νοιώθεις, ἀδερφέ! τὴ γλυκειὰ αὐτὴ ἀνατριχίλα τὴ θυσίασα στὸν πατέρα. Νομίζεις πὼς ἂν χαιρόμουνα γιὰ τὸ κορμί μου, δὲ θὰ φτάναν οἱ ἀνιστερναχμοί του, δὲ θὰ φτάνανε τὰ βογγητά του ἴσα μὲ τὴν κλίνη μου; Οἱ νεκροὶ εἶναι ζηλεύτρηδες καὶ ὁ πατέρας μοῦ ἔχει στείλει γι' ἀρραβωνιαστικό τὸ μῖσος, τὸ μῖσος μὲ τὰ βαθουλὰ τὰ μάτια. Ἔτσι, στὴν κλίνη μου ἄϋπνη, ἔπρεπε νἄχω ἀπάνωθέ μου τὴ φρίκη του, δηλαδὴ τοῦ μίσους, ποὺ ἀνασαίνει σὰν ὀχιά, ποὺ μὲ βίαζε νὰ τὰ μάθω ὅλα, ὅπως βιάζει ὁ ἄντρας τὴ γυναῖκα. Οἱ νύχτες, ἀλλοίμονό μου, οἱ νύχτες ποὺ τόνιωσα! Τὸ κορμί μου εἴταν κρύο σὰν πάγος· κι ὅμως εἶχε κατεῖ ἀπὸ τὴ μέσα φλόγα. Κι ὅταν στὸ τέλος τὰ γνώριζα ὅλα, τότε εἴμουνα σορὴ κ' οἱ φονιάδες — ἐννοῶ τὴ μάννα καὶ κείνονε ποὺ ἔχει μαζί της, — οἱ φονιάδες δὲ βαστούσανε νὰ βλέπουν τὴ ματιά μου! Τί κοιτάζεις τρομασμένος γύρω σου; Μίλησέ μου, μίλει ὡστόσο! Τρέμει ὅλο τὸ κορμί σου!

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ἄφησέ το τὸ κορμὶ νὰ τρέμει. Νομίζεις πὼς δὲ θἄτρεμε ὁλοσδιόλου ἀλλοιώτικα, ἂν μποροῦσε νὰ μαντέψει σὲ ποιὸ δρόμο θὰ τὸ φέρω;

ΗΛΕΚΤΡΑ — Θὰ τὸ κάμεις; Μόνος; Δυστυχισμένο παιδί! Δὲν ἔφερες μαζὶ κανένα φίλο;

ΟΡΕΣΤΗΣ — Σώπα, μὴ μιλεῖς πολὺ γι' αὐτό. Ὁ γέροντας τροφός μου εἶναι μαζί. Μὰ θὰ τὸ κάμω ἐγὼ μόνος.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Δὲν εἶδα τοὺς θεοὺς ποτέ, γνωρίζω μόνο πὼς θἄναι κεῖ νὰ σὲ βοηθήσουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Πῶς εἶναι οἱ θεοὶ καὶ γὼ δὲν ξέρω. Ξέρω μόνο πὼς ἐκεῖνοι μοῦ προστάξανε τὴν πράξη.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Θὰ τὸ κάμεις; Μόνος; Δυστυχισμένο παιδί! Δὲν ἔφερες μαζὶ κανένα φίλο;

ΟΡΕΣΤΗΣ — Σώπα, μὴ μιλεῖς πολὺ γι' αὐτό. Ὁ γέροντας τροφός μου εἶναι μαζί. Μὰ θὰ τὸ κάμω ἐγὼ μόνος.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Δὲν εἶδα τοὺς θεοὺς ποτέ, γνωρίζω μόνο πὼς θἄναι κεῖ νὰ σὲ βοηθήσουν.

ΟΡΕΣΤΗΣ — Πῶς εἶναι οἱ θεοὶ καὶ γὼ δὲν ξέρω. Ξέρω μόνο πὼς ἐκεῖνοι μοῦ προστάξανε τὴν πράξη.

ΗΛΕΚΤΡΑ — Θὰ τὸ κάμεις;

ΟΡΕΣΤΗΣ — Ναί, ναί. Μόνο δὲν πρέπει νὰ δῶ προτήτερα στὰ μάτια τὴ μητέρα.

Μεταφρ. Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΛΗΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ — Ο ΑΘΕΟΣ

Ἡ ἱστορία τῶν ἀθέων τοῦ Βόλου καὶ ὁ θόρυβος, ποὺ ἐπηκόθη γύρω εἰς τὸν διευθυντὴν ἑνὸς Πρωτείου Παρθεναγωγείου, τὸν κ. Λ. Λελμοῦζον, ποὺ κατηγορεῖται σήμερον ὡς ἄθεος, ἐνθυμίζει μίαν ἄλλην ἱστορίαν ἀθέων καὶ ἕναν ἄλλον ἄθεον: τὸν Ἀνδρ. Λασκαράτον. Ὁ Λασκαράτος ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ 1856 «Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλονιᾶς», ὅπου ἔφαγε τὸ οἰκογενειακό, τὰ θρησκευτικά, τὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ τόπου του. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐδιωρίσθησαν κάποιος δικαστὴς καὶ ἐκκλησία, ποὺ τὸν ἐχαρακτήρισαν ὡς ἄθεον. Ἡ ἐκκλησία τὸν ἀφόρισε, ἐπιμίλησαν τὸ βιβλίον του· ὁ ὄχλος τὸν ἀπεδοκίμασεν. Ὁ Λασκαράτος ἠναγκάσθη, κατὰ συμβουλὴν τῆς Ἀστυνομίας, νὰ ἐκπατρισθῇ διὰ νὰ σωθῇ. Ὕστερ' ἀπὸ 11 χρόνια ἐδημοσίευσε τὴν «Ἀπόκρισιν εἰς τὸν Ἀφορισμὸν τοῦ Κλήρου τῆς Κεφαλονιᾶς τοῦ 1856». Ἡ αἰτία τῶν δύο αὐτῶν ἱστοριῶν δὲν εἶναι βέβαια ἡ ἰδία· ἀλλ' αἱ χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι, ποὺ ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὸ πνεῦμα τῆς τότε καὶ τῆς τώρα κοινωνίας, καὶ κάποια συνθῆκα κοινωνικοπολιτικαὶ δὲν διαφέρουν καθόλου καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἀνοδημοσίευσις ἀπὸ τὴν «Ἀπόκρισιν» τοῦ Λασκαράτου δὲν εἶναι σήμερον ἄκαιρος. Ἔγραψε λοιπὸν ὁ Λασκαράτος πρὸς τοὺς κατηγόρους του, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀτιμίαν τοῦ βιβλίου του προσέφερον, καθὼς ἔλεγαν, ὡς ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν ἀνοθεοκρατικῶν του λόγων[1]:

«Ἐμεῖς τῷ ὄντι ἐμπιστευθήκαμε ἕκατα τὴν κοινὴ γνώμη. Σεῖς ἐλάβατε τὸ μέρος σας ἄλο τὸ χειρότερο μέρος τῆς κοινωνίας. Ἐγὼ ἔλεγα ὅ,τι σεῖς ἤρεσε. Ὁμολογῶ, ὅτι σεῖς ἐλάβετε τὸ περισσότερο καὶ ὠφελιμότερο μερίδιον, ἐκεῖνο τὸ μερίδιον, τὸ ὁποῖον εἶναι πάντα ἕτοιμον νὰ ἐνεργήσῃ κλειστὰ τὰ μάτια εἰς ὄφελος ἐκείνου ποὺ τόχει. Ἐνῷ τὸ ἰδικόν μου μερίδιον εἶναι μ' ἐμὲ χωρὶς νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμέ, χωρὶς νὰ μοῦ ὑπακούῃ, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ κάμῃ τίποτα διὰ τὸν ἑαυτό μου· καὶ σὰν νὰ μὴν ἐδίκαε μᾶτε τόσο χίλια διάφορα συμφέροντα ὑποχρεώνων πολλοὺς ἀπὸ τοὺς συνασθανομένους μ' ἐμὲ νὰ ἐκφράζονται ἐναντίον μου.

«Ὡς κ' ἔτσι ἡ παθητικὴ γνώμη τοῦ μερίδιον μου, ποὺ συμπαθᾶ μὲ ἐμέ, σᾶς βάνει σὲ ἀνησυχία καὶ σᾶς προξενεῖ σκάνδαλον ἐπειδὴ τὸ μερίδιον τοῦτο, μ' ὅλον ὅποῦ εἶναι μακρότατο, εἶναι ἄμοιρο ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος τῆς κοινωνίας. Ἡ ψυχὴ ποὺ ἀληθινὰ τώρα βρίσκεται πλεκομένη ἀπὸ τὴν ὕλη σας, μὰ ποὺ μπορεῖ καὶ τοῦτη νὰ κάμῃ δύναμιν εἰς τὸν ἑαυτό της, ν' ἀποτινάξῃ τὲς ὕλες ὅποὺ τὴν πλεκώνουν καὶ νὰ διδάξῃ τὴν αἰδεσιμοευλαβο-αυθάδειάν σας τὴν δημόσιον εὐπρέπειαν καὶ τὰ χριστιανικὰ χρέη. Σεῖς ὅθεν μὲ τὸ ἀντιφάρμακό σας ἠθελήσατε βέβαια νὰ ἐκπλήξετε τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς κοινῆς γνώμης· ἀλλ' ὁ καιρὸς τοῦ ἄγριου βαρβαρισμοῦ τώρα πλέον ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ οἱ Κεφαλονῆτες δὲ θέλει ἀργήσουνε νὰ ἰδοῦνε πὼς εἶν' ἐντροπή τους νὰ στέκῃ στὶ χέρι σας νὰ τοὺς ἀφορίζετε καὶ νὰ τοὺς φτῶτε στὸ φόβο.

. . . . . .

«Σὲ τούτη μου τὴν περίσταση, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τότες, ἐγνώρισα διὰ πείρας ἐκεῖνο ποὺ εἶχα ἀκουστὰ ἕως τότες (ἐπειδὴ ἐκεῖνος ὁποὺ δὲν γνωρίζει παρὰ θεωρητικῶς μόνον, ἐκεῖνος ἔχει ἀκουστὰ τὰ πράγματα, ποὺ τοῦ φαίνεται νὰ γνωρίζῃ) ἐγνώρισα τὴ φύσι τῆ θεϊκῆ τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἄπειρη δύναμή της. Κατατρεγμένος ἀπὸ ὅλη τὴν κοινωνίαν, ὑπερασπιζόμενος ἀπὸ ὅλους, δικοὺς καὶ φίλους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐτολμοῦσανε νὰ μὲ σιρόνουνε· ὑπερασπιζόμενος ὁλοῦθε μὲ τὸ σήμαρα τῆς κομπίνας· ἐπιμένος εἰς τὸ πρόσωπο καὶ ξανοφτιαρμένος· θεωρημένος ἀπὸ ὅλους ὅπωρε πρωδότης· τριγυρισμένος μέσα στὸ σπίτι μου, καὶ τὸ σπίτι μου κορμένο στὸ μάτια τῶν ἀνθρώπων ἀνοθεματισμένο τὸ παιδί μου ὄβριαμένα καὶ καταραμένα στοὺς δρόμους καὶ διὰ τοῦ τόπου βγαλμένος μέσ' ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς οἰκογενείας μου, καὶ διωγμένος ἀπὸ χωρὰ σὲ χώρα, κατηφορισμένος καὶ ἀποφευγμένος ὅπ' ὅλα τ' ἀνθρώπινα ὄντα· κατατημένος νὰ βλέπω τὴ θέση τοῦ χαμόλη ἀνώτερη κ' ἐνιμπότερη ἀπὸ τὴ δική μου στὴν κοινωνία... εἶμουν ἀπάνω ἀπὸ ὅλα τοῦτα καὶ εἴμουνα ὁ Κύριος τῆς κοινωνίας ἐκείνης.

. . . . . .

Αὐτή.

Τὸ βιβλίο μου θέλ' εἶναι γιὰ σὲ τὸ ξύλο τῆς γνώσεως. Λούβασέ το, ἂν θέλῃς νὰ ἰδῇς καὶ νὰ σκεπάσῃς τὴ γύμνια σου. Ἐμπορεῖσαι κ' ἐγὼ νὰ ἤθελε σὲ κολακεύω καὶ νὰ ὀφελήθῶ κ' ἐγὼ ἀπὸ τὴν κολακεία μὰ δὲν ἠθέλησα νὰ τὸ κάμω. Ἐγὼ ἐξεντύθης σοῦ ἐξεμοτήρεψα ὅλες τὲς ἠηγές τῶν ἀπατεώνων σου καὶ σοῦ ἔδειξα, ὅτι σοῦ ἔρχονται ἀπὸ τοὺς κόλπους σου, ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς καὶ πολιτικοὺς λοιπόνους.

«Κανεὶς δὲν κολακεύει, κανεὶς δὲν χαϊδεύει ποτὲ τοὺς ὄχλους χωρὶς ἰδιοτέλειαν. Ἀλλ' ὁ ποφὸς ἐκεῖνος κ' ἐπίσημος ἄνθρ, ὁποὺ στὴν Σηλήτενη πόκαμε τόσα χάϊδια, ἐχάϊδεψε τὸ μαλλὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο κάνει γούνα... καὶ οἱ πολιτικοὶ κόλακες ὁποὺ ἔρχονται στ' αὐτὶ καὶ σ' ἐπαινᾶν.

Σουρίζουνε κ' ἐκεῖνοι
Στὴν τρίκα τοῦ καβούρου.

«Ἂν ἐσὺ ἔπιασες γάν τοὺς δίνης διάφορο, ὁ θρησκευτικὸς ἐκεῖνος λοιπόνος ἔπιασε τὰ χάϊδια του· κάθε ἄλλος πολιτικὸς δημοκόπος σὲ ἄφηγε ἀνοιαμένονε· κ' ἔβενόντιανε νὰ κάμουνε κιαμίαν ἄλλην πραγμάτεια, γιὰ τὴν ὁποία νὰ χρειάζεται ἄλλον εἶδος ἐπιδεξιοσύνη.

«Ἐγὼ ἐπάσχισα νὰ σοῦ ἀναίξω τὰ μάτια ἐναντίον εἰς τοὺς πλάνους τούτους γιὰ νὰ γίνῃς νοητικότερος καὶ προφυλαχτικότερος... Σοῦ ἐξεμυστήρεψα μυστήρια ποὺ δὲν τὰ ἐννοοῦσες γιὰ νὰν τὰ νοήσῃς καὶ νὰ ὠφεληθῇς ἀπὸ τὰ νοημένα σου. Ἡ ὑποχειριότητί σου στέκεται εἰς τὸ νὰ μὴν ἐννοῇς τὰ πράγματα· κ' ἐγὼ ἠθέλησα νὰ σὲ κάμω εὐγενῆ ἐξιγόντας σοῦ τα. Τὸ ψυχικὸ τοῦτο ποὺ σοῦ ἔκανα, ἐμὲ μοῦ ἔκαμ' ἐχθροὺς ὅλους τοὺς πλάνους, οἱ ὁποῖοι μ' ἐκυνηγήσανε, καὶ μ' ἐξημώσανε, ἐπειδὴ ἐγὼ ξεστραβόνοντας σε τοὺς ἐξημένα. Ἔτσι κιόλας ἐβγῆκαν τότες σὰ λύκοι λυσσασμένοι νὰ μὲ διαγκάσουνε· καὶ μ' ἐκείνους τοὺς λύκους κάθε γαϊδαρος τότες ἐβγῆκε νὰ μὲ κλοτσήσῃ. Τὰ ζοῆφια, τὰ ζοντόβολα, τὰ ζούδια, τὰ ζουδαστρα, ἐμπιγγιάσαν κ' ἐκεῖνα τριγύρω μου κ' ἐγυρέψαν κ' ἐκεῖνα νὰ θριαμβέψουν ἀπάνω μου ἐπειδὴ σὺ δὲν ἑνώσες τὸ καλήτερό σου, κ' ἐβοήθησες τοὺς ἐχθροὺς σου νὰ κυνηγήσουν τὸν εὐεργέτη σου».

Τί μελαγχολική, ἀλήθεια, ἡ ὁμοιότης αὐτῆ μερικῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἐπανάληψις ἱστορίας, ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ καιρὸς τοῦ ἄγριου βαρβαρισμοῦ δὲν ἐπέρασεν ἀκόμη, τουλάχιστον διὰ τὴν Ἑλλάδα.

ΠΑ. Π. Β.

1. Εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν τηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΥΠΑΛΔΟΥ*

Τινῶν τεχνοκριτῶν μας οἱ ἐφιάλται ἤμεθα ἡμεῖς οἱ Ἑπτανήσιοι. Ἀρκεῖ νὰ εἴπῃ τις ὅτι οἱ ποιηταί μας ἀγνοοῦσι καὶ πῶς γίνονται αἱ ὁμοιοκαταληξίαι! Ὁ σοφὸς Ραγκαβῆς παρατηρεῖ ὅτι οὗτοι οἱ Ἑπτανήσιοι ἁμαρτάνουν εἰς τὴν ὁμοιοκαταληξίαν τῶν ὀξυτόνων καὶ τελειόνουν μὲ ἕνα φωνῆεν, καὶ νομίζουν διὰ συνήχησιν ὅτι ἀρκεῖ ὁ τονισμὸς τοῦ τελευταίου φωνήεντος, ὡς *τρομερὴ* καὶ *γῆ*, ὡς ἔκαμεν ὁ Σολομός· ἐνῷ ἡ ἀληθὴς συνήχησις δὲν γίνεται ἂν δὲν εἶναι ἀπαρέλλακτος ὁλόκληρος ἡ τελευταία συλλαβὴ τῶν δύο ὀξυτόνων, ὡς *ψηλὰ* καὶ *τρελλὰ*—*γῆ* καὶ *πηγή*. Ἐνόμιζον κατ' ἀρχὰς ὅτι ὁ κ. Ραγκαβῆς, ὅστις ἔκαμε τόσας ὡραίας ἀνακαλύψεις ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἐπίσης θὰ ἔκαμε καὶ μίαν ἀνακάλυψιν ὁμοιοκαταληξίας εἰς τὸν Πίνδαρον, εἰς τὸν Ἀνακρέοντα, τῶν ὁποίων ἡμεῖς οἱ Ἑπτανήσιοι, τέκνα των, τόσον ἐκφυλισμένοι ἤμεθα, καὶ ὅτι ἔμαθε παρ' ἐκείνοις τοῖς ἀρχαίοις τὸν ἀληθῆ τρόπον τοῦ ὁμοιοκαταληκτεῖν. Ἀλλά, δυστυχῶς διὰ τὸν κ. Ραγκαβῆν καὶ εὐτυχῶς διὰ τὴν ἀρχαίαν ποίησιν αὕτη ἡ ἄλυσος τῇ ἦτο ἄγνωστος. Ἡ ὁμοιοκαταληξία, ποὺ ὁ ποιητικὸς λαός μας δὲν μετεχειρίσθη σχεδὸν ποτέ, καὶ πού, δυστυχῶς, ἐγενικεύθη εἰς τὴν ποίησιν τῆς τέχνης, εἶναι ἐπιβολὴ νεωτέρα καὶ εἶναι ἀνωφελὲς τὸ συζητεῖν, ἂν εἰσήχθη ἀπὸ τοὺς Ἄραβας, ἢ ἂν ὑπῆρχεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολομῶντος, οὗτινος τὸ *Ἆσμα Ἀσμάτων* ἐγράφη μὲ ὁμοιοκαταλήκτους στίχους. Ποῦ ἀρά γε ὁ κ. Ραγκαβῆς ἐστήριξε τὴν διδασκαλίαν του τῆς ὀξυτόνου ὁμοιοκαταληξίας; Αἱ νεολατινικαὶ γλῶσσαι, αἱ πλέον ὁμοιάζουσαι μὲ τὴν ἰδικήν μας, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἔπραξαν ὡς ὁ *ἀμαθὴς* Σολομός. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ὅλοι οἱ Ἰταλοὶ ποιηταί, ἂν καὶ ἡ γλῶσσα των εἶναι τόσον πλουσία εἰς ὁμοιοκαταληξίαν. Ἀλλ' ὁ κ. Ραγκαβῆς ἐψάρευσε τοιαύτην διδασκαλίαν, εἰς ἐκείνην τὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ἡ προσῳδία περισσότερον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν γαλλικήν. Δὲν ἐσκέφθη ὁ σοφὸς ἀνήρ, ὅτι εἰς τὴν γαλλικὴν ποίησιν, ἡ αὐστηρὰ συνήχησις, περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, εἰς τὰς ὀξυτόνους ὁμοιοκαταληξίας καὶ ὅταν λήγωσιν μὲ φωνῆεν, ἀπαιτεῖται ἀπὸ αὐτὸν τὸν τρόπον, ποὺ προφέρονται αἱ λέξεις ἐκείνης τῆς γλώσσης, καὶ ποὺ εἶναι ὅλαι καὶ σταθερὰ τονισμέναι εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβήν, δηλαδὴ ὅλαι ὀξύτονοι. Διὰ τοῦτο ἂν αἱ ὀξύτονοι ὁμοιοκαταληξίαι δὲν ἐτηροῦντο αὐστηρὰ ὡς ἔπραξαν, οἱ στίχοι των θὰ ἦσαν πολὺ μονότονοι καὶ κοινοί. Καὶ διὰ τὸν ἴδιον λόγον αὐτοὶ δὲν χρησιμοποιοῦν τοὺς ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους, οὓς λέγουν vers blancs, ποὺ δικαίως καλοῦν καθαρὰν πεζογραφίαν. Ἀλλ' ἡ γλῶσσα μας εἶναι πλουσία εἰς προπαροξυτόνους, παροξυτόνους καὶ ὀξυτόνους, συνεπῶς ἀγνοῶ διατί νὰ προστεθῇ καὶ μία ἄλλη δυσκολία, ἡ ὁποία δὲν ἐθεωρήθη καλὸν διὰ τὴν ποίησιν τῶν ἄλλων γλωσσῶν, ποὺ περισσότερον ὁμοιάζουσι μὲ τὴν ἰδικήν μας. Τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον ὑπερασπίζει ὁ κ. Ραγκαβῆς, ἠκολούθησεν ὁ ἡμέτερος Χρηστόπουλος καὶ ἄλλοι μιμούμενοι τὴν μετρικὴν τῆς γαλλικῆς ποιήσεως, ποὺ ἰδίως ἐμελέτων περισσότερον καὶ μὲ τὴν ὁποίαν ἦσαν οἰκειότεροι πάσης ἄλλης.

Ἀλλά, καιρὸς εἶναι νὰ παύσωμεν ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ σοφοῦ ἱστορικοῦ μας καὶ νὰ ὁμιλήσωμεν δι' ἄλλα.

Θὰ ἐθεώρουν τιμήν μου νὰ σᾶς προσφέρω ἀντίτυπον τῶν ποιήσεών μου, ποὺ ἐδημοσίευσα εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλά, δυστυχῶς, ἔχω ἓν καὶ μόνον, ὅλο γεμᾶτον διορθώσεων εἰς κάθε μέρος, καὶ τὸ ἀντίτυπον τοῦτο θὰ χρησιμοποιήσω διὰ τὴν *πλήρη ἔκδοσιν* — ἂν ὁ Θεὸς μοῦ δώσῃ ἀκόμα ὀλίγην ζωὴν — ποὺ προτίθεμαι νὰ κάμω ἐντὸς ὀλίγου, καὶ ἐλπίζω πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους, ὅλων τῶν πτωχῶν μου ποιητικῶν ἔργων. Ἡ ἔκδοσις αὕτη θὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς στίχους, ποὺ ἐδημοσίευσα εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἐκείνους ποὺ ἐδημοσίευσα ἔπειτα, *καί τινας ἀνεκδότους*· ἐπίσης δὲ καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν δέκα πρώτων ᾀσμάτων τοῦ Τάσου ποὺ εἶναι ἤδη ἕτοιμα καὶ ἀντιγραμμένα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ φίλος μου Πέτρος Βράϊλας καταδέχεται νὰ ἑνώσῃ μὲ τὸ πτωχόν μου ὄνομα, τὸ ἰδικόν του τὸ ἤδη τόσον ἔνδοξον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, εἰς τὰς κοινήσεις μου θὰ προταχθῇ μία εἰσαγωγή του. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκδόται νὰ ἀναλάβουν ἰδίαις δαπάναις, μὲ ἐσυμβούλευσαν φίλοι μου νὰ κάμω ἀγγελίαν ὡς ἔκαμεν ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Ραγκαβῆς καὶ ἄλλοι· ὑποθέτοντες ὅτι ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, εἶναι δυνατὸν νὰ περισυλλεχθοῦν τόσαι ὑπογραφαὶ ὅσαι ἀρκοῦν διὰ τὰς δαπάνας τοῦ τύπου.

Ἀὲν σᾶς τὸ λέγω νὰ ἐπιδείξω μετριοφροσύνην, ἀλλὰ σᾶς τὸ λέγω εἰλικρινῶς, ὅτι οὐδέποτε ἐνόμισα τὸν ἑαυτόν μου, ἄχι μόνον διαπρέποντα, ἀλλ' οὐδὲ μέτριον ποιητήν. Ποτὲ δὲν ἔκαμα στίχον μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ στιχουργήσω, παρὰ μόνον ὅτε βιαζόμην ζωηρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ στιχουργεῖν, ἐκφορτωνόμενος ἀπὸ τὸν βραχὺν καιρόν, ὁποὺ ἡ δημοσία ὑπηρεσία μὲ ἄφινεν ἐλεύθερον, καὶ πολλάκις ἔκλεπτον ὥρας τινὰς τοῦ ὕπνου μου, διὰ νὰ τὰς ἀφιερώσω εἰς τὴν ἀγαπητήν μου Μοῦσαν. Μετὰ τῆς ἰδίας εἰλικρινείας, ἔκειτο, προσθέτω ὅτι πιστεύω, τινὰς τοὐλάχιστον τῶν ποιήσεών μου, συμφώνους μὲ τὸν χαρακτῆρα καὶ μὲ τὴν ἐνδόμυχον φύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διότι, τόσον εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους, ὅσον εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἤκουσα, ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ τραγουδοῦν τοὺς στίχους μου εἰς τοὺς δρόμους. Καὶ ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδω χειρογράφους συλλογὰς δημοτικῶν ποιήσεων, ποὺ συχνότερα τραγουδοῦνται εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλα τῆς Ἀνατολῆς μέρη, κατοικούμενα ἀπὸ Ἕλληνας· καὶ εἰς τὰς ἐν λόγῳ συλλογάς, ἦσαν καὶ ἔργα μου οἷα: «Ἡ Φυγή», «Ἡ Καταδίκη τοῦ Κλέριτη καὶ μέρος τοῦ «τὸ Παιδάκι καὶ ὁ Χάρος», ποὺ οἱ συλλέκται, καλῇ τῇ πίστει, ἐνόμιζαν δημοτικὰ τραγούδια, καὶ ὄχι τῆς τέχνης. Αὕτη ἡ ὅλος ἀκουσία συγκατάνευσις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μοῦ ἔπροξένησε τὴν ζωηροτέραν εὐχαρίστησιν, διότι δὲν ὑπάρχει λαὸς εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος νὰ τραγουδῇ στίχους, ποὺ δὲν τοὺς *αἰσθάνεται* καὶ δὲν εὐχαριστοῦν τὴν καρδιάν του. Λὲν εἶναι, λοιπόν, πολὺ ἀκριβὴς ἡ διαβεβαίωσις τοῦ κ. Ραγκαβῆ, ὅτι αἱ ποιήσεις μου, ὡς αὐτὸς εἶπεν, εἶναι γραμμέναι μὲ διάλεκτον ὁμιλουμένην μόνον ἐν Ζακύνθῳ — μὲ θεωρεῖ Ζακύνθιον — καὶ εἶναι ἀκατάληπτος εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Παύω νὰ ὁμιλῶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου λέγων πρὸς ὑμᾶς, ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, πολλάκις εὐνοϊκῶς ἔγραψαν περὶ τῶν ποιήσεών μου, πολὺ περισσότερον τῆς ἀξίας των. Καὶ σήμερον εἰς τὴν «Nouvelle Revue» τῶν Παρισίων, ἐδιάβασα πραγματείαν περὶ τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας, μεταξὺ τῶν ὁποίων γίνεται εὐμενὴς μνεία καὶ ἐμοῦ. Καὶ ἐκεῖνα, ποὺ περισσότερον μὲ εὐχαρίστησεν εἶναι ὅτι ἐπαινοῦνται καὶ οἱ στίχοι τοῦ Μαρκορᾶ.

Τινὲς τῶν ποιήσεών μου μετεφράσθησαν ἰταλιστὶ ἀπὸ τὴν διαπρεπῆ ποιήτριαν Ἑρμινίαν Φουσινάτου, τώρα ἀποθαμένην, καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν στίχων αὐτῆς ἀπὸ τὸν Le Monnier καὶ ἄλλους.

Μοῦ κάμνετε μνείαν περὶ τῆς μεταφράσεως ἐν πεζογραφίᾳ, ἑνὸς ᾄσματος τοῦ Ὄσσιαν, γενομένης ἀπὸ τὸν κ. Κεφαλληνόν. Καὶ τοῦτο μ' ἐνθυμίζει μ' ἐντροπήν μου, ὅτι ὁ ἄξιος ἐκεῖνος νέος, ἔλαβε τὴν καλοσύνην νὰ μοῦ τὴν στείλῃ, καὶ ἐγώ, ἕνεκα τῆς ὑγείας μου, δὲν ἠδυνήθην νὰ τοῦ γράψω δύο γραμμὰς διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσω. Ὡς βλέπω ἀπὸ μίαν ἀφιέρωσίν σας, ὁ κ. Κεφαλληνὸς εἶναι φίλος σας· ὅθεν τολμῶ νὰ παρακαλέσω, ἐν ὀνόματί μου, νὰ τοῦ ζητήσετε συγγνώμην καὶ νὰ τοῦ προσφέρετε τὰς ζωηροτέρας μου εὐχαριστίας. Ἡ μετάφρασις, ἐπὶ τῆς ὁποίας σεῖς ζητεῖτε τὴν γνώμην μου, εἶναι, κατ' ἐμέ, ὡραιοτάτη. Καὶ οὐδὲν περισσότερον ἐπιθυμῶ παρὰ νὰ ἴδω καὶ ἄλλας πεζογραφίας εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, γραμμένας μὲ τόσην ἀκρίβειαν καὶ γλαφυρότητα. Εἶναι τώρα πολὺ σημαντικὸν ἡ δημοσίευσις εἰς τὴν δημοτικὴν πεζογραφημάτων μᾶλλον παρὰ ποιημάτων καθότι φαίνεται ἐπὶ τέλους ὅτι οἱ λόγοι μας παραδέχονται ὅτι ἡ δημοτικὴ εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ποίησιν, πρέπει ὅμως νὰ πεισθοῦν μὲ τὰ γεγονότα ὅτι εἶναι ἐπίσης καλὴ καὶ διὰ τὰ πεζά.

Ὡμίλησα πολλάκις περὶ ὑμῶν μὲ τὸν καθηγητὴν Λὲ Γουβερνάτην, ὁ ὁποῖος, ὡς ἤδη σᾶς ἔκαμα γνωστὸν διὰ τοῦ κ. Μινώτου, ἔλαβε τὴν ἐπιστολήν σας. Οὗτος ὑπερεπθυμεῖ νὰ ἴδῃ δημοσιευομένην εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν τὸ ἔργον σας, τὸ ὁποῖον, εἶμαι βέβαιος, θὰ φέρῃ τιμὴν εἰς σᾶς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ σεῖς εἶσθε ἀκόμη περισσότερον ἀξιέπαινος, διότι, διὰ νὰ γίνῃ περισσότερον γνωστὴ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ νεωτέρα φιλολογία μας, ἀνελάβατε τὴν δύσκολον ἐπιχείρησιν τοῦ νὰ μεταχειρισθῆτε ξένην γλῶσσαν, ὁποία εἶναι ἡ ἰταλική. Τοῦτο οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ κάμῃ καλίτερα ἀπὸ σᾶς, συμπολίτην τοῦ Μουσοτξύδου καὶ τοῦ Πιέρη, καὶ ποὺ ἐδιαλέξατε ὡς διαμονὴν σας τὴν *μητρικὴν γῆν* τοῦ Φωσκόλου, ἡ ὁποία τιμᾶται ἐπίσης ἀπὸ τὴν παρουσίαν ἑνὸς ἐνδόξου Ἰταλοῦ, τοῦ καθηγητοῦ Μαρτζώκη[1] πρὸς τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον οἱ Ζακύνθιοι ἀλλὰ καὶ ἄλλοι Ἰόνιοι πολλὰ ὀφείλουν. Νὰ τὸν χαιρετήσητε ἐξ ὀνόματός μου σᾶς παρακαλῶ, μὲ ἰδιάζον σέβας καὶ τὰ δέοντα ἐπίσης εἰς τοὺς ἐκανοὺς υἱούς του, ἀληθῶς ἀνταξίους αὐτοῦ[2].

Κατανοῶ ὅτι πολὺ ἐφλυάρησα καὶ ὅτι πολὺ κατεχράσθην τῆς ὑπομονῆς σας, μὲ τὴν πολὺ ἐκτεταμένην ἐπιστολήν μου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐν βίᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ ἔγραψα τινὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς γλώσσης ἐκ τῆς λογοτεχνίας μας.

Προσθέτω τώρα μίαν γραμμὴν ἰδιοχείρως διὰ νὰ σᾶς εἴπω ὅτι, ἐπειδὴ μοῦ ἦτο παραπολὺ ἐπίπονον νὰ γράψω τόσας σελίδας μὲ τὸ χέρι μου, ἠναγκάσθην νὰ μεταχειρισθῶ τὸ χέρι τοῦ εἰς ἐμὲ τόσον προσφιλοῦς, τοῦ περισσότερον υἱοῦ παρὰ προγονοῦ τοῦ Λουδοβίκου Ρώμα.

* Ἡ ἀρχὴ εἰς τὰ τεῦχος τῆς 15-30 Σεπτεμβρίου.

[1] Ἦτο ὁ πατὴρ τῶν ἀγαπητῶν μου φίλων ποιητῶν Στεφάνου καὶ Ἀνδρέα.

[2] Ἔξη τότε καὶ ὁ Μέμνων.

Μὴ δυνάμενος νὰ σᾶς προσφέρω τὸν τίμον τῶν ποιήσεων, ποὺ ἐδημοσίευσα εἰς τὴν Ζάκυνθον, σᾶς στέλλω, ἴσως τὴν σήμερον τοὺς στίχους ποὺ ἐδημοσίευσα ἀκολούθως. Καὶ τούτων σᾶς στέλλω τρία ἀντίτυπα. Τὰ δύο τῶν ὁποίων παρακαλῶ νὰ στείλετε εἰς τοὺς κυρίους Μαρτζόκη καὶ Τσακασίνον [1].

Ἐλεύθερος νὰ μὲ διατάξετε εἰς ὅ,τι δήποτε νομίζετε ὅτι δύναμαι νὰ σᾶς εἶμαι ὠφέλιμος καὶ νὰ μὲ θεωρῆτε εἰλικρινῶς ἀφοσιωμένον σας.

Ι. ΤΥΠΑΛΔΟΣ

Ἐν Φλωρεντίᾳ 11 30 Ἰουνίου 1880

Ἀμέσως τὸν εὐχαρίστησα διὰ τὴν ἀολάτιμον αὐτὴν ἐπιστολήν. Κατόπιν τὸν παρεκάλεσα νὰ μοῦ γράψῃ τὰ τῆς συνδιαλέξεώς του μετὰ τοῦ Μαντζόνη. Παρὰ τοῦ Μινώτου ἐμάθα ὅτι ἡ ὑγεία του ἦτο χειροτέρα καὶ μόνον ὀλίγας γραμμὰς τοῦ ἔγραφε ἀφαιρούσας τὴν περιφρόνιαν του ἐν Ζακύνθῳ. Μετὰ ἕνα μῆνα μοῦ ἔγραφεν ἀπλῶς ὅτι ἡ ὑγεία του δὲν τοῦ ἐπιτρέπει οὐδὲ νὰ ἀναγορεύσῃ, καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος μοῦ ἔλεγεν ξηρὰ ὅτι ὁ *Μαντζόνης ἐγράφεν ἀρμονικὴν παρακολὸ τὴν δημοτικήν μας, ὅτι ὁ Σολωμὸς εἶναι μεγαλοφυΐα, ὅτι ἡ Ἑλληνίδα δὲν ἔχει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας μεγαλύτερον ἐμπνευστήν, καὶ ὅτι αἱ λέξεις τῆς Ἑλλάδος ἠθέλουν νὰ καλλιγράφουν τὴν δημοτικήν*. Αὐτὰ μοῦ ἔλεγε, προσθέτων, ὅτι ἀργότερα, ἂν ὁ θάνατος τὸν ἀφήσῃ, θὰ μοῦ γράψῃ περισσότερα· ἐκατομμερείας διὰ μίαν ἄλλην συνδιάλεξιν μὲ τὸν Μαντζόνη.

Ἀκολούθως τοῦ ἔγραψα ὅτι εἰς τὴν σοφὴν ἐκτεταμένην ἐπιστολήν του δὲν ἔκαμνε μνείαν περὶ τοῦ Κάλβου καὶ ὅτι κατὰ νοῦν εἶχε νὰ κάμῃ μίαν ἔκδοσιν ὅλων τῶν ᾠδῶν του, διότι εἶναι κρῖμα ὅτι ἐλησμονήθησαν. Ἀμέσως διὰ τοῦ Μινώτου ξηρὰ ξηρὰ μοῦ ἀπαντᾷ ὅτι «ὁ Κάλβος, μοχθηρὸς ὡς ἄνθρωπος καὶ ἀγνώμων, εἶναι μὲν ποιητής, ἀλλ' ἡ γλῶσσα του δὲν εἶναι γλῶσσα, ἀλλὰ grego σφορμαρισμένο». Σημειόνω ἐδῶ ὅτι οὐδὲ ὁ Ἰάκωβος Πολυλᾶς ἦτο τῆς ἰδέας νὰ ἐκδώσω τὸν Κάλβον. Ἔγεινεν ἐν τούτοις ἡ ἔκδοσις μου τῷ 1881.

Ὁ Τυπάλδος ἔκειτο μὲ τὸν Μινώτον κάπου κάπου ἀπάντα εἰς τὰς ἐπιστολάς μου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀραιαί, διὰ τὸ μὴν τὸν κουράσω, ἀφοῦ ἐμάνθανον ὅτι ἡ δεινὴ ἀσθένεια δὲν τοῦ ἐπέτρεπε τὸ γράψιμον. Ἀραιαὶ καὶ λακωνικώτατοι αἱ ἀπαντήσεις του, ὁσάκις ἐζήτουν τὴν γνώμην του. Ἰδοὺ αὐταί. Τοῦ Σολομοῦ ἡ σχολὴ περισσότερον ἐρριζώθη ἐν Κερκύρᾳ, διότι εὗρε γόνιμον ἔδαφος ἔνεκα τῆς διανοητικῆς τοῦ τόπου ἀνατιμήσεως.—Ὁ Λασκαράτος εἶναι ἀληθὴς σατιρικὸς καὶ θὰ ἦτο πολὺ καλλίτερος ἂν δὲν εἶχε idee fisse.—Διὰ τοὺς Σούτσους ἔλεγε νὰ μὴ χαλάσω πολλὴν μελάνην.—Νὰ κάμω μίαν ἔκδοσιν τῶν Ἁπάντων τοῦ Τερτσέτη καὶ μίαν συλλογὴν τῶν δημοτικῶν τριγουδιῶν τῆς Ἑπτανήσου, ποὺ θὰ ἔχῃ μεγάλην φιλολογικὴν ἀξίαν διότι ὁ Τοῦρκος δὲν ἐπάτησε τὸ πόδι ἐδῶ.

Ἴσως ὁ ἀναγνώστης θὰ εἴπῃ τί ἀπέγεινεν ἡ ἱστορία μας τῆς *λογοτεχνίας* μας. Τῷ 1881 ὁ Ἀλιφόνσος Βάρτολης μοῦ ἔστειλε *Τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας* (Μιλάνον 1870-1879) καὶ τοὺς πρώτους τέσσαρας τόμους τῆς *Ἰταλικῆς λογοτεχνίας*, ποὺ εἶχεν ἀρχίσει ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1878. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Τυπάλδου καὶ τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Βάρτολη, μὲ ἔβαλαν εἰς σοβαρὰς σκέψεις· εἶδον ὅτι ἡ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας μας, διὰ νὰ εἶναι σοβαρὰ πρέπει νὰ μελετηθῇ ὡς ἡ τοῦ Βάρτολη. Μελέτη ἀληθὴς ἐπὶ τῶν πρώτων πηγῶν καὶ ὄχι ἁπλῆ ἀφήγησις, μάλιστα νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ὡς ἔκαμεν ὁ Βάρτολης. Ἤρχισα νὰ ξαναγράψω λοιπὸν μὲ νέας βάσεις κατὰ μίμησιν τοῦ Βάρτολη. Ὁ Βάρτολης μοῦ ἔγραφεν ὅτι ἐπεθύμει ὁ ἐκδότης του Σανσόνης νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν, ἀλλὰ αἱ παρατηρήσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰ ἑλληνικὰ κείμενα τὸν ἐμποδίζουν· ὅπως δήποτε ἤθελε νὰ τοῦ ἀποστείλῃ τὸ πρῶτον κεφάλαιον. Τὸ ἔστειλα, ἀλλὰ ἦσαν πολλὰ τὰ ἑλληνικὰ κείμενα εἰς τὰς παραπομπάς καὶ αἱ παραπομπαὶ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων ὄχι ὀλίγαι. Καὶ ὁ Βάρτολης βλέπων τὸ ἀδύνατον, οὐδὲ τὰ ἔδειξε τοῦ ἐκδότου του.

Μὴ δυνάμενος νὰ εὕρω ἐκδότην Ἰταλὸν νὰ ἀναλάβῃ ἰδίας δαπάνας τὴν τύπωσιν, δὲν ἐπροχώρησα εἰς τὴν συγγραφὴν ἀλλὰ συνέλλεγον διαρκῶς νέον ὑλικόν.

Οὕτως ἐναυάγησε τὸ ἔργον καὶ ἡ μόνη ὠφέλεια ἦτο ὅτι ἔλαβον τὴν ἄνω ἐπιστολὴν τοῦ Τυπάλδου. Ἡ ὠφέλεια δὲν ἦτο μικρά.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

[1] Ὁ Ἰωάννης, ἐκδότης τότε τοῦ «Ζακυνθίου Ἀνθῶνος», ὁ γενόμενος ἔπειτα γνωστὸς διὰ τοὺς «Σπουργίτας» ἰδίως.

ΜΥΣΤΗΡΙΑ*

— ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ —

Ἦτον θεοσκότεινα καὶ δὲν ἔβλεπα τίποτα, μὰ αἰσθανόμουν πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος περπατοῦσε κοντά μου. Ἄπλωνα τὰ χέρια μου, χτυποῦσα γιὰ νὰ τὸν πιάσω καὶ ἀποφάσισα νὰ σταθῶ καὶ νὰ μὴ προχωρήσω ἂν δὲν ἤθελε νὰ μιλήσῃ, νὰ μοῦ ἐξηγήσῃ τί συνέβαινε. Μὰ δὲν τὸν εὕρισκα. Προσπάθησα καὶ νὰ τοῦ κάνω νεύματα μὲ τὰ μάτια, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μέσ' στὰ σκοτεινά, μὰ δὲν ἔβγαινε τίποτα. Καλὰ λοιπόν! λέω, δὲν ἔρχομαι γιὰ σένα· πηγαίνω γιὰ τὸν ἑαυτό μου· κάνω ἕναν περίπατο· ἄκου' το καλά, πηγαίνω περίπατο γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Τώλεγα δυνατὰ γιὰ νὰ μ' ἀκούῃ. Περπατοῦσα ὧρες ὁλόκληρες, εἶχα φτάσει ἔξω στὰ χωράφια, ὡς σ' ἕνα δάσος· τὰ κλαδιὰ καὶ τὰ φύλλα καταβρεγμένα ἀπ' τὴν δρόσο μὲ χτυποῦσαν στὸ πρόσωπο. Καλά! εἶπα ἐπὶ τέλους κ' ἔβγαλα τὸ ρολόϊ μου σὰν νὰ ἤθελα νὰ ἰδῶ τὴν ὥρα. Καλά, τὸ λοιπὸν τώρα θὰ γυρίσω πάλι σπίτι! Μὰ δὲν γύρισα σπίτι· δὲν μποροῦσα νὰ γυρίσω σπίτι·

* Ἡ ἀρχὴ εἰς τὸ τεῦχος τῆς 31 Μαΐου.

ΑΔΕΛΦΙΑ — ΥΠΟ Α. ΙΩΡΓΟΥ

κάτι μ' ἔσπρωχνε ὅλο ἐμπρὸς ἐμπρός. Ἔπειτα εἶναι τόσο ὡραῖος ὁ καιρός, ἐσυλλογίσθηκα, μπορεῖς μιὰ ἢ καὶ δυὸ νύχτες νὰ περπατῇς ἔτσι, ἔχεις δὰ καιρό! Τώλεγα αὐτό, μὰ ἤμουν κουρασμένος καὶ καταβρεγμένος ἀπὸ τὴν δρόσο. Ἀναψα κ' ἄλλο τσιγάρο· αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν πάντα κοντά μου, αἰσθανόμουν ποὺ μὲ φυσοῦσε. Κ' ἐγὼ περπατοῦσα, περπατοῦσα, πήγαινα ἀπὸ δῶ, πήγαινα ἀπὸ κεῖ, μὰ ποτὲ δὲν γύριζα πρὸς τὴν πόλι. Τὰ πόδια μου ἄρχισαν νὰ μὲ πονοῦν· ὡς τὰ γόνατα ἤμουν μουσκεμα ἀπ' τὴν δρόσο καὶ τὸ πρόσωπό μου πονοῦσε γιατὶ τὰ βρεμένα κλαδιὰ ὅλο μὲ χτυποῦσαν. Εἶπα: Μπορεῖ ἴσως νὰ φαίνεται παράξενο ποὺ τέτοια ὥρα τὴν νύχτα πηγαίνω περίπατο· μὰ ἀπὸ μικρὸ παιδὶ τὴν ἔχω αὐτὴν τὴν συνήθεια νὰ πηγαίνω περίπατο στὰ πιὸ μεγάλα δάση ποὺ μπορῶ νἄβρω. Κ' ἔφριγγα τὰ δόντια μου καὶ προχωροῦσα. Τότε χτύπησε τὸ ρολόϊ τῆς ἐκκλησιᾶς κάτω στὴν πόλι δώδεκα· ἕνα, δύο, τρία, τέσσερα ὡς τὰ δώδεκα· μετροῦσα τοὺς χτύπους. Αὐτὸς ὁ γνώριμός μου ἤχος μὲ ζωντάνεψε πολύ, ἂν καὶ πάλι θύμωνα ποὺ δὲν εἶχαμε ἀπομακρυνθῆ πιὸ πολὺ ἀπ' τὴν πόλι, μετὰ τόσες ὧρες ποὺ περπατούσαμε. Λοιπὸν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴ ποὺ τὸ ρολόϊ χτυποῦσε δώδεκα, νάτος πάλι ὁ ἄνθρωπάκος μπροστά μου γελαστὸς γελαστός. Δὲν θὰ τὸν ξεχάσω ὅλη μου τὴν ζωή, τόσο καθαρὰ τὸν εἶδα μπροστά μου· τοῦλειπαν δύο δόντια μπροστινὰ κ' εἶχε τὰ χέρια του σταυρωμένα στὴν ράχη....

— Μὰ πῶς μπορέσατε νὰ τὸν δῆτε στὰ σκοτεινά;

— Ἔφυγε μόνος του, ἔφυγε μ' ἕνα περίεργο φῶς ποὺ λές καὶ ἦτον πίσω ἀπ' τὴν ράχη του καὶ ἀκτινοβολοῦσε καὶ τὸν ἔκανε ὅλον διαφανῆ· ἀκόμα καὶ τὰ ροῦχα του ἔφεγγαν σὰν τὴν ἡμέρα· τὸ πανταλόνι του ἦτον ξεσκισμένο καὶ πολὺ κοντό. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδα μιὰ στιγμή. Σάστισα, χωρὶς νὰ θέλω ἔκλεισα τὰ μάτια μου κ' ἔκανα ἕνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω. Ὅταν πάλι ἄνοιξα τὰ μάτια μου, εἶχε φύγει...

— Ἀ....

— Σταθῆτε ἀκόμα! Εἶχα φθάσει σ' ἐκεῖνον τὸν περίεργο πύργο, ποὺ... Λοιπὸν πάρα κάτω: Εἶχα φθάσει σ' ἕναν πύργο, πλησίαζα, πλησίαζα καὶ ὅλο τὸν ἔβλεπα πιὸ καθαρά, ἕναν μαῦρο, ὀκτάγωνο πύργο, ἐντελῶς ἁπλό, σὰν τὸν πύργο τῶν ἀνέμων στὰς Ἀθήνας, ἂν ἔτυχε ποτὲ νὰ δῆτε καμιὰ ζωγραφιά του. Δὲν εἶχα ἀκούσει ποτὲ νὰ ὑπάρχῃ πύργος σ' αὐτὸ τὸ δάσος, μὰ τότε τὸν ἔβλεπα τὸν πύργο. Στέκομαι καὶ πάλι ἀκούω ἕνα: ἔλα! καὶ μπαίνω μέσα. Τὴν πόρτα τὴν ἄφησα ἀνοιχτὴ πίσω μου καὶ αἰσθανόμουν πιὸ ἥσυχος ἔτσι.

Μέσα παρουσιάζεται πάλι μπροστά μου ὁ ἀνθρωπάκος· στὸν ἕναν τοῖχο ἐκρέμετο μιὰ λάμπα ἀναμμένη, κ' ἔτσι μποροῦσα καλὰ νὰ τὸν ἰδῶ. Ἤρθε κατεπάνω μου σὰν νὰ ἦτον ὅλην τὴν ὥρα μέσα στὸ σπίτι, γέλασε σιγὰ καὶ στάθηκε μπροστά μου καὶ μὲ κύταζε καὶ γελοῦσε. Τὸν κύταξα στὰ μάτια, καὶ ἦταν σὰν νἄβλεπα ἐκεῖ μέσα χίλια ἄσχημα πράματα, ποὺ τὰ μάτια αὐτὰ εἶχαν δῇ στὴν ζωή. Μοῦγνεψε πάλι μὲ τὸ μάτι, μὰ ἐγὼ δὲν τοῦ ἀπήντησα, καὶ ὀπισθοχωροῦσα ὅσο ἐκεῖνος ἤρχετο πιὸ κοντά μου. Ἔξαφνα ἀκούω ἐλαφρὰ βήματα πίσω μου, γυρνῶ καὶ βλέπω μιὰ νέα γυναῖκα ποὺ ἔμπαινε μέσα. Τὴν κυτάζω, καὶ αἰσθάνομαι χαρὰ ποὺ τὴν κυτάζω· εἶχε κόκκινα μαλλιὰ καὶ μαῦρα μάτια, μὰ ἦταν ἀκατάστατα ντυμένη καὶ περπατοῦσε μὲ γυμνὰ πόδια στὶς πλάκες. Καὶ τὰ μπράτσα της ἦταν γυμνά. Μᾶς κυτάζει καὶ τοὺς δύο μιὰ στιγμή, ἔπειτα μὲ χαιρετᾷ ἐμένα χαμηλώνοντας βαθειὰ τὸ κεφάλι καὶ πηγαίνει στὸν μικρὸ τὸν ἄνθρωπο. Χωρὶς νὰ πῇ λέξι ἀρχίζει νὰ τοῦ ξεκουμπώνῃ τὰ ροῦχα του καὶ τὸν ψάχνῃ, σὰν νὰ γύρεβε κάτι. Καὶ σὲ λίγο βγάζει ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν φόντρα τοῦ πανωφοριοῦ του μιὰ λάμπα ποὺ ἔφεγγε καὶ τὴν κρέμασε στὸ διάχυλό της. Αὐτὴ ἡ λάμπα ἔφεγγε τόσο πολὺ ποὺ δὲν ἐφαίνετο πιὰ τὸ φῶς τῆς ἄλλης λάμπας ποὺ ἔκαιε στὸν τοῖχο. Ὁ ἀνθρωπάκος ἐστέκετο ἥσυχος καὶ ὅλο γελοῦσε σιγὰ σιγὰ ἐνόσω ἐκείνη τὸν ἔψαχνε. Καληνύχτα! τοῦ εἶπε καὶ τοῦ ἔδειξε μιὰ πόρτα· κ' ἐκεῖνος, αὐτὸ τὸ φοβερό, τὸ παράξενο ὄν, μισὸ ἄνθρωπος, μισὸ ζῷον, ἐπῆγε. Ἔμεινα ἐγὼ μόνος μαζί της.

Μὲ πλησίασε, πάλι ἔσκυψε βαθειὰ μπροστά μου καὶ εἶπε χωρὶς νὰ γελάσῃ, χωρὶς νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνή:

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Ἀπὸ τὴν πόλι, ὄμορφή μου, ἀπήντησα, ἔρχομαι ἀπὸ τὴν πόλι.

— Ξένε, συχώρεσε τὸν πατέρα μου! εἶπε ἔξαφνα, καὶ μὴ μᾶς κάνῃς τίποτα κακό· εἶναι ἄρρωστος, εἶναι τρελλός, τὰ εἶδες τὰ μάτια του!

— Ναί, τὰ εἶδα τὰ μάτια του ἀπήντησα ἐγώ, καὶ αἰσθανόμουν πὼς μὲ μάγευαν, καὶ τὸν ἀκολούθησα.

— Ποῦ τὸν ἀπήντησες;

— Σπίτι μου, στὸ δικό μου σπίτι, στὴν κάμαρά μου, καθόμουν καὶ διάβαζα.

Τότε κούνησε τὸ κεφάλι της καὶ κύταξε κατὰ γῆς.

— Μὰ μὴ λυπᾶσαι γι' αὐτό, ὡραία κόρη, τῆς εἶπα ἐγώ. Μοῦ ἔκανε τόση εὐχαρίστησι νὰ κάνω αὐτὸν τὸν δρόμο· δὲν ἔχασα τίποτα καὶ δὲν μετανοῶ ποὺ σὲ βρῆκα ἐσένα. Κύταξε, εἶμαι εὐχαριστημένος καὶ χαίρομαι· γέλασε τώρα κ' ἐσύ!

Μὰ ἐκείνη δὲν γέλασε· εἶπε:

— Βγάλε τὰ παπούτσια σου, δὲν θὰ φύγῃς σήμερα τὸ βράδυ ἀπὸ ἐδῶ· ἐγὼ θὰ στεγνώσω τὰ ροῦχα σου!

Κύταξα τὰ ροῦχα μου, ἦταν μουσκεμα, τὰ παπούτσια μου ἦταν γεμάτα νερό. Ἔκανα ὅπως μοῦ εἶπε, ἔβγαλα τὰ παπούτσια μου καὶ τῆς τἄδωσα· μὰ τότε ἐκείνη ἔσβησε τὴν λάμπα καὶ εἶπε: Ἔλα! καὶ μὴ μιλῇς!

— Στάσου λίγο, καλή μου! τῆς εἶπα ἐγὼ κ' ἔκανα νὰ τὴν κρατήσω. Ἂν δὲν εἶναι νὰ κοιμηθῶ ἐδῶ — τί μὲ κάνεις νὰ βγάλω τὰ παπούτσια μου ἀπὸ τώρα;

— Δὲν πρέπει νὰ τὸ μάθῃς, εἶπε ἐκείνη.

Καὶ δὲν τῶμαθα.

Μὲ ὡδήγησε ἀπὸ τὴν πόρτα σὲ μιὰ σκοτεινὴ κάμαρα· ἄκουσα ἕναν ἤσυχο πίσω μας σὰν κάποιος νὰ φυσοῦσε· αἰσθάνθηκα ἕνα μαλακὸ χέρι πάνω στὸ στόμα μου καὶ τοῦ κοριτσιοῦ ἡ φωνὴ εἶπε:

— Ἐγὼ εἶμαι, πατέρα, ὁ ξένος ἔφυγε — ἔφυγε μακριά.

Μὰ πάλι ἄκουσα τὸν παραμορφωμένο τρελλὸ ποὺ ἔτρεχε πίσω μας ἀσθμαίνοντας βαρειά.

Ἀνεβήκαμε μιὰ σκάλα, ἡ κόρη βαστοῦσε τὸ χέρι μου, καὶ κανεὶς μας δὲν μιλοῦσε. Μπήκαμε σὲ μιὰ ἄλλη κάμαρα θολωτή, ποὺ ἦταν σκοτεινή, μαύρη κατάμαυρη.

— Σιγά! ψιθύρισε. Νὰ τὸ κρεββάτι μου.

Κ' ἐγὼ γύρεψα νὰ βρῶ τὸ κρεββάτι καὶ τὸ βρῆκα.

— Τώρα βγάλε καὶ τἄλλα σου ροῦχα, ψιθύρισε πάλι.

Τἄβγαλα καὶ τῆς τἄδωσα.

— Καληνύχτα! εἶπε.

— Ὄχι, μείνε, καλή μου, γλυκειά μου! Τώρα καταλαβαίνω γιατὶ μοῦ εἶπες νὰ βγάλω τὰ παπούτσια μου ἐκεῖ κάτω· ναί θὰ εἶμαι πολὺ ἥσυχος, ὁ πατέρας σου δὲν μ' ἄκουσε — ἔλα!

Μὰ δὲν ἦρθε.

— Καληνύχτα! εἶπε ἄλλη μιὰ φορὰ κ' ἔφυγε...

. . . . . .

Ἡ Δάγνη εἶχε γίνει κόκκινη σὰν φλόγα, τὸ στῆθος της ἀνεβοκατέβαινε βιαστικά, τὰ ρουθούνια της ἔτρεμαν. Γλήγορα ρώτησε:

— Ἔφυγε;

— Ναί, δυστυχῶς! ἀπήντησε ὁ Νάγκελ.

Μικρὴ σιγή.

— Γιατί λέτε δυστυχῶς;

— Χμ! δὲν πρέπει νὰ τὸ μάθῃς.

Χά, χά, χά, καὶ δὲν τῶμαθα! — Καλά. Καὶ λοιπὸν ἔπειτα; Τί περίεργο ποὺ εἶναι!

— Ναί, λοιπὸν τώρα ἀλλάζει ἡ νύχτα μου καὶ γίνεται σὰν ἕνα μαγικὸ παραμύθι, μιὰ ἐνθύμηση τριανταφυλλένια. Φαντασθῆτε μιὰ φωτεινὴ φωτεινὴ νύχτα.... Ἤμουν μόνος· τὸ σκοτάδι γύρω μου ἦτον βαθὺ καὶ ἀνανὸ σὰν βελούδο. Ἤμουν κουρασμένος, τὰ πόδια μου ἔτρεμαν, ἤμουν καὶ λίγο ζαλισμένος. Τὸν μασκαρὰ τὸν τρελλὸ ποὺ ὧρες ὁλόκληρες μὲ ἔτρεχε ἐδῶ κ' ἐκεῖ στὰ βρεμένα χόρτα, ποὺ σὰν ζῷο μὲ τραβοῦσε μόνο μὲ τὸ βλέμμα του καὶ μὲ τὸ ἔλα! ἔλα! του. Ἄλλη φορὰ τοῦ πάρνω τὴν λάμπα καὶ τοῦ τὴν πετῶ ποὺ νὰ τοῦ σπάσω τὰ μοῦτρα του! Ἤμουν φοβερὰ θυμωμένος, ἄναψα στὸν θυμό μου ἕνα τσιγάρο κ' ἔπεσα νὰ κοιμηθῶ. Ἔμεινα λίγη ὥρα ξαπλωμένος καὶ κύταζα τὴ φωτιὰ τοῦ τσιγάρου μου· ἔπειτα ἀκούω ποὺ κλείνει κάτω ἡ μεγάλη πόρτα — ἔπειτα ὅλα ἥσυχα.

Πέρασαν δέκα λεπτά. Μὴ τὸ ξεχνᾶτε: εἶμαι ξαπλωμένος, ἐντελῶς ξυπνὸς ἀπάνω στὸ κρεββάτι μου καὶ καπνίζω τὸ τσιγάρο μου. Διὰ μᾶς περνᾷ μιὰ βοὴ μέσ' ἀπ' τὸν θόλο, σὰν νὰ ἦταν παντοῦ τρύπες ἀνοιγμένες στὸ ταβάνι. Ἀκουμπῶ στὸν ἀγκῶνα καὶ ἀφήνω τὸ τσιγάρο μου νὰ σβύσῃ, κυτάζω δεξιὰ κ' ἀριστερὰ στὰ σκοτεινὰ καὶ δὲν βλέπω τίποτα. Ξεπλώνω πάλι κ' ἀκουράζομαι, καὶ ἦτον σὰν νἄκουα μακρινοὺς ἤχους, μιὰ θαυμάσια χιλιόφωνη μουσική, κάπου μακριά, ἴσως ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανό, μὰ χιλιόφωνη καὶ σιγανή. Αὐτὴ ἡ μουσικὴ ἤχει ἀδιάκοπα καὶ ἔρχεται πιὸ κοντά, πιὸ κοντά, καὶ στὸ τέλος κυματίζει ἀπὸ πάνω μου, ἀπάνω ἀπ' τὴν στέγη τοῦ πύργου. Ἀκουμπῶ πάλι στὸν ἀγκῶνα. Καὶ τότε βλέπω κάτι ποὺ ἀκόμα σήμερα ὅταν τὸ σκέπτομαι μὲ γεμίζει καὶ μὲ μεθᾷ μ' ἕνα παράξενο, ὑπερφυσικὸ αἴσθημα ἡδονῆς: Ἕνας χείμαρρος ὅλο μικρά, μικρούτσικα, λαμπερὰ πραματάκια, κατεβαίνει καὶ χύνεται πρὸς τὰ κάτω, πρὸς ἐμένα· εἶναι ὁλόασπρα· ἀγγελάκια, μυριάδες μικρὰ ἀγγελάκια, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ πάνω σὰν λοξὸς τοῖχος φωτός. Γεμίζουν τὸν θόλο, θὰ εἶναι ὡς ἕνα ἑκατομμύριο, σὰν κῦμα ἀνεβοκατεβαίνουν ἀπ' τὸ πάτωμα ὡς στὴν στέγη καὶ τραγουδοῦν, τραγουδοῦν καὶ εἶναι ὁλόγυμνα καὶ κάτασπρα. Ἡ καρδιά μου παύει νὰ χτυπᾷ· παντοῦ εἶναι ἄγγελοι, ἀκούω τὸ τραγοῦδι των, περνοῦν καὶ χαϊδεύουν τὰ βλέφαρά μου, κάθονται μέσ' στὰ μαλλιά μου, καὶ ὅλος ὁ θόλος εἶναι γεμάτος ἀπ' τὸ ἄρωμα ποὺ χύνεται ἀπ' τὸ στόμα τιον.

Ἐγὼ εἶμαι ξαπλωμένος, ἀκουμπισμένος στὸν ἀγκῶνα μου καὶ τεντώνω τὸ χέρι μου καὶ μερικὰ ἀγγελάκια ἔρχονται καὶ κάθονται ἀπάνω· ἔτσι ἀπάνω στὸ χέρι μου φαίνονται σὰν μιὰ τρεμουλιαστὴ πλειάς. Μὰ σκύβω κοντά των καὶ τὰ κυτάζω στὰ μάτια, καὶ βλέπω πὼς αὐτὰ τὰ μάτια εἶναι τυφλά. Τὰ ἀφήνω νὰ φύγουν τὰ ἑπτὰ τυ-

φλὰ ἀγγελάκια καὶ πάνω ἄλλα ἑπτά, καὶ εἶναι κι' αὐτὰ τυφλά. Ἄχ, ὅλα ἦταν τυφλὰ — ὅλος ὁ πύργος ἦτον γεμάτος τυφλὰ ἀγγελάκια ποὺ τραγουδοῦσαν.

Δὲν κοιμοῦσα· σχεδὸν δὲν εἶχα πιὰ ἀναπνοὴ ὅταν εἶδα πῶς ἦτον ἔτσι καὶ γι' αὐτὰ τὰ τυφλὰ μάτια ἕνας πόνος πέρασε μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά μου.

Πέρασε ἕνα λεπτό. Μένω ξαπλωμένος κι' ἀκροάζομαι κι' ἀκούω κάπου στὰ μακριὰ ἕνα βαρὺ χτύπημα, ἦτον τόσο ἄγριο τὸ ἀκούω τόσο καθαρά, πολλὴ ὥρα ἀντιχοῦσε ἀκόμα· ἦτον πάλι τὸ ρολόι τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως ποὺ χτυποῦσε· χτυποῦσε μία.

Καὶ διὰ μιᾶς ἔπαυσε τὸ τραγούδι τῶν ἀγγέλων. Τοὺς εἶδα πῶς πάλι ἐσκεπασθήκαν καὶ πέταξαν, ἀνέβηκαν ἀπάνω στὴν στέγη, μαζεύτηκαν γιὰ νὰ φύγουν, ἐστέκοντο ἐκεῖ σὰν ἕνας τοῖχος ὅλος φῶς καὶ ὅλοι γύρισαν νὰ μὲ κυτάξουν ἐνῷ ἔφευγαν. Ὁ τελευταῖος γύρισε πάλι καὶ πάλι μὲ ξανακύταξε μὲ τὰ τυφλά του μάτια πρὶν νὰ φύγῃ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖο ποὺ θυμοῦδαι — αὐτὸς ὁ ἕνας ἄγγελος ποὺ γύρισε καὶ μὲ κύταξε. Ἔπειτα ἔγιναν ὅλα σκοτεινά. Ἔπεσα πίσω ἀπάνω στὰ μαξιλάρια καὶ ἀποκοιμήθηκα....

Ὅταν ξύπνησα, ἦτον μέρα. Ἤμουν μόνος μέσα στὴ θολωτὴ κάμαρα. Τὰ ροῦχα μου ἦτον μπροστά μου κάτω στὸ πάτωμα· τὰ ἔπιασα, ἦτον ἀκόμα λίγο ὑγρά, μὰ τὰ φόρεσα. Τότε ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ ἡ νέα ποὺ εἶχα ἰδῆ ἀποβραδὺς ξαναφάνηκε.

Ἔρχεται κοντά μου καὶ ἐγὼ λέγω:

— Εἶσαι τόσο χλωμή, ὡραία κόρη· ποῦ ἦσουν αὐτὴν τὴν νύχτα;

— Ἐκεῖ ἀπάνω, λέγει καὶ δείχνει πρὸς τ' ἀπάνω, πρὸς τὴν στέγη τοῦ πύργου.

— Δὲν κοιμήθηκες;

— Ὄχι, δὲν κοιμήθηκα, ἔμεινα ξυπνή.

— Μὰ δὲν ἄκουσες μουσικὴ αὐτὴν τὴν νύχτα; ρώτησα. Ἐγὼ ἄκουσα μιὰ ἀπερίγραπτη μουσική.

— Ναί, ἐγὼ ἤμουν ποὺ ἔπαιζα καὶ τραγουδοῦσα.

— Ἐσὺ ἦσουν; πές μου παιδί μου, ἂν ἦσουν ἐσύ;

— Ναί, ἐγὼ ἤμουν, εἶπε. Ἔπειτα μοῦδωσε τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε: Μὰ ἔλα τώρα, θὰ σὲ ὁδηγήσω στὸν δρόμο.

Καὶ βγήκαμε ἀπ' τὸν πύργο καὶ χέρι χέρι πήγαμε στὸ δάσος. Ὁ ἥλιος ἔπεφτε στὰ χρυσά της μαλλιὰ καὶ τὰ μαῦρα της μάτια ἦταν ὡραιότατα. Τὴν πῆρα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ τὴν φίλησα στὸ μέτωπο τρεῖς φορές· ἔπειτα γονάτισα μπροστά της. Πῆρε ἀπὸ πάνω της μιὰ μαύρη κορδέλα, τὰ χέρια της ἔτρεμαν, καὶ τὴν ἔδεσε γύρω στὸ χέρι μου· μὰ ἐνῷ τὤδενε, ἔκλαιε κ' ἦταν συγκινημένη. Τὴν ρώτησα:

— Γιατί κλαῖς; Φύγε κι' ἄφησέ με ἂν σοῦκανα κακό!

Μὰ ἐκείνη εἶπε μόνο: Τὴν βλέπεις τὴν πόλι;

— Ὄχι, εἶπα ἐγώ, δὲν τὴν βλέπω. Τὴν βλέπεις ἐσύ;

— Σήκω κ' ἔλα νὰ προχωρήσωμε.

Καὶ προχωρήσαμε, τὸ ἴδιο μονοπάτι, κατεβήκαμ' ἕναν λόφο, ἀνεβήκαμ' ἕναν λόφο· πάλι στάθηκα καὶ τὴν ἔσπρα στὴν ἀγκαλιά μου καὶ εἶπα:

— Πῶς σ' ἀγαπῶ ἔτσι! πῶς μὲ γεμίζεις μ' εὐτυχία!

Κ' ἔτρεμε μέσ' στὰ χέρια μου καὶ ὅμως εἶπε:

— Τώρα πρέπει νὰ γυρίσω. Τώρα τὴν βλέπεις τὴν πόλι!

— Ναί, εἶπα κ' ἐσὺ τὴν βλέπεις!

— Ὄχι, εἶπε.

— Πῶς ὄχι; ρώτησα.

Ἔκανε δυὸ βήματα πίσω καὶ μὲ κύταξε μὲ μεγάλα μάτια, καὶ πρὶν νὰ φύγῃ χαμήλωσε πάλι βαθειὰ τὸ κεφάλι γιὰ νὰ μὲ χαιρετήσῃ. Ὅταν ἀπομακρυνθήκαμε λίγα βήματα, γύρισε ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ μὲ κύταξε.

Μὰ τότε εἶδα πῶς καὶ τὰ δικά της μάτια ἦταν τυφλά....

Ἔπειτα περνοῦν δώδεκα ὧρες, μὰ δὲν μπορῶ νὰ πῶ πῶς πέρασαν· δὲν τὶς κατάλαβα. Δὲν ξέρω τί συνέβηκε αὐτὲς τὶς δώδεκα ὧρες.

Εἶναι πάλι βράδυ, ἕνα βράδυ σκοτεινό, γλυκό, φθινοπωριάτικο. Κάθομαι στὴν κάμαρά μου καὶ βαστῶ ἕνα βιβλίο στὸ χέρι. Κυτάζω τὰ πόδια μου· εἶναι ἀκόμα λίγο ὑγρά, κυτάζω τὸ χέρι μου, ἕνα κομάτι μαύρη κορδέλα εἶναι ἀκόμα δεμένη. Ὅλα εἶναι ἀκριβῶς ὅπως ἦταν.

Χτυπῶ τὸ κουδούνι κι' ἐρωτῶ τὴν ὑπηρέτρια ἂν εἶναι κανένας πύργος κάπου κοντά, κάπου μέσ' στὸ δάσος, ἕνας μαῦρος ὀκτάγωνος πύργος; — Ἡ ὑπηρέτρια λέγει ναί, εἶναι ἕνας τέτοιος πύργος. — Καὶ κάθονται μέσα ἄνθρωποι; — Ναί, ἕνας ἄνθρωπος, μὰ εἶναι ἄρρωστος, εἶναι μεθυσμένος· οἱ ἄνθρωποι τὸν λέν: τὸ στοιχειό· καὶ ἔχει καὶ μιὰ κόρη καὶ κάθεται κι' αὐτὴ στὸν πύργο· ἄλλος ἀπὸ αὐτοὺς δὲν κάθεται ἐκεῖ. — Καλά, καλησύχτα.

Καὶ πάω καὶ πέφτω στὸ κρεββάτι.

Καὶ πρωὶ πρωὶ τὴν ἄλλη μέρα πηγαίνω ἔξω στὸ δάσος· παίρνω τὸ ἴδιο μονοπάτι καὶ βλέπω τὰ ἴδια δέντρα καὶ βρίσκω καὶ τὸν πύργο. Πλησιάζω τὴν πόρτα καὶ τότε βλέπω κάτι ποὺ κόπηκε τὸ αἷμα μου. Κατὰ γῆς ξαπλωμένη εἶναι ἡ τυφλὴ νέα καταξεσκισμένη, κατασυντριμμένη, σὰν νἄπεσε ἀπὸ ψηλά, πεθαμένη. Κοίτεται ἐκεῖ

Η ΝΕΑ ΜΟΔΑ ΤΟ 1912 — ΥΠΟ Δ. ΓΑΛΑΝΗ

μὲ ἀνοιχτὸ στόμα καὶ ὁ ἥλιος φέγγει ἀπάνω στὰ κόκκινά της μαλλιά. Κι' ἀπάνω στὸν κόρμο στὴν ἄκρη τῆς σέγης κοματίζει ἕνα κουρέλι ἀπὸ τὸ φόρεμά της, ποὺ ἔμεινε κρεμασμένο ἐκεῖ ἀπάνω. Ὁ μικρὸς ἀνθρωπάκος ὅλο περπατᾷ ἐδῶ κ' ἐκεῖ γύρω στὰ βότσαλα καὶ κυτάζει τὴ νεκρή. Τὸ σεῖθος του τρέμει καὶ οὐρλιάζει δυνατά, δὲν κάνει τίποτα ἄλλο μὰ ὅλο γυρίζει γύρω της καὶ τὴν κυτάζει καὶ οὐρλιάζει. Ὅταν γύρισε καὶ μὲ κύταξε, τρόμαξα ἀπὸ τὸ βλέμμα του καὶ ἔτρεξα νὰ σωθῶ πρὸς τὴν πόλι. Δὲν τὸν ξαναεῖδα ποτὲ πιά...

Ὁ Νάγκελ ἐσκόπησε.

Γιὰ πολλὴ ὥρα κανεὶς δὲν μιλοῦσε. Ἡ Δάγνη περπατοῦσε σιγὰ καὶ κύταζε μπροστά της. Ἔπειτα:

— Θεέ μου, τί παράξενο παραμύθι!

Πάλι ἔγινε σιωπή, ὁ Νάγκελ δοκίμασε μερικὲς φορὲς νὰ τὴν διακόψῃ, λέγοντας κάτι γιὰ τὴν βαθειὰ ἡσυχία τοῦ δάσους, μὰ ἡ Δάγνη δὲν ἀπαντοῦσε. Ἐπὶ τέλους γέλασε δυνατὰ καὶ εἶπε:

— Μὰ αὐτὸ εἶναι ὀχτὼ χρόνια τώρα· δὲν ἔγινε σήμερα. Αἰσθάνεσθε πῶς ἴσια ἴσια ἐδῶ μυρίζει ὥραῖα τὸ δάσος; Ἐλᾶτε νὰ καθίσωμε.

Ἐκάθισε· πάντα σιωπηλή, σκεπτική, κ' ἐκεῖνος ἐκάθισε ἐμπρός της.

— Συλλογίζεστε ἀκόμα τὸ παραμύθι; ρώτησε.

— Ναί.

Πάλι τῆς εἶπε πὼς εἶναι πολὺ παλιὸ καὶ δὲν ἀξίζει νὰ κάθεται κανεὶς νὰ τὸ σκέπτεται. Καὶ ἔπειτα δὲν εἶναι καὶ τόσο φοβερό, ἔ; Ἄχ, ἔπρεπε νὰκούσῃ τὰ παραμύθια ποὺ λὲν οἱ ἄνθρωποι στοὺς τροπικούς. Ἄκουσε αὐτὸς πολλὲς φορὲς κ' ἀνατρίχιαζε ἀπ' τὸν φόβο.

— Δὲν τὴν βρῆκα καὶ πολὺ φοβερὴ τὴν ἱστορία σας, εἶπε, μὰ ἀλλάκοτη, παράξενη. Καὶ σᾶς εὐχαριστῶ ποὺ μοῦ τὴν διηγηθήκατε.

Ἦτον τόσο χαρούμενος ποὺ ἔγινε πάλι πιὸ ὁμιλητική, ποὺ ἄρχισε πάλι νὰ λέῃ καὶ νὰ διηγῆται τί λογιῶν πράματα ξέρουν καὶ διηγοῦνται οἱ ἄνθρωποι στοὺς τροπικούς. Ἐλᾶτε στὴν Κεϋλάνη στὸ Ταυριαπάρνι· ἐλᾶτε στὰ βουνὰ καὶ στὰ δάση τῆς Μεγαβίλλας νἀκούσετε ἐκεῖ παραμύθια· παραμύθια ποὺ κόβεται ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖ βρίσκεται ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους λαοὺς τοῦ κόσμου οἱ πρωτάνθρωποι, οἱ Ἰδαγνεῖς τῆς Κεϋλάνης. Ζοῦν τὴν πιὸ ἐλεεινὴ ζωή· οἱ Σιγγαλέζοι κ' οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς ἔχουν διώξει μέσ' στὰ δάση, μὰ ξέρουν νὰ λὲν κάτι ἱστορίες! Ἱστορίες γιὰ τὶς σπηλιὲς ποὺ ἔχουν διαμάντια, γιὰ τὶς σαγηνευτικὲς νεράϊδες, γιὰ τὰ στοιχειὰ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀέρα, γιὰ παλάτια μαργαριταρένια καὶ ἄλλα. Αὐτὸς ὁ λαὸς ζῇ μὲ μιὰ Μοῖρα, μὲ θαυμάσιες παραδόσεις, κάθε ἄνθρωπος αἰσθάνεται σὰν ἀπόγονος τῶν μεγάλων βασιλιάδων τῶν παραμυθιῶν. Ἐνῷ εἶναι ντυμένοι μὲ κουρέλια, ὅταν μιλοῦν ἀναγκάζουν τὸν ξένο νὰ χαμηλώνῃ τὸ βλέμμα του μπροστά τους. Τοὺς ἀρέσει προπάντων νὰ περιγράφουν τὰ μυστηριώδη, τὰ μεγάλα καὶ τὰ θαυμάσια καὶ τ' ἀνεξήγητα. Εἶναι σὰν νὰ ζοῦν μέσα σ' ἕναν κόσμο παραμυθένιο καὶ μιλοῦν γιὰ τ' ἄγρια παλάτια τῶν μαγισσῶν πίσω ἀπ' τὰ βουνὰ καὶ γιὰ τὸν βουβὸ τὸν Παντοδύναμο μέσ' στὰ σύννεφα, τὴν μεγάλη Δύναμι ποὺ δουλεύει ἐκεῖ ἀπάνω καὶ τρώει ἄστρα, σὰν γιὰ τὰ πιὸ φυσικὰ πράματα. Μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ζοῦν κάτω ἀπὸ ἕναν ἄλλο ἥλιο καὶ τρῶνε καρποὺς ἀντὶ βρώμη!

Ἡ Δάγνη γελοῦσε καὶ τοῦ ἀντίλεγε. Μήπως κ' ἡ βρώμη δὲν εἶναι καλή; Κ' ἐμεῖς δὲν ἔχομε τόσα ὥραῖα παραμύθια; π.χ. τὸν Ἀσμπγέρνσεν;

Ὁ Νάγκελ μὲ ὁρμὴν εἶπε: ναί βέβαια βέβαια, ἡ βρώμη εἶναι ἐξαίρετη τροφὴ σ' αὐτὴν τὴν χώρα ποὺ δὲν ἔχει ἥλιο· πὼς μπορεῖ νὰ μῇ τὸ ἐναντίον; Μὰ ὁ ἥλιος! Μπορεῖ νὰ φανταστῇ ἕναν ἥλιο ποὺ καίει φοβερά, ποὺ ἀφρίζει ἀπὸ φῶς κ' ἀπὸ φλόγες. Τὰ παραμύθια τῶν παγωμένων κορυφῶν μὲ τὶς νύφες τοῦ Βορρᾶ, αὐτὰ εἶναι ἄνοστα δημιουργήματα μιᾶς σαχλῆς φαντασίας ποὺ γεννιοῦνται σὲ σκοτεινὲς νυχτιὲς χειμωνιάτικες μέσα σὲ φτωχὲς καλύβες ποὺ κρέμεται ἡ λάμπα ἀπ' τὴν μέση τοῦ ταβανιοῦ! Διάβασε ποτὲ τὰ παραμύθια τῆς Χαλιμᾶς; Τὰ παραμύθια τοῦ Γκούδμπριανσάλ, αὐτὰ εἶναι ὅλο λυπητερή, χωριάτικη ποίησι, ὅλο πεζὴ φαντασία — βέβαια, τέτοιο εἶναι τὸ πνεῦμα μας. Δὲν μπορέσαμε νὰ φανταστοῦμε καὶ νὰ κάνωμε τίποτα καλύτερο. Δανειστήκαμε λίγα στολίδια ἀπὸ δῶ, κλέψαμε λίγα ἀπὸ κεῖ. Τί; — Ἔ, καὶ αὐτὰ τὰ παραμύθια τοῦ Νορδλάνδ, δὲν εἶναι κι' αὐτὰ τὸ Ἴδιο; Ὅταν τ' ἀκούῃ κανεὶς νομίζει πὼς βλέπει ἕναν ψαρᾶ ποὺ βγαίνει ἀπ' τὴν βάρκα του καὶ τὰ παπούτσια του στάζουν ὅλο θάλασσα. Ἄλλο τίποτα δὲν μπορέσαμε νὰ φανταστοῦμε καὶ νὰ πλάσωμε ἀπὸ τὴν μυστηριώδη καὶ ἄγρια ὀμορφιὰ τῆς θάλασσας. Γιὰ τὸν Ἀνατολίτη, τὸ πλοῖο ποὺ πλέει στὶς βόρειες θάλασσες θὰ ἦτον ἕνα πλοῖο μυθικό, ἕνα πλοῖο ἑνὸς μεγάλου στοιχειοῦ. Ἔτυχε νὰ δῇ ποτὲ ἕνα τέτοιο πλοῖο; ὄχι; εἶναι σὰν ἀληθινὸ πλάσμα, σὰν ἕνα μεγάλο, θηλυκὸ τέρας. Τὸ ράμπρο πετᾷ στὸν ἀέρα σὰν ἕνα κέρας ποὺ ὁρίζει ὅλους τοὺς ἀνέμους. Μὰ γιὰ νὰ δῇ κανεὶς αὐτό, χρειάζεται ἰδιαίτερο φῶς, καὶ γιὰ νὰ τὸ διηγηθῇ χρειάζεται ἕνας νοῦς ποὺ νὰ ξεχειλίζῃ ἀπὸ παραφροσύνη. Νά, τὸ ζήτημα εἶναι αὐτό: ἐδῶ δὲν φέγγει ὁ ἥλιος· ὁ νορβηγικὸς ἥλιος εἶναι μιὰ σελήνη, μιὰ λάμπα ποὺ φέγγει μόνο τόσο, ὅσο νὰ μπορῇ ὁ Νορβηγὸς νὰ διακρίνῃ τὸ ἄσπρο ἀπὸ τὸ μαῦρο.

— Ἀλήθεια δὲν μπορῶ νὰ σᾶς καταλάβω, εἶπε ἡ Δάγνη, καὶ μοῦρχεται νὰ γελάσω ὅταν τὸ συλλογίζομαι. Ἀδιάφορο γιὰ τί πρᾶμα γίνῃ λόγος, πάντα θὰ εἶστε ἐναντίον ὅλων. Μὰ ἀλήθεια εἶναι τόσο διαστεδιαστικὸ νὰ σᾶς ἀκούῃ κανείς, ποὺ σᾶς παρακαλῶ ἐξακολουθήσετε, πῆτε κι' ἄλλα. Μοῦ κάνει τόση εὐχαρίστηση. Ποιά εἶναι π. χ. ἡ γνώμη σας γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα;

Ὁ Νάγκελ κατσοκκίνησε καὶ χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Πῶς μπορεῖ νὰ τοῦ ἀρέσῃ ἡ γυναῖκα μὲ τὰ τόσο γαλανὰ μάτια νὰ τὸν κορωϊδεύῃ ἔτσι; Ἐπὶ τέλους ἦν ἤτον ἄλλη ὥρα, καλά· μὰ μιὰ τέτοια ὥραία βραδυά, μέσα σὲ τέτοια βαθειὰ ἡσυχία! Εἶπε σὰν ζαλισμένος:

— Ἐθνικὴ ἄμυνα; ἐθνικὴ ἄμυνα; τί ἐννοεῖτε;

— Ἄ, ἔτσι μόνο μοῦ κατέβηκε, εἶπε βιαστικὰ καὶ κοκκίνησε κ' ἐκείνη. Δὲν θὰ ἤθελα νὰ σᾶς κοσοφανῇ. Ἀηλαδὴ αὐτὸ συμβαίνει: διοργανώνομε μιὰ ἀγορά, μιὰ βραδυνὴ διασκέδαση γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἄμυνα. Καὶ ἔτσι μοῦ ἤρθε στὸν νοῦ καὶ τὸ εἶπα.

. . . . . .

Αὐὰ μιᾶς σηκώνει τὸ κεφάλι του καὶ τὴν κυτάζει καὶ τὰ μάτια του λάμπουν.

— Εἶμαι εὐτυχὴς σήμερα τὸ βράδυ, ξέρετε, καὶ γι' αὐτὸ ἴσως νὰ μίλησα πάρα πολύ. Μὰ μὲ συγχορεῖτε; ἔ; Βέβαια βρίσκετε πὼς ἡ Ἱστορία ποὺ σᾶς διηγήθηκα δὲν ἦτον ὡραία. Ἄλλη φορὰ ἴσως θὰ τὴν ἔλεγα καλύτερα, ἴσως λίγο πιὸ καλύτερα, δὲν ξέρω. Μὰ σήμερα τὸ βράδυ, ὡρισμένως, ἤμουν πάρα πολὺ χαρούμενος γιὰ νὰ μπορέσω νὰ διηγηθῶ καὶ κάτι καλά. Χαίρομαι γιὰ ὅλα, γιὰ κάθε τι· πρῶτα ἀπ' ὅλα χαίρομαι ποὺ ἔχω τὴν εὐτυχία νὰ εἶμαι μαζί σας· ναί, σᾶς εὐγνωμονῶ τόσο τόσο ἐγκάρδια, πιστέψετέ με· μὰ ἔπειτα χαίρομαι καὶ γιατί μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι αὐτὴ ἡ πιὸ ἔμορφη εὐτυχία τῆς ζωῆς μου. Δὲν τὸ καταλαβαίνω. Αἰσθάνομαι σὰν νὰ εἶμαι κ' ἐγὼ ἕνα κομάτι αὐτοῦ τοῦ δάσους, αὐτοῦ τοῦ κάμπου, σὰν κλαδὶ πεύκου ἢ μιὰ πέτρα, ἂς εἶναι καὶ πέτρα, μὰ μιὰ πέτρα ποὺ εἶναι γεμάτη ὅλην αὐτὴ τὴν λεπτὴ μυροδιὰ καὶ τὴν εἰρήνη ποὺ μᾶς τριγυρίζει. Γιὰ δῆτ' ἐκεῖ, ἄχ, δῆτ' ἐκεῖ! Ξημερώνει. Βλέπετε τὴν ἀργυρὴ γραμμή; δὲν εἶναι θαυμάσιο;

Κ' οἱ δύο κύταξαν πρὸς τὴν ἀργυρὴ γραμμή· ἔπειτα ἐκείνη τὸν κύταξε καὶ εἶπε:

— Μὴ νομίζετε πὼς κ' ἐγὼ δὲν σᾶς εἶμαι εὐγνώμων· σήμερα τὸ βράδυ!

Καὶ τὸ εἶπε αὐτὸ χωρὶς νὰ εἶναι καθόλου ἀναγκασμένη νὰ τὸ πῇ, ἔτσι μόνη της σὰν νὰ ἐχαίρετο ποὺ τόλεγε.

— Ἐσεῖς; ἀλήθεια; Πῶς μὲ κάμνετε εὐτυχῆ! Ἄχ, αὐτὴν τὴν νύχτα ποτὲ δὲν θὰ τὴν ξεχάσω! Νὰ σᾶς δείξω ἕνα μικρὸ τέχνασμα ποὺ ἔχω μὲ ἕνα ἄχυρο καὶ μὲ ἕνα κλαδί, καὶ ποὺ τὸ ἄχυρο εἶναι πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ κλαδί; Θὰ ἤθελα νὰ ἔκαμνα ἕνα σωρὸ πράματα ποὺ νὰ σᾶς κάνουν εὐχαρίστηση, μόνο ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ νὰ σᾶς δείξω τὴν ὑποταγή μου. Μὰ ἂς μιλήσωμε καλύτερα. Σήμερα εἶναι τοῦ Ἅϊ Γιανιοῦ. Ἄχ, τί ὄμορφα ποὺ εἶναι, τί μαγευτικά! Κυτάξτ' ἐκεῖ, ἀφῆστε με νὰ σᾶς πῶ καὶ τὸ πιὸ μικρὸ πρᾶμα ποὺ μοῦ κάνει ἐντύπωση ἐκεῖνος ὁ θάμνος ἐκεῖ κυτάξτε πῶς σκύβει ἐδῶ πρὸς ἐμᾶς καὶ φαίνεται τόσο καλός! Κι' ἀπὸ τὸ ἕνα πεῦκο στὸ ἄλλο ὑφαίνει ἡ ἀράχνη τὰ νήματά της· εἶναι σὰν ἀπάνια κυνέζικη ἐργασία, σὰν ἥλιοι ὑφασμένοι ἀπὸ νερά. Δὲν κρυώνετε καθόλου; Εἶμαι βέβαιος πὼς τώρα χορεύουν γύρω μας ζεστές, χαμογελαστὲς νεράϊδες· μὰ ἐγὼ θ' ἀνέφερα μὲ φαντιά, ἂν κρυώνετε· ἀλήθεια, ἐδῶ κοντὰ δὲν ἦτον ποὺ βρῆκαν τὸν Κάρλσεν;

Ἐκείνη δυσαρεστημένη εἶπε:

— Οὔφ! μὴ μιλοῦμε γιὰ κεῖνον! Ἀρῆστε τον, παρακαλῶ. Ἀκούσατε ποτὲ τέτοιο πρᾶμα!

Πάλι ζήτησε συγγνώμη ποὺ τὴν δυσαρέστησε:

— Μὰ ξέρετε, λέγουν πὼς σᾶς ἀγαποῦσε πάρα πολὺ — καὶ τὸν καταλαβαίνω τόσο καλά.

— Ἐμένα μ' ἀγαποῦσε; Ναί, ἴσως λίγο, μπορεῖ. Δὲν λὲν καὶ πὼς σκοτώθηκε γιὰ μένα, μὲ τὸ δικό μου μαχαῖρι; — Μὰ τώρα πρέπει νὰ πηγαίνωμε.

Σηκώθηκε. Εἶχε μιλήσει λίγο λυπημένα, μὰ χωρὶς ταραχή, χωρὶς προσποίηση. Ἐκεῖνος ἀπόρησε. Ἤξερε πὼς εἶχε κάνει ἕναν θαυμαστή της νὰ σκοτωθῇ γι' αὐτήν, καὶ δὲν τὴν ἔμελε, οὔτε γελοῦσε μὰ καὶ οὔτε τὸ ἔπαιρνε ἀπάνω της, τὸ ἀνέφερε ἔτσι μόνο σὰν κάτι λυπηρὸ ποὺ εἶχε συμβῆ καὶ τίποτ' ἄλλο. Τί ὡραία καὶ ἁγνὴ ποὺ ἦτον, ἔτσι ποὺ πήγαινε!

Κόντεβαν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ δάσος· εἶχαν φτάσει σ' ἕνα μέρος ποὺ δὲν εἶχε δέντρα· ἀκούσταμε ἕνας σκύλλος ποὺ γαύγιζε καὶ σὲ λίγο εἶπε ὁ Νάγκελ.

— Νὰ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ σπίτι. Τί ὡραῖο καὶ νοικοκυρεμένο ποὺ φαίνεται! Αὐτὲς οἱ μεγάλες ἄσπρες οἰκοδομὲς μὲ τὸν κῆπο καὶ τὸ σπιτάκι τοῦ σκύλλου καὶ τὸ κοντάρι τῆς σημαίας καὶ γύρω πυκνὰ πυκνὰ δέντρα! Δὲν νομίζετε πὼς θὰ τὸ ἀποζητᾶτε, ὅταν φύγετε, ἐννοῶ ὅταν παντρευθῆτε. Βέβαια ἐξαιρεῖται καὶ ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ θὰ πᾶτε.

— Αὐτὸ δὲν τὸ ἐκκέφθηκε ἀκόμα, εἶπε ἐκείνη, κ' ἔπειτα ἀπὸ λίγο ρώτησε:

— Τί ὥρα εἶναι;

— Θὰ εἶναι δύο.

— Νὰ σᾶς πῶ, εἶπε πάλι ἐκείνη, δὲν πρέπει ν' ἀπορῆτε ποὺ συριανίζω ἔτσι τόσο ἀργὰ τὴν νύχτα. Συνειθίζομε ἔτσι ἐδῶ· βλέπετε ἐδῶ εἴμαστε ὅλοι χωρισοί, ὅλοι παιδιὰ τῆς φύσεως. Καὶ τώρα τί θὰ κάνετε ὅταν πᾶτε σπίτι;

Ὅταν πάω τώρα σπίτι; θὰ πέσω καὶ θὰ κοιμηθῶ ὡς — ναί, ὡς τὸ μεσημέρι, θὰ κοιμηθῶ σὰν πέτρα, σὰν πεθαμένος, χωρὶς νὰ ξυπνήσω, χωρὶς νὰ ὀνειρευθῶ. Τί θὰ κάνετε ἐσεῖς;

— Μὰ δὲν σκέπτεσθε; Δὲν μένετε ξαπλωμένος πολλὴ ὥρα ξυπνὸς καὶ σκέπτεσθε διάφορα πράματα; Μπορεῖτε ἀμέσως ν' ἀποκοιμηθῆτε;

— Στὴν στιγμή. Ἐσεῖς ὄχι;

— Γιὰ ἀκοῦστε, ἕνα πουλὶ κελαηδᾷ κι' ὅλας. Πρέπει νὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ δύο· γιὰ νὰ δῶ τὸ φολόι σας. Θεέ μου εἶναι κι' ὅλας τρεῖς, σχεδὸν τέσσερες! Γιατί εἴπατε πὼς εἶναι μόνο δύο;

— Συγχωρήσετε με! εἶπε.

Τὸν κύτταξε, μὰ ὄχι θυμωμένη, καὶ ἔπειτα εἶπε:

— Δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ μοῦ πῆτε ψέματα, καὶ χωρὶς αὐτὸ θὰ ἔμενα ἔξω τόσο ἀργά· λέω τὰ πράματα ἀκριβῶς ὅπως εἶναι. Ἐλπίζω πὼς δὲν τὸ παίρνετε ἀλλιῶς, παρ' ὅπως τὸ λέω. Δὲν ἔχω πολλὲς διασκεδάσεις, βλέπετε, κι' ὅταν βρεθῇ κάτι ἁπλόνω καὶ τὰ δυὸ χέρια νὰ τὸ πάρω. Ἔτσι συνείθισα νὰ ζῶ, ἀπὸ τότε ποὺ εἴμαστε ἐδῶ, καὶ δὲν νομίζω νὰ εἶναι καὶ κανεὶς ποὺ νὰ τοῦ κακοφαίνεται. Τοὐλάχιστον δὲν τὸ ξέρω ἐγὼ καὶ ἔπειτα μοῦ εἶναι καὶ ἀδιάφορο. Ὁ πατέρας μου δὲν λέγει τίποτα καὶ ὁ πατέρας μου εἶναι ὁ μόνος ποὺ μὲ μέλει τί λέγει. Ἐλᾶτε, πᾶμε ἀκόμα λίγο.

Πέρασαν τὸ σπίτι κ' ἔρθασαν ὡς στὸ δάσος ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Ἡ ὁμιλία δὲν ἦτον πιὰ τόσο ζωηρή· μιλοῦσαν γιὰ ἀδιάφορα πράματα.

— Στὸ σπίτι σας διαβάζετε πολύ; ρώτησε ὁ Νάγκελ.

— Πῶς τὸ ξέρετε;

— Τὸ ἄκουσα· ξέρω καὶ πὼς ὁ πατέρας σας ἔχει βιβλία τοῦ Γουργκένιεφ καὶ τοῦ Γκάρμπορη, καὶ αὐτὸ εἶναι καλὸ σημεῖον.

— Ναί, ὁ Γουργκένιεφ, δὲν εἶναι θαυμάσιος; Τὸ λοιπὸν ὁ Μινούττας πάλι κάθισε καὶ φλυάρησε· ἀπὸ ἄλλον δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀκούσατε. Ναί, διαβάζομε πολύ, ὁ πατέρας πάντα διαβάζει, ἔχει τόσα βιβλία. Σᾶς ἀρέσει ὁ Τόλστοϊ;

— Πολύ, βέβαια. Ὁ Τόλστοϊ εἶναι μεγάλος καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος.

Μὰ ἐκείνη γέλασε ποὺ ἀντήχησε μέσα στὸ δάσος καὶ τὸν διέκοψε:

— Τώρα λέτε πάλι κάτι, ποὺ δὲν τὸ σκέπτεσθε· ἀμέσως τὸ καταλαβαίνω. Δὲν μπορεῖτε νὰ τὸν ὑποφέρετε τὸν Τόλστοϊ.

— Χρ! δηλαδή... μὰ ἂς μὴν ἀρχίσομε τώρα συζητήσεις εἰδεμὴ θὰ γίνω πολὺ βαρετός. Δὲν ἔχω τὴν εὐτυχία νὰ συμφωνῶ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, καὶ δὲν θέλω νὰ σᾶς κάνω νὰ μὲ βαρεθῆτε. Πῶς σᾶς φαίνεται ἐσᾶς ὁ Τόλστοϊ;

— Τώρα δὲν εἶστε πιὰ εὔθυμος, ἀλήθεια δὲν εἶστε πιὰ εὔθυμος. Ἂς γυρίσομε τώρα. Σούτ, Μπίσκ, ἔρχομαι! φώναξε τοῦ σκύλλου ποὺ γαύγιζε καὶ ποὺ τραβοῦσε τὴν ἁλυσίδα του.

— Νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, εἶπε ἐκεῖνος, ἂν ἤθελα νὰ πῶ πόσο χαίρομαι καὶ γιατί χαίρομαι τόσο, πάλι θὰ φεύγατε τρεχάτη καὶ δὲν θέλω νὰ σᾶς κάνω νὰ φύγετε. Λοιπὸν θὰ τὸ κρατήσω γιὰ τὸν ἑαυτό μου...

Καὶ πάλι τὸν διέκοψε:

— Ναί, βέβαια, φυσικά... Ναί, ἦτον ὡραία βραδυά, μὰ θὰ εἶστε καὶ κουρασμένος τώρα; Λοιπὸν σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν συνοδεία! Μὰ τὴν ὀμπρέλα μου, δὲν θὰ τὴν πάρετε μαζί σας! Θὰ ἦτον ὡραία δουλειὰ ἂν τὴν παίρνατε, χά, χά, χά!

Ἦτον κι' ὅλας στὴν πόρτα ὅταν γύρισε πάλι καὶ τοῦ εἶπε:

— Καὶ γιὰ ἕναν ἄλλον λόγο εἶναι καλὸ ποὺ σᾶς ἀντάμωσα σήμερα τὸ βράδυ· ἔτσι θἄχω τώρα κάτι νὰ διηγηθῶ τοῦ ἀραβωνιαστικοῦ μου ὅταν τοῦ γράψω. Θὰ τοῦ πῶ πὼς εἶστε τέτοιος ἄνθρωπος ποὺ ποτὲ σὲ τίποτα δὲν συμφωνεῖτε μὲ κανέναν· καὶ θ' ἀπορήσῃ πολύ· μοῦ φαίνεται πὼς τὸν βλέπω κι' ὅλας νὰ κάθεται νὰ διαβάζῃ τὸ γράμμα καὶ νὰ μὴ τὸ καταλαβαίνῃ. Γιατὶ ἐκεῖνος εἶναι τόσο καλός. Θεέ μου, τί καλὸς ποὺ εἶναι! Ποτὲ δὲν ἀντιλέγει κανενός. Ἀλήθεια, εἶναι ἔκτατος ἄνθρωπος. Κρῖμα ποὺ δὲν θὰ τὸν δῆτε ἐνόσω εἶστε ἐδῶ. Καληνύχτα!

Καὶ ὁ Νάγκελ εἶπε κ' ἐκεῖνος: Καληνύχτα, καληνύχτα! καὶ τὴν κύτταζε ὥς που μπῆκε στὸ σπίτι.

Αὐτὰ ἦταν ὅλα ποὺ μίλησαν ὅλην τὴν νύχτα. Ὁ Νάγκελ ἔβγαλε τὸν σκοῦφο του καὶ τὸν βαστοῦσε στὸ χέρι ἐνῷ περπατοῦσε μέσ' στὸ δάσος. Ἦτον πολὺ σκεπτικός· κάμποσες φορὲς στάθηκε καὶ σήκωσε τὸ βλέμμα ἀπ' τὸν δρόμο καὶ κύταζε σὰν ἀφηρημένος μπροστά του μιὰ στιγμὴ κ' ἔπειτα ἐξακολουθοῦσε πάλι τὸν δρόμο του μὲ μικρὰ σιγανὰ βήματα, μὲ γελαστή, χαρούμενη ὄψι. Τί φωνὴ ποὺ εἶχε, τί φωνή! Εἶχε ἀκουσθῆ ποτὲ ἄλλη τέτοια φωνή; Μιὰ φωνὴ ποὺ μέσα ἔτρεμε ἕνα τραγούδι! Πῶς τὸν εἶχε μαγέψει, αὐτὸ τὸ γλυκό, τὸ ὡραῖο πλάσμα!

[Μεταφρασ. Τ.] [Ἀκολουθεῖ]

ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΥΝ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠ' ΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ἀγαπητέ μου φίλε, 18 Ὀκτωβρίου 1911

Ὁ πόλεμος αἰ συγκινεῖ. Ἐμένα μ' ἀφήνει ἀδιάφορα! Ζοσμένος ἀπ' τὴν πλατεῖαν εἰρήνη τοῦ κόσμου, ποὺ ἀπάνω της βλέπω καθρεφτισμένο τὸν μέσα μου κόσμο, δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ τὸν πόλεμο σιμὰ σὰν κάτι μακρυνὸ καὶ βυθισμένο στὴν καταχνιὰ τῶν παλιῶν παραμυθιῶν. Κι' ἂς βροντάῃ κοντά μας τὸ κανόνι. Γιὰ μένα ἡ βοή του εἶναι σὰν νὰ φτάνῃ ἀπ' τὰ τρίσβαθα τῆς Ἱστορίας. Ἔτσι ὅλοι οἱ ἦχοι βουβοί, ὅλα τὰ θέματα κατεχνιασμένα, τὸ καθετί σὰν μακρυνὸ καὶ ξένο στὰ γερατειά. Ἴσως εἶναι μιὰ χάρη ποὺ τὴ χαρίζει ἡ Φύση στὴν ἡλικία, ποὺ τὴν ἔτυχε γιὰ τὸ τελείωμα τῆς ἀνθρώπινης σοφίας. Λέγει ὅμως τὸ νοιάθουν ποιὰ χάρη ἔχει ὁ γύρω μας κόσμος, ἀντικρυσμένος μὲ τὰ θολὰ μάτια, μὲ τὰ στομωμένα αὐτιά, μὲ τὴ δύσκολη καὶ περήφανη ψυχὴ τῶν γηρατειῶν. Καὶ ὅμως ὁ κόσμος αὐτός, χωρὶς τὶς ἀρετὲς λεπτομέρειες, μὲ τὰ διακριτικά του φῶτα καὶ τοὺς σιγανοὺς ἤχους, χαρίζει στὴν ψυχὴ τὴ βαθειὰ σκέψη καὶ τὴ συγκεντρώνει στὴν μεγαλόπρεπη καὶ ἀρχοντικὴ ἐνατένιση τοῦ ἑαυτοῦ της.

Ἀπ' τὸν πόλεμο ἀρχισα κ' ἔρτασα νὰ σοῦ κάνω τὸ ἐγκώμιο τῶν γηρατειῶν. Μὴν τὸ πάρῃς γιὰ ὀδυνομία, ποὺ γυρεύει νὰ παρηγορηθῇ μονυχή της. Ξέρεις τὴν εἰλικρίνειά μου, μὰ εἰλικρίνεια ἐγωϊστικὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, ποὺ αὐτὴ τὴ στιγμὴ νοιώθει τὴν περηφάνεια τῶν ἐρειπίων, ποὺ εἶναι ἄξια νὰ θαυμάσουν τὴν ὀμορφιά τους καὶ τὸ μεγαλεῖο τους. Τὸ ὅτι ἔγινε ἄξιος νὰ γνωρίσω τὴν ἀξία τῶν θαυμάτων ποὺ κάνει μέσα μας ἡ Φύση, σοφὴ καὶ μεγαλόδωρη, ἀκόμα καὶ τὴ στιγμὴ ποὺ ξεφτᾷ μὲ τὰ ἴδια της χέρια τὸ ὕφασμα τῆς ζωῆς μας, μὲ κάνει ἀλήθεια νὰ περηφανεύομαι.

Ὅμως περηφανέψου κι' ἐσὺ γιὰ τὰ νηπία σου, γιατὶ κάθε ἡλικία πρέπει νἆναι περήφανη γιὰ τὸν ἑαυτό της. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀληθινὴ κι' ἡ μεγάλη εὐσέβεια.

Μὰ ὁ πόλεμος ὁ σημερινός, μοῦ λές, σὲ ἀπογοητεύει. Τοῦ λείπει ἡ λάμψη, τὸ μεγαλεῖο, ἡ ποίηση τοῦ ἀτομικοῦ ἡρωϊσμοῦ. Ὅλα τεχνητά, ψυχρά, ὑπολογισμένα μὲ τὸ διαβήτη, μετρημένα μὲ τὴν πῆχη. Ὁμάδες, ὄχι ἄνθρωποι! Ἀριθμοί, ὄχι ψυχές! Καὶ τὸ αἷμα ποὺ τρέχει χωρὶς λάμψη. Καὶ οἱ ψυχὲς ποὺ φεύγουν, χωρὶς κάνένα ξεχωριστὸ φτερούγισμα. Μηχανὴ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Νικητὴς ὁ σωρὸς ὁ κλεισμένος στὸ γραφεῖο του, ὄχι ὁ πολεμιστὴς ποὺ χύνει τὸ αἷμα του. Ἡ Δόξα στεφανόνει μὲ τὰ βάγια τῆς ἀντὶς ἀνθρώπους ἑσταλογισμούς. Ποῦ εἶναι ἕνας Αἴας, Ποῦ ἕνας Ἀχιλλεύς; Ποῦ ἕνας Κανάρης ἀκόμα; Ὁ πόλεμος βουΐζει κοντά σου στὶς πεδιάδες τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὅμως κοντήτερά σου εἶναι ἡ παλιὰ Τροία. Ὁ ἦχος τῶν ἀσπίδων, ποὺ συγκρούονται κάτω ἀπ' τὰ τείχη της κι' ἡ χλαλοὴ «ὀλλύντων τε ὀλλυμένων» ταράζουν περισσότερο τὸν ἀέρα, ἀπ' τὰ κανόνια τῶν στόλων, ποὺ πέφτουν στὸ Αἰγαῖο. Καὶ εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν ψυχὴ τοῦ πολέμου καὶ στὴν ὀμορφιά της, διαβάζοντας τὴν Ἰλιάδα, παρὰ διαβάζοντας τὰ τηλεγραφήματα τῶν πολεμικῶν ἀνταποκριτῶν ἀπ' τὴν Τριπολιτίδα. Τί σημαίνει ὅμως; Μήπως δὲν μπορεῖ κάνεις νὰ πολεμήσῃ πάντα μαζὶ μὲ τὸν Ἀχιλλέα καὶ νὰ πέφτῃ πάντα νεκρὸς γιὰ τὴν ὀμορφιὰ τῆς Ἑλένης;

Ἔμεια λοιπὸν στὰ Ἑλληνικὰ καράβια καὶ ξεκίνα γιὰ τὴν Τροία. Ἐγώ, κουρασμένος ἀπ' τὸν πόλεμο, μπαίνω στὸ καράβι τοῦ Ὀδυσσέως καὶ γυρίζω στὴν ἀγαπημένη μου Ἰθάκη. Καμιὰ Πηνελόπη δὲν μ' περιμένει. Ὅμως ἐγὼ πάντα περιμένω νὰ τὴ βρῶ σκαμμένη στὸν ἀργαλειό της.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΙΑΝΑΣ *Ἄσοφος*

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Κωστῆ Παλαμᾶ, «Ὁ Τάφος» (δευτέρα ἔκδοσις). «Ὁ πρῶτος λόγος τῶν Παραδείσων».

Ἀπὸ τὸ νέον βιβλίον τοῦ ποιητοῦ κ. Παλαμᾶ μόνον τὸ δεύτερον μέρος του — περὶ τοὺς τριακοσίους στίχους — θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν παρόντεσιν αὐτὴν σημείωσιν. Ὁ «Τάφος» εἶναι πολὺ γνωστὸς πλέον καὶ ὅλοι ἀναγνωρίζουν τὴν ὀμορφιά του. Ἡ κοιμένη τοῦ πατέρα ψυχὴ ἀπὸ τὸν θάνατον ἑνὸς ἀλησμόνητου παιδιοῦ του ὁμιλεῖ καὶ εἰς τὸν «Πρῶτον Λόγον τῶν Παραδείσων». Ἡ φωνὴ αὐτή, ἀληθινὰ ποιητική, φθάνει ἕως εἰς τὰ κατάβαθα τῆς καρδιᾶς μας· φέρνει ὅμως καὶ τὸν νοῦν μας πολὺ ψηλὰ· στὴς Τέχνης τὰ ὕψη καὶ στὴς Μεταφυσικῆς τὸ βεοίλειο. Ὁ κ. Παλαμᾶς δὲν ξυχνέται μόνο σὲ γλυκὺς καὶ καρδιοσπαράχτην ἔλεγον· ὁ πόνος του γίνεται δημιουργὸς τοῦ πόνου τοῦ Λόγου καὶ τῶν Παραδείσων τῆς Ἰδέας. Καὶ στὴ δημιουργία του αὐτὴν ὁδηγός του — ἀὲν ἄλλη Βεατρίκη — στέκει τοῦ παιδιοῦ του· ἡ φωνὴ ἡ ἀθώρητη ποὺ τὸν φέρνει ψηλὰ στὶς ἑφτὰ Κορυφὲς· στὶς κορφὲς ὅπου βασιλεύουν ἡ Παρίδοσις καὶ τὸ Παραμύθι, ἡ Πίστις, ἡ Σοφία, ἡ Ἀνάστασις τοῦ ἀρχαίου κόσμου τῆς ὀμορφιᾶς μὲ λάτρη του τὸν Ἄνθρωπον, ἡ Ἀγάπη, ἡ Πολιτεία μητέρα τοῦ ἀνασημένου Γένους, καὶ τελευταία ἡ Ἰδέα. Ὁ κ. Παλαμᾶς ὑποστηρίζει κάπου, ὅτι ἡ ρητορικὴ εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ποίησιν· τὴν γνώμην του αὐτὴν εἰς τὸ ποίημά του τοῦτο τὴν κάμνει παιγνιήν. Εἶναι ρητορικός· ἡ ρητορική του ὅμως, μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ ἀνανεωμένου δεκαεξασυλλάβου στίχου, πληροφορεῖ ἀπὸ τέχνην καὶ αἴσθημα, ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ποὺ τὸν μετιγγίζει πλούσια καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν τέχνην του αὐτὴν τὴν ρητορευμένην ὀφείλονται καὶ ὡρισμένοι στίχοι του, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἐπίθετα μόνον ἢ μόνον ἀπὸ οὐσιαστικά· οἱ τέτοιοι στίχοι διὰ κάθε ἄλλον θὰ ἦσαν ἴσως ἐλάττωμα· διὰ τὸν κ. Παλαμᾶν εἶναι λεπτομέρεια, ποὺ ἀναδεικνύει τὴν ποίησίν του πλέον δυνατήν. Καὶ ἀκόμη ὁ λόγος του ὁ ποιητικὸς ξεχειλίζει τόσον, ὥστε νὰ γεννᾷ τὴν ἀνάγκην τῆς παρενθέσεως, διὰ νὰ δημιουργηθῇ μέσα σ' αὐτὴν ἓν ἄλλο νέον ποίημα, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ τελευταῖον — τὸ χθεσινὸν — βιβλίον τοῦ μεγαλύτερον Γάλλου ποιητοῦ Πόλ Κλωντέλ «Cinq grandes odes etc.». Καὶ ἔτσι οἱ «Παράδεισοι» ἀπὸ ὅλην τους τὴν οὐσίαν καὶ ἀπὸ ὅλας τους τὰς λεπτομερείας μπαίνουν εἰς τὴν τάξιν τῶν μεγάλων ποιημάτων — διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὴ ἡ πρακτίμησις τοῦ κ. Παλαμᾶ — τῶν ἐπικῶν ποιημάτων, ὅπου ὁ λόγος γίνεται φωνὴ προφητική καὶ ἀποκαλυπτικός. Καὶ ἡ τέτοια ἐξωτερικὴ μορφὴ μὲ τὸν ἐσώτερον συμβολισμόν, τὸν καθαρὸν

καὶ διάλου μυστικοπαθῆ, ἡμπορεῖν νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν ὅλα τά πάν καὶ ὅλα τὰ διατί ὁ μεταφυσικὸς ποιητὴς τῶν «Παραδείσων» μὲ τὸν λόγον του, τὸν ἁπλούστατον ἴσως διὰ τοὺς ἀνίδεους, συνδέει καὶ πάλιν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ κόσμου μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ γίνεται ὁ ὑμνητὴς καὶ δοξαστὴς τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν Ἄνθρωπον, ποὺ κρύπκειται εἰς τὴν πραγματικότητα τῆς ζωῆς, ποὺ φυλάει μέσα του τὸν θησαυρὸν τῆς Ἰδέας καὶ τῶν Ἀναμνήσεων, καὶ ποὺ ὁ πόνος τοῦ σπαράζει βαθειὰ τὰ στήθη.

"Ἰδας, «Ὅσοι ζωντανοί». Ἀθῆναι 1911.

Ἡ μεγαλείτερη ἁμαρτία τῶν Ἑλλήνων τῆς χθὲς καὶ τῆς σήμερον, ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, εἶναι ὅτι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ δημιουργήσουν *Κράτος* ἀληθινόν. Καιρὸς ὅμως νὰ ἐξιλεοῦθῶμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν αὐτήν. Ἀλλὰ πῶς; Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔρχεται νὰ λύσῃ ὁ Ἴδας μὲ τὸ νέον του βιβλίον: «Ὅσοι ζωντανοί». Ἡ πολιτικὴ ἕνωσις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ κατευθύνουν οἱ ἀγῶνες ὅλων μας, ὁπωσδήποτε πρῶτον τὴν δημιουργίαν ἀληθινοῦ Κράτους. Διὰ νὰ φθάσωμεν ὅμως εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀνάγκη νὰ ἀντικρύσωμεν μ' ἐπίγνωσιν τὸ ἐθνικόν ἐγώ μας, νὰ τὸ ἴδωμεν καθαρὰ ὁποῖον εἶναι τώρα, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ συνεπαγθῶμεν ποῖον πρέπει νὰ εἶναι. Τὸν καθρέπτην, ποὺ μᾶς χρειάζεται διὰ τὸ ἀντίκρισμα αὐτό, θέλει νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Ἴδας μὲ τὸ ἔργον του «Ὅσοι ζωντανοί». Καὶ διὰ τοῦτο τὸ βιβλίον του ἠμπορεῖ δικαίως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ψυχολογία τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, βασισμένη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν, ποὺ ζοῦν εἰς τὰ δύο τοῦ Ἑλληνισμοῦ κέντρα, τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἀθήνα, καὶ εἰς τῶν συγκαιρινῶν γεγονότων τὴν μελέτην, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης. Τὰ πορίσματα τῆς ἐθνολογίας καὶ αἱ νεώτεραι θεωρίαι διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν εἶναι πολὺ γνώριμα εἰς τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν δυνατήν του σκέψιν θέλει νὰ μᾶς κάμῃ ὅσον τὸ δυνατὸν αἰσθητότερον τὴν ἀνάγκην τῆς πολιτικῆς ἑνώσεως τῆς φυλῆς μας.

Διὰ τὴν ἕνωσιν αὐτὴν χρειάζεται ἕνα νέον ἰδανικόν, ἀφοῦ ἀπὸ ὅσα ἐνανούρισαν ἕως τώρα τὸ ἔθνος μας κανένα δὲν μᾶς ὠφέλησεν, ἐπειδὴ ὅπως δὲν ἐκαλλιεργήθησαν συστηματικά. Τὸ νέον αὐτὸ ἰδανικὸν πρέπει νὰ εἶναι ἡ δημιουργία Ἑλλήνων — ἀνθρώπων· τοῦτο δὲ θὰ κατορθωθῇ μὲ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως· τὸ σχολεῖον θὰ σώσῃ τὴν φυλήν. Ἀφοῦ ὁ προγονισμός, ὅπως μᾶς τὸν μεταδίδουν οἱ διδάσκαλοι σήμερον, μᾶς ἔβλαψεν, ἂς προσπαθήσωμεν νὰ «φτειάσουμε ἀπογόνους». Αὐτοὶ θὰ ἠμπορέσουν νὰ δημιουργήσουν πρῶτα τὸ ἀληθινὸν Ἑλληνικὸν Κράτος καὶ ὕστερα τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον καλεῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς «Σαμοθράκης» νὰ προσέλθουν «Ὅσοι ζωντανοί».

Τὸ βιβλίον αὐτό, τὸ πολυσύνθετον εἰς τὴν οὐσίαν του, τὸ αἱματηρὸς σκληρὸν καὶ πολλαχοῦ πικρόχολον, ἀφίνει ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου. Βεβαίως τὸ ἐθνικιστικὸν ἀνεύμα τοῦ συγγραφέως τὸν ἀναγκάζει νὰ γίνεται συχνὰ πολεμικός, ἐπικριτὴς αὐστηρός, νὰ ἀδικῇ ἴσως μερικὰς *ἰδέας* καὶ μερικὰς *ὀλίγες*, ἀλλ' ὅταν ἀποβλέπῃ κανεὶς εἰς τὸν σκοπόν του δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ τὸν δικαιώσῃ. Ἄλλος τε κατὰ βάθος ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀπορρίπτει ἐντελῶς τὰς μὴ ἐθνικιστικὰς *ἰδέας* καὶ *ἰδέας*, ἀλλὰ θέλει πρῶτον νὰ συγκροτηθῇ εἰς ἓν ἡ φυλὴ διὰ νὰ καταστῇ ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἰδικόν της πολιτισμόν, ὅστις τότε θὰ διαλέξῃ ὅ,τι θὰ νομίσῃ ὠφέλιμον καὶ δι' αὐτὴν καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ αὐτὸς βέβαια εἶναι ὁ καλλίτερος δρόμος διὰ τὴν δρᾶσιν ἑνὸς ἔθνους, ποὺ θέλει νὰ ζήσῃ.

ΠΛ. Π. ΒΟΥΓΙΕΡΙΑΔΗΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἀττικὸν Θέατρον: «Ἡ Λίμνη ποὺ φουσκώνει», σύγχρονος ἀθηναϊκὴ ἱστορία σὲ μέρη τρία ὑπὸ Ζ. Μακρῆ.

ΚΑΘΩΣ φαίνεται ἀπὸ τὸν ἄνω χαρακτηρισμὸν δὲν πρόκειται περὶ καθαυτὸ δράματος, πρόκειται μᾶλλον περὶ ἐξιστορήσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δραματοποιημένης, περὶ ἐμπεριστατωμένης μᾶλλον δημοσιογραφικῆς ἐρεύνης ἀφορώσης εἰς μίαν ἀπεργίαν, καὶ καλῶς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔργον, ἡ Λίμνη ποὺ φουσκώνει εἶνε ἡ ὁλοὲν ὀγκουμένη ἐργατικὴ ἀγανάκτησις καὶ ὀργή. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Ζ. Μακρῆ, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ἀντικρυφιλαιοκρατικῶν διαμαρτυριῶν εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὸ δεύτερον θεατρικόν του ἔργον, παρουσιάζει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀκροτέρας σοσιαλιστικῆς πολεμικῆς. Εἶνε ἴσως οὕτως ὑπεράγαν ἀπόλυτον καὶ ὑπεράγαν ἴσως μερολημπτικόν. Ἰδίως διατυπέται ἀπὸ κάποιον μῖσος ἀδιάλλακτον, ἀπὸ κάποιαν πικρίαν ἀθεράπευτον, σχεδὸν θὰ ἔλεγα ἀπὸ κάποιον φθόνον, — καὶ ὁ φθόνος εἶνε κάτι τι τὸ ὁποῖον οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε δύναται νὰ δημιουργήσῃ εὐτυχίαν, καλῶς οὔτε καὶ τὸ πικρόχολον μῖσος.

Ἡ ὑπόθεσίς του εἰς ἀδρὰς γραμμὰς ἔχει ὡς ἑξῆς.

Ἡ Ἑταιρία τῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπειλεῖται ὑπὸ ἀπεργίας τῶν ἐργατῶν της προβαλλόντων αἰτήματά τινα τὰ ὁποῖα μεχρι τέλους δὲν θ' ἀπερρίπτοντο διότι εἶνε δίκαια, ἂν δὲν εἶχε συμφέρον ὅπως κηρυχθῇ ἡ ἀπεργία αὐτὸς οὗτος ὁ διευθυντής της. Πῶς τοῦτο; Ἰδού: θέλει νὰ ὑπονομεύσῃ τὴν θέσιν τοῦ Προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, παριστῶν ὡς ἔργον τούτου τὴν ἀπεργίαν ἡ ὁποία θὰ ἐκραγῇ. Καὶ γνωρίζων αὐτὸν ὀργίλον καὶ εὐέξαπτον ἀφίνει εἰς αὐτὸν τὴν φροντίδα ν' ἀπαντήσῃ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν ἐργατῶν καὶ νὰ προκαλέσῃ σχεδὸν ἀσυναισθήτως τὴν ὀργήν. Ὅταν δὲ ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου ἀπαντῷ ἤκιστα ἱκανοποιητικῶς διὰ τοὺς ἐργάτας, πρὸς τὴν ἀποχωροῦσαν ἐπιτροπήν, ὁ ἀρκετὰ πρωτότυπος διευθυντὴς ἀποστέλλει πρὸς ταύτην ἔμπιστόν του ἐργάτην ὅπως ἐπιδιώξῃ τὸ ταχύτερον τὴν κήρυξιν τῆς ἀπεργίας! Ἡ ἀπεργία κηρύσσεται. Ὁ πρόεδρος τοῦ Διοικητοῦ Συμβουλίου «τρώγεται», ἀλλὰ «τρώγεται» καὶ ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐργατῶν μονόχειρ Κὺρ Νάσος — ἐν θῦμα τῆς ἐργασίας. Διότι τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀπεργίας εἶνε φρικτά. Ὁ Κὺρ Νάσος ἔκοψε τὸ νερὸν ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀλλὰ μεγάλαι ἀγροτικαὶ ἐκτάσεις κατεκλύσθησαν καὶ κατεστράφησαν ἀπὸ αὐτό, πρῶτοι δὲ θύματα ἔπεσαν φίλταται εἰς αὐτὸν ὑπάρξεις.

Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικωτάτη.

«Ἰόλη», δρᾶμα εἰς πράξεις τέσσαρας ὑπὸ Ἀριστομένους Προβελεγγίου.

ΠΑΡΕΥΝΩΡΙΣΜΕΝΟΣ ἀθηναῖος ζωγράφος ὅσῳ καὶ πρᾶος καὶ ἥμερος φιλόσοφος ἔχει παρ' αὐτῷ τὴν κόρην του ἡ ὁποία ἀγαπᾷ νεαρὸν ποιητήν. Ἀλλ' ὅμως ὁ ποιητὴς δὲν ἀνταγαπᾷ αὐτὴν ἀγαπᾷ τὴν θετὴν κόρην τοῦ ζωγράφου Ἰόλην, ἡ ὁποία χηρεύουσα ἐν Αἰγύπτῳ ἐπέστρεφεν εἰς Ἀθήνας μὲ πόθον ἄσβεστον πρὸς τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς. Ἡ Ἰόλη τὸν ἠγάπησε καὶ αὐτὴ ἐπί τινα χρόνον, — ἀλλ' ἀνακαλύπτουσα τέλος ὅτι δὲν εἶνε οὗτος τὸ νομιζόμενον ἰνδάλμα, ὁμολογεῖ εἰς αὐτὸν εἰλικρινέστατα τὴν πλάνην της. Ὁ ποιητὴς ἀπέρχεται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν. Ἐν τῇ ἀποσιᾷ του καταφθάνει πλούσιος ὁμογενὴς σπανίας λεπτότητος αἰσθημάτων. Οὗτος ὄχι μόνον ἀγαπᾷ τὴν Ἰόλην ἀλλὰ καὶ τὴν Ἰόλην εἰς γάμον. Ἡ Ἰόλη ἡ ὁποία ἀναγνωρίζει ἐν αὐτῷ τὸν ἀληθῆ «ἐκλεκτόν» τὸν ἀγαπᾷ ἤδη. Μνηστεύονται. Ἀλλ' ὁ μνηστὴρ ἀναγνώσκει αἴφνης εἰς τὸν κόλπον τ' ἀρχαῖα ψηφία τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς μνηστῆς του συμπεπλεγμένα, ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ χρονολογίαν πρόσφατον. Ἡ Ἰόλη μετ' ὀλίγον εἰδοποιεῖται παρ' αὐτοῦ δι' ἐπιστολῆς ὅτι ἀναχωρεῖ μόνος. Ἀναχωρεῖ τότε καὶ αὐτὴ διότι αἰσθάνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ ζήσῃ μακρὰν του, μένει δὲ ἡ κόρη τοῦ ζωγράφου ἡ ὁποία νυμφεύεται τὸν ἐπιστρέψαντα ποιητήν.

Τὸ νέον ἔργον τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Νικηφόρου Φωκᾶ» καὶ τοῦ «Ἀσώτου Υἱοῦ» ἔχει ἐν γένει λεπτοτάτην εὐγένειαν χαρακτήρων, καὶ λεπτοτάτην εὐγένειαν φράσεως. Ἀλλὰ καὶ λεπτὴν δραματικὴν ζωήν. Εἴτε δὲ διότι πράγματι ἡ δραματοποίησις του ἔφερε νὰ εἶνε κατά τι ἀδυνατέρα καὶ ἐντονωτέρα, εἴτε διότι ἡ εὐγένεια τῆς λεκτικῆς μορφῆς του δὲν ἐνθουσιᾷζει τὴν πραγματικὴν ζωήν, ἀντιπαρέρχεται, ὡς κάτι περίπου μυθικόν, θεατρικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως ἐνέχει τόσῳ πολλὴν ἀλήθειαν.

Ἀττικὸν Θέατρον: «Ὁ Λοχαγός». Στρατιωτικὸν δρᾶμα εἰς 3 πράξεις ὑπὸ Ν. Παραέλλου.

ΕΙΝΕ ἡ ἐποχὴ τοῦ πολέμου καὶ ἐνῷ ὁ λοιπὸς ἑλληνικὸς στρατὸς μάχεται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, κάποιον σῶμα ἀδρανεῖ ἄδηλον διατί ἀποκαθηλωμένον ἀκόμη εἰς ἓν χωρίον. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸ ἄνδρες, ἂν ἀστεύσωμεν μίαν ὀρδινάντσαν, ἔχουν ἐπιδοθῆ ἐν τῷ μετιξὺ εἰς ἐρωτικὰς κατακτήσεις· τοὐλάχιστον εἰς λοχαγὸς τοῦ τμήματος κατέκτησεν ἤδη τὴν κόρην τοῦ Γερο - Σταμάτη ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴν χωρικὴν οἰκογένειαν τῶν Κρονταιραίων παρὰ τῇ ὁποίᾳ εἶχε ἐγκατοικηθῆ καὶ νοσηλευθῆ. Ἡ κοινὴ κατακλαλιὰ κατεγγέλλει τὴν κόρην εἰς τὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος ἐξάλλος ἐκ τῆς ἀγανακτήσεως καὶ τῆς ὀργῆς, αὐτὴν μὲν περιορίζει ἐντὸς ὑπογείου, τὸν δὲ ἀπατεῶνα της ἀρίνει νὰ ζήσῃ μὴ ἀναγνωρίζων εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸ δικαίωμα νὰ στερήσῃ τὴν πατρίδα εἰς τοιαύτην ὥραν ἑνὸς τῶν ὑπερασπιστῶν της. Λαμβάνει ὅμως προηγουμένως παρὰ τοῦ λοχαγοῦ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι τὴν ἄβριν θὰ ἐκπλύνῃ ἡ μετὰ τὸν πόλεμον συνάντησις τούτου μετὰ τοῦ νεαροῦ Κρονταιροῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην μάχεται γενναίως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὡς λοχίας τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐπὶ πλέον δὲ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ,—ἂν δὲν φοβεῖται, — νὰ ἐξακολουθήσῃ ξενιζόμενος παρ' αὐτῷ διὰ νὰ μὴ δυσφημισθῇ ἡ κόρη. Ὁ λοχαγὸς παραμένει, παραδίδει μάλιστα καὶ τὸ ξίφος του εἰς τὸν πατέρα τῆς κόρης. Ὁ υἱὸς Κρονταιρὸς ἐπανέρχεται πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου, ἔνδοξος, βαρέως πληγωμένος. Ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει τοῦ οἰκογενειακοῦ αἴσχους, ἐφορμᾷ κατὰ τοῦ λοχαγοῦ, ἀλλ' ἀναχαιτίζεται καὶ ἀπάγεται ὑπὸ τῶν νοσοκόμων. Ὁ λοχαγὸς τότε γονυπετεῖ πρὸ τοῦ γέροντος Κρονταιροῦ καὶ τὸν προσαγορεύει πατέρα. Ἐν ἀγγοίᾳ διατελῶν τοῦ τελευταίου γεγονότος, συγγενὴς τῶν Κρονταιραίων θέλων νὰ ἐκδικήσῃ τὴν τιμήν τῆς ὅλης οἰκογενείας, ἐνδρεύει καὶ πυροβολεῖ κατὰ τοῦ λοχαγοῦ, πλὴν ἀνεπιτυχῶς. Ἡ μήτηρ Κρονταιρὰ ἑτοιμάζει οὕτω τὰ στέφανα· ἀλλὰ ἑτοιμάζει καὶ σίβανον πράγματι ὁ ἔνδοξος νεαρὸς λοχίας ἐκπνέει μετ' ὀλίγον εὐχόμενος εἰς τοὺς μελλονύμφους νὰ εὐτυχήσουν.

Τὸ στρατιωτικὸν τοῦτο δρᾶμα εἶνε μᾶλλον ρητορικὸν ἢ δραματικόν, μᾶλλον μελοδραματικὸν ἢ ἀτμοσφαιρικόν. Ἠμπόρει ἴσως τὴν ὀλίγην ποιητικὴν προσπάθειαν ὄχι ὀλίγην αὐξάνουσαν, ὅπως τὴν νομιζομένην πατριωτικὴν ἔξαρσιν γενναίων ἀφηγηματικότητα, καὶ προσωδίδει ἀπείρῳ μᾶλλον ἀπαγήθη τῆς σκυτίδος. Ὑπὸ τοῦ θιάσου ἐξετελέσθη ἐπιτυχῶς, καὶ τὸ ἀκροατήριον ὁμόνοιαν εἶδεν εἰς αὐτό, ἔπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸν ἐμφανιζόμενον ὅλως ἐξαιρετικῶς, τὸν κ. Α. Κατσιτσόλην ὡς Γερο - Σταμάτην Κρονταιρόν.

ΧΡ. ΘΕΜ. ΔΑΡΑΛΕΞΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΒΕΡΟΛΙΝΟΝ

Ἀποστολὴ καὶ μέθοδος τῆς κοινωνιολογίας

Ο παρελθὼν αἰὼν ἦτο κατ' ἐξοχὴν ὁ αἰὼν τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἐξελικτικῶν νόμων τῆς ὀργανικῆς ζωῆς, δυνάμει τῶν ὁποίων αἱ μορφαὶ τῆς ὑπάρκειαι εἰς διηνεκῆ ἀλλαγήν. Ἀφ' ἑνὸς αἱ βιολογικαὶ αὗται πρόοδοι καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ὀξυτέρα φάσις, τὴν ὁποίαν λαμβάνει ἀσημέρα τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, ἤτοι φυσικὸν νὰ ὁδηγήσουν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἰς τὴν ἀναζήτησιν παρομοίων νόμων διεπόντων τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των, τὴν ὑπεραγωνίαν δηλαδὴ ζωήν, ὅπως δύνανται νὰ ὀνομασθῇ κατὰ τὸν Σπένσερ ἡ κοινωνικὴ ζωή. Μὲ ὅλην ὅμως τὴν πρόοδον ποὺ ἐπιμείσαν ὁ τρόπος αἰῶν καὶ εἰς τὸν κλάδον αὐτόν, ἔνεκα τῆς δυσκολίας ποὺ παρουσιάζει ἡ κοινωνιολογικὴ ἔρευνα, ἐφόσον ἀντικείμενόν της εἶναι ἡ ἐξέτασις ὅλικοῦ, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος ὁ ἐρευνῶν, τὸ πρόβλημα παραδόθη ἄλυτον εἰς τὸν εἰσιόντα αἰῶνα, μὲ μεγάλους μάλιστα ἐνδιασμοὺς ἂν δύνατα νὰ λυθῇ ποτέ, ἂν ἤδη δύνανται νὰ κατακαλυφθοῦν οἱ ἐξελικτικοὶ νόμοι καὶ οἱ αἰτιολογικαὶ σχέσεις τῶν φαινομένων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ γενικῶς ἂν εἶναι δυνατὴ ἡ ἵδρυσις μιᾶς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης.

Οἱ ἐνδοιασμοὶ αὐτοὶ ἦσαν ἐκτὸς σημαντικῶν βέβαια ἐξαιρέσεων μέχρις ἑσχάτων ἡ κυριαρχοῦσα γνώμη εἰς τὴν Γερμανίαν, χώρις βέβαια εἰς τὴν ἰδιάζουσαν κλίσιν τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν μεταφυσικήν, ἐνῷ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν εἶχαν ἀρχίσει ἤδη νὰ τίθενται αἱ βάσεις μιᾶς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης, ὄχι πλέον ὡς κλάδου μόνον τῆς φιλοσοφίας, ὅπως τὴν ἤθελαν μέχρι τοῦδε οἱ φιλόσοφοι, ἀλλὰ ὡς ἰδιαιτέρας ἐπιστήμης ἐχούσης σκοπὸν τὴν ἀντικειμενικὴν ἐξέτασιν τῶν φαινομένων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τὴν διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου ἐπεξεργασίαν τῶν πραγματικῶν γεγονότων.

Ἐν τούτοις τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε νὰ νικᾷ καὶ ἐδῶ ἡ τάσις αὐτὴ καὶ ἡ ἐπίδοσις εἰς τὰς κοινωνιολογικὰς σπουδὰς ηὐξήνη κατακλητικῶς. Ἀπόδειξις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐνδιαφέροντος δι' αὐτὴν εἶναι καὶ ἡ πρὸ διετίας ἵδρυσις τῆς Γερμανικῆς κοινωνιολογικῆς ἑταιρίας, ἡ ὁποία καὶ συνεκρότησε τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον εἰς τὴν Φραγκφόρτην τὸ πρῶτον της συνέδριον. Ἐσχάτως ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαίτερον τόμον τὰ στενογραφημένα πρακτικὰ τοῦ συνεδρίου μὲ τὰς ἀνακοινώσεις καὶ διαλέξεις ὡς ὁποῖος ἔκαμαν εἰς αὐτὸ ὀκτὼ ἐκ τῶν γνωστοτέρων γερμανῶν καθηγητῶν. Ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Kiel Φερδινάνδου Tönnies, καθόσον ἐκθέτει εἰς αὐτὴν τὴν κατὰ τὴν γνώμην του ἀποστολὴν καὶ μέθοδον τῆς κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ κοινωνιολογία, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ Tönnies, εἶναι βέβαια κατὰ πρῶτον λόγον ἕνας κλάδας τῆς φιλοσοφίας, ἀφοῦ αἱ θεωρίαι περὶ τῆς οὐσίας τῆς

ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ ἰδίως τῶν πολιτικῶν σχέσεων εἶναι πάντοτε συνδεδεμένα μὲ τὰς ἰδέας μιᾶς χρησιμοῦ συμπεριφορᾶς. Ἐπίσης πάντοτε ἡ κοινωνιολογικὴ σκέψις προσπάθησε νὰ πλάσῃ τὸ λεγόμενον φυσικόν, ἀληθὲς δίκαιον καὶ τὸ λογικότερον καὶ καλύτερον κράτος, οὕτως ὥστε αἱ διδασκαλίαι της νὰ παρουσιάζωνται ὡς στοιχεῖα τῆς γενικῆς φιλοσοφικῆς ἠθικῆς. Καὶ πράγματι εἶναι προφανὲς ἕνας οὐσιώδης σύνδεσμος μεταξὺ κοινωνιολογίας καὶ φιλοσοφίας, διότι ἐν τέλει ὅλη ἡ σκέψις μας καὶ ἡ γνῶσις μας ὑπακούει εἰς τὴν θέλησίν μας καὶ ὅσον ἀλίγον καὶ ἂν ἐνδιαφέρεται ἕνας ἐρευνητὴς διὰ τὸ ὠφέλιμον ἢ χρησιμοποίησιμον τῶν δεδομένων τῆς ἐρεύνης του, ἐν τούτοις ἡ πρόοδος ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, ὡς κοινωνικῶν φαινόμενον ποὺ εἶναι, προσδιορίζεται ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι στρέφονται πάντοτε εἰς τὴν καταπολέμησιν τῶν κοινωνικῶν κακῶν ἢ εἰς τὴν ἀπόκτησιν κοινωνικῶν ἀγαθῶν.

Ἀφοῦ λοιπὸν κατ' οὐσίαν ἡ κοινωνιολογία εἶναι φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἐνασχολεῖται κυρίως μὲ ἐννοίας: μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μὲ τὰς ἐννοίας κοινωνικῶν σχέσεων, κοινωνικῶν μορφῶν βουλήσεως, συνεπῶς μεταξὺ ἄλλων καὶ μὲ τὰς ἐννοίας τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ δικαίου, τῆς θρησκείας καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κράτους. Ὅθεν ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα θέματα τῆς κοινωνιολογίας εἶναι νὰ μορφώσῃ τὰς ἐννοίας αὐτὰς καὶ νὰ τὰς διαπλάσῃ κατάλληλος διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν χρῆσιν των. Καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν «τὴν πλαστικὴν τῶν ἐννοιῶν» ἔχει νὰ ὁρίσῃ ἑπίσης τὴν συνάφειαν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἄλλων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ὡς λ.χ. τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, τῆς νομικῆς, τῆς ἱστορίας κλπ. καὶ νὰ τὰς χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἑνιαῖον γνωρισμὸν τοῦ κοινωνικοῦ εἶναι ὑπὸ ἐξελικτικὴν ἄποψιν. Ἀλλὰ οἱ κοινωνιολόγοι ἔχουν νὰ ἀσχοληθοῦν μόνον μὲ τὸ ὑπάρχον καὶ ὄχι μ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ γίνῃ κατ' αὐτὴν ἢ τὴν ἄλλην γνώμην, δι' αὐτοὺς ἢ ἐκείνους τοὺς λόγους. Ἡ ἐπισκόπησις τῶν κοινωνικῶν συμβεβηκότων ἔπρεπε νὰ γίνεται ὡς νὰ συνέβαιναν αὐτὰ εἰς τὴν σελήνην.

Τὸ ἐγγύτερον λοιπὸν ἀντικείμενον τῆς κοινωνικῆς ἐρεύνης εἶναι ἡ ἐνεστῶσα πραγματικότης εἰς ὅλην τὴν ποικιλίαν της. Ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἡ σημερινὴ πραγματικότης δύναται νὰ κατανοηθῇ τελείως μόνον ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεώς της, τὸ βλέμμα στρέφεται ἀναγκαίως ὀπίσω πρὸς τὸ παρελθὸν ἕως τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ὑφισταμένων εἰσέτι ὅπως καὶ τῶν ἐκλιπουσῶν ἤδη καταστάσεων καὶ κόσμων ἰδεῶν. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ βλέμμα ψηλαφεῖ ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὸ μέλλον· ὄχι ὅμως διὰ νὰ τὸ μορφώσῃ καὶ τὸ προδιαγράψῃ, ἀλλ' ὡς ἁπλῆ *πρόγνωσις* ἐπιχειρεῖ νὰ προσδιορίσῃ, ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν, τὴν πιθανὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν ὑφισταμένων καταστάσεων καὶ ἰδεῶν. Κατὰ τοῦτο διαφύει ἡ ἀποστολὴ τῆς κοινωνιολογίας ἀπὸ τὴν τῆς ἱστορίας. Ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ εἶναι νὰ διηγῆται καὶ νὰ ἐκθέτῃ πῶς ἦτο τὸ παρελθόν, τὸ πολὺ πῶς ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ τὸ παρόν· ὁ κοινωνιολόγος ὅμως θέλει νὰ παραστήσῃ πῶς εἶναι τὸ παρόν: πῶς συνέχονται καὶ προσδιορίζονται μεταξύ των τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ πῶς συνάμα ἀνταγωνίζονται καὶ παλαίουν, πῶς προαγόμενα ἀμοιβαίως καὶ παρακωλυόμενα ἀμοιβαίως, διὰ τῆς ἀλληλοεπιδράσεως παριστοῦν τὰς μορφὰς ἑνὸς πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος λαμβάνει τὸν ἑκάστοτε τύπον του διὰ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανότητος.

Ἡ δρᾶσις ὅμως μιᾶς κοινωνιολογικῆς ἑταιρίας δὲν ἀποβλέπει, κατὰ τὸν καθηγητὴν Τῶνιες, τὸ σύνολον τῆς κοινωνιολογίας. Σκοπός της δὲν εἶναι νὰ μορφώσῃ σύστημα ἢ νὰ θέσῃ θεωρήματα, ἀλλὰ νὰ ἐρευνᾷ, νὰ ἐξετάζῃ καὶ νὰ συλλέγῃ δεδομένα ἐπιστημονικῆς πείρας. Τὸ εἰδικὸν ἔργον της εἶναι ἡ συγκομιδὴ καὶ μεθοδικὴ συναφρολόγησις κριτικῶς ἐκκαθαρισμένου ὑλικοῦ, ἐπαγωγικῶν συμπερασμάτων ἐρεύνης ἀπὸ ἄλλας ἐπιστήμας ἀναφερομένας εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωήν: ἀπὸ τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ ἀνθρωπογεωγραφίαν, τὴν ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν ψυχολογίαν, τὴν λαογραφίαν, ἱστορίαν, στατιστικὴν καὶ δημογραφίαν καὶ κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἡ ὁποία, ἐρώσον παρατηρεῖ, ἀναλύει καὶ ἐξετάζει τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, ἀποτελεῖ τὸ οὐσιωδέστερον στήριγμα τῆς κοινωνιολογίας.

ΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΖΩΗ

Τὴν περασμένην Κυριακὴν τὸ Κυριακὸν Σχολεῖον ἤρχισε τὰ μαθήματά του — τὰ πειὸ εὐεργετικὰ μαθήματα ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν — μὲ μίαν μακρὴν, ἁπλὴν, συγκινητικὴν ἑορτήν. Οὔτε μουσικές, οὔτε λουλουδοστολίσματα, οὔτε γαντοφορεμένος κόσμος. Λίγοι μόναν ἄνθρωποι τῆς Σκέψεως, λίγοι τοῦ Ἐμπορίου, λίγες μητέρες μὲ τὰ γιορτινά τους, εὐχαριστημένες γιὰ τὴν τιμὴν καὶ οἱ ρήτορες. Ἀπὸ τὴν διπλανὴν ἀνεπίσημον πορτάτσαν μὲ τὸν συμβολικὸν πίνακα τῆς ἐργασίας ἀπ' ἔξω, ἐτρίπωναν βιαστικά, χαρούμενα, κατακάθαρα, μὲ τὶς σφιχτοπλεγμένες κοτσίδες τους γύρω στὸ κεφάλι τὰ ἐργατικὰ κορίτσια. Ὁ πόθος γ' ἀκούσουν κάτι καινούργιο τοὺς ἔδινε φτερὰ στὰ πόδια καὶ δυὸ - δυὸ ἀνέβαιναν τὰ σκαλοπάτια τοῦ Δημοτικοῦ. Τὰ μάτια τους λαμπερά, οἱ κυριακάτικες ποδιές τους φρέσκες, ἄπιαστες ἀκόμα — ὅ,τι τὶς πρωτοφοροῦσαν οἱ περισσότερες — ἔστεκαν καλλιαριστὲς γύρω ἀπὸ τὰ σώματά τους σὰν νὰ ἐρωτοῦσκοναν κ' αὐτὲς ἀκόμα ἀπὸ κάποιαν ὑπερηφάνειαν. Τί θἄκουγαν τάχα ἀπὸ τὶς σπουδασμένες κυρίες; Ἀνέβαιναν συνομιλοῦντας ψιθυριστά. Τὰ χονδρὰ παπούτσια τους ἔκτυποῦσαν στὰ μάρμαρα περίεργα, δυνατὰ σὰν σφυριὲς χειροδυνάμων ἐργατῶν. Ἡ κ. Θεοδωροπούλου, ἡ κ. Μελᾶ, ὁ κ. Θεοδωρόπουλος, φίλοι τῶν ἐργατῶν πάντα, κ' ἄλλοι καλοὶ κ' ὠφέλιμοι ἄνδρες — ὅλοι ἐδέχοντο εὐγενικὰ στὴν εἴσοδον. Ἡ εὐρύχωρος πλακοστρωμένη αἴθουσα μὲ τὰ ὀρθάνοικτα παράθυρά της γεμάτη ἥλιο, φῶς, ἀέρα, κ' ἡ ἀτμοσφαίρα ἐκεῖ ἐλαφρά. Ἡσυχία, τάξις, ἕνας μαυροπίνακας, μιὰ ἁπλὴ ἕδρα. Ἡ κ. Θεοδωροπούλου ἀνεβαίνει στὸ βῆμα. Οἱ λαμποὶ τῶν κορι τσιῶν τεντώνονται, τὰ μάτια τους ἀνοίγονται, τὰ χεράκια πλέκονται μὲ σεβασμὸ στὰ γόνατα. Οἱ ἀτελείωτες ἀνακοινώσεις τῶν πολυμαθῶν παύουν, οἱ ἐκφραστικὲς χειρονομίες τῶν μητέρων ποὺ συνοδεύουν τὶς ἐλαφρὲς συνομιλίες των σταματοῦν κ' αὐτές. Οἱ χονδρές τους ἀπ' τὴν ἐργασίαν παλάμες σταυρώνονται ἡ μιὰ ἀπάνω στὴν ἄλλη ὡσὰν εἰς ἐκκλησίαν.

Ἔτσι ἀρχίζει ἡ εἰσαγωγὴ τῆς κ. Θεοδωροπούλου. Ὁ κάθε λόγος πέφτοντας στὴν νεκροθάλασσαν τῆς σιωπῆς κατασπίνεται, χουφιέται ἤρεμα ἀπ' αὐτὴν κ' οὔτε ὁ παραμικρὸς ἀντίλαλος. Ἡ καλὴ κυρία ἐμίλησεν ὅπως ἔπρεπε. Γλυκὰ τὰ λόγια της πρὸς τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ, στοργικά, μ' ἐπιφάνειαν ἁπλὴν καὶ μὲ βάθος ὠφέλιμον καὶ καλὰ φωτισμένον, ὥστε εὔκολα νὰ τὸ νοιώσουν οἱ ἀνεξέλικτες διάνοιές τους. Ἀληθινά, ὁ νοῦς τοῦ ἀγραμμάτου εἶνε σὰν ἕνα κουβάρι ἀπὸ κλωστὴν ποὺ ὅσο περνᾷ ὁ καιρός, τόσο δυσκολότερα καὶ ξετυλίγεται αὐτὸ τὸ κουβάρι. Γι' αὐτὸ οἱ κυρίες ποὺ ἀνέλαβαν τὸ ἔργον, — νὰ πιάσουν τὴν ἄκρην τῆς κλωστῆς καὶ νὰ τὴν τραβήξουν λιγάκι, ὥστε νὰ φθάσῃ ὡς τὴν ψυχὴν τῶν φτωχῶν κοριτσιῶν ἢ ἄρρητη μαγεία τοῦ πνευματικοῦ ἀναδεύματος — χωρὶς ἄλλο εἶνε τὴν γνώμη κ' ἔχουν ποσοῦ μέσα τοὺς τὸ μέτρον τῆς ἀληθινῆς καλοσύνης.

Προχωροῦντας ἡ κ. Θεοδωροπούλου στὸν λόγον της μὲ ὁράσεις παραδείγματα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀγγπτυξε σκέψεις, κ' ἔβγαλεν συμπεράσματα τυλιγμένα ἐπιδέξια, εἰς χρυσὲς νεφέλες γοητευτικῶν ὁπουχίτσων, ὥστε νὰ παρουσιάσῃ τὴν ψυχικὴν ἀπόλαυσιν πάντα ὡσὰν ἐξαγόμενον τοῦ κόπου. Κ' ἐκόμα ἐξήγησε τί θὰ εἰπῇ σῶμα καὶ τί θὰ εἰπῇ ψυχή, ποὺς οἱ ἀνάγκες τους, ἀπὸ ποῦ οἱ πόνοι τους καὶ ποὺς ὁ τρόπος νὰ ἀπαλύνονται ἀνακουφισμένων τὸν ἑαυτόν τους. Οἱ ἀκροαταὶ τῆς ἀπλοῖ καὶ ξωντανοί, — ὡς τὸ τέλος.

Ὕστερα ὡμίλησεν ἡ κ. Ἄννα Κατσίγρα Μελᾶ. Πειὸ γενικὰ καὶ πειὸ ἐπιστημονικά. Ἄρχισεν ἀπὸ τὴν ὑγείαν τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογενείας τοῦ σπιτιοῦ, κ' τεφόνοντας τὸν λόγον της, ἔφθασεν ὡς τὴν ὑγείαν τῆς πολιτείας. Οἱ παρατηρήσεις της μὲ τ'χεγν ἐποστρεκὴν διαπιστωμένες, ἐφανέρωναν τὴν θετικὴν ἐπιστήμονα. Σὰν φιλοθάλασσα ἦταν χωμένη ἡ ἀφτέλεια γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν της, καὶ μ' ὅλο τὸ ἀναλυτικὸν πλάτος ποὺ ἔδινεν ἀναγκαστικὰ σ' κάθε της σκέψιν, εἶχε μιὰν αὐστηρὴν συνέχειαν.

Ὁ κ. Θωμόπουλος εἶπε τὰ τελευταῖα λόγια καλὰ μπορεῖ νὰ ἦσαν, μὰ ἀκατάλληλα ὡς σκέψις κ' ὡς γλῶσσα γιὰ τοὺς ἀπλοὺς ποὺ ἔπρεπε νὰ διδαχθοῦν ἀπ' αὐτό.

Ἡ ἑορτὴ ἐτελείωσεν ἀθόρυβα ὅπως ἤρχισε. Αὐτὸ - διὰ ἐκατέβηκαν τὰ κορίτσια μὲ τὶς μητέρες τους. Μιὰ ρέμβη, μιὰ συλλογὴ ἐτριγύριζε στὰ μάτια τους, κ' ἕνα φαιδρὸ χαμόγελο στὰ χείλη, — τὸ καλὸ τῆς πρώτης διδασκαλίας.

Π. ΑΘΗΝΑΙΑ

ΛΑΪΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ἐνεργῶν ἀναπαυσὶν πρὸ τινων ἑβδομάδων ἐν Σέσκλῳ μεταξὺ Βόλου καὶ Βελεστίνου, ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ φιλοξενήσω πλησίον τῆς σκηνῆς μου ἕνα ποιμένα, ὁ ὁποῖος μοῦ διηγήθη ἐκτὸς ἄλλων τὰ ἑξῆς. Τὰ σέλλα εἰς τὰ ἀγαπητὰ «Παναθήναια» ἀπαρόλλακτα, μὲ τὴν τοπικὴν προφορὰν τοῦ ποιμένος:

1

«Τοῦ π'λλὶ ἡ κοκολάτρα, πῶς τοῦ λιέει σεῖς μαθὲς ἡ κατσ'λιέρ'ς, δὲν ἤντιαν π'λλὶ, ἤνταν ἄθρουπους μιὰ βουλὰ· ἤντανι τζιουπάν'ς κ' ἀτοκ'μήθκι 'τοῦ ρ'βιδί τ' ἑένα χρόνου, οὐς ἀτοῦ ἐέλουσι τοῦ ρ'βιδί τ' κ' ἔπιτ κ' ἐξύπνησι· καὶ δὲν τοῦ φ'νόπιανε ἀπούς ἐκ'μήθκι ἑένα χρόνου κ' ἐπῆγι νὰ ἰδῇ τὰ πρόπατά τ' ποὺ τὰ φύλιαγάνι τὰ σκ'λιὰ τ' μαθὲς ἡ Σύρμου κὶ οὐ Ντιλιεύ'ς!. Κὶ παιάνοντας ηὑβρῆκι τὸν λύκ' κὶ — μαθὲς τὰ ζουντόβ'λα ἰτότις συνουγιόνιανι μὶ τ'ς ἀθρώποι κ' ἰμήλαγάνι.—

— Οὐρὲ λύκ' μὴν εἶδες τὰ πρόπατά μ';

— Τά εἶδι μαθὲς κὶ τί μ δίν'ς νὰ σοι πῶ;

— Σοὶ δίνου ἑένα σραχτό.

— Πᾶμι νὰ σοι τὰ δεῖξου· μὰ τήρα μι 'πού τὰ σ'λλιὰ θὰ μι ρίχτοῦνι.

— Ἤννοιά σ' οὐρὲ λύκ' κ' ἐγὼ σὶ γλ'τόνου.

Ἰπήγανι κ' τ' τὰ δειξι τὰ πρόπατ' κὶ τὰ σκ'λιὰ σὰν εἶδανι τοὺ λύκ' τοῦ ρίχτηκάνι κ' οὐ τζιουπάν'ς τὰ ἰχοῦιαξι κὶ τὰ σκ'λιὰ τοὺ πήρανι κομπὸ κ' ἔφυγάνι.

1 Ντελεύης ἴσως ἐκ τοῦ τελεῶ, τελειώνω καταστρέφω κτλ.

Ἀποὺ ἰτότ'νις οὐ τζιουπάν'ς ἔγιρανι τὰ σκ'λιὰ τ' κὶ δὶν τὸ βρισκε κ' εἶπι — Θὲ μ', κόνι μι σ'λλὶ νὰ βρῶ τὴ Σύρμου μ' κὶ τοὺς Ντιλιεύ μ'.

Κ' ἡ Θεὸς τοὺν τ'κανι σ'λλὶ κ' ἰτότ'νις ὀκκόνατι ἀφ'λὰ στὰ μισοπάνια κ' ὀλ' ἔκεῖ λαλὶ πρῶτα τὴ Σύρμ' — Σύρμ' μ', Σύρμ' μ' — κ' ἀπέκει τοὺν Ντιλιεύη — Ντιλιεύη μ', Ντιλιεύη μ'.

2

«Τοὺ π'λλὶ τ' Τουρλίδ' ἤνταν πρῶτα ἄθρουπους κ' ὄργονι τὸ χουρόγιά τ' κ' ἰμάζκι παιδὶς 'ς τοὺ λ'ρίδι τ', μαθὲς 'ς τοὺ ἀμίγ' κὶ νὰ π' τοὺς βουλὲς τέχνι τοὺ λ'ρίδι τ'. Κ' ἰπαρακαλέσκι ἀποὺ Θεὸ — θὲ μ' κάνι' μι π'λλὶ νὰ κατάνου ἀφ'λὰ νὰ γλέπου νὰ βρῶ τοὺ λ'ρίδι μ'.

Κὶ τὸν ἀκανι π'λλὶ οὐ Θεὸς κ' ἀποὺ ἰτότ'νις γ'ρὶς' κὶ σκοῦς' ἀπ' ἀφ'λὰ ρουτοῦντας γιὰ τοὺ λ'ρίδι τ' — Τοὺ λ'ρίδ'. Τοὺ λ'ρίδ'.

Κὶ γιὰ ταῦτου τοὺ λιέν' Τουρλίδ'.»

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Φιλολογία

Τὸν περασμένον μῆνα ἀπέθανεν εἰς τὸ Παρίσι ὁ Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Ἐρρίκος Οὐσαί, υἱὸς τοῦ ἐπίσης γνωστοῦ συγγραφέως Ἀρσένου Οὐσαί, ὁ ὁποῖος ἔλεγε συχνὰ εἰς τὸν υἱόν του, ὅταν ἦτο μικρός:

— Ἂν δὲν γίνῃς σοφός, θὰ σὲ κάμω Ἀκαδημαϊκόν.

Ὁ Ἐρρίκος Οὐσαὶ ἐγεννήθη εἰς τὸ Παρίσι τὴν 24 Φεβρουαρίου 1848. Ἔνωρὶς ἐπέδειξε τὴν κλίσιν του πρὸς τὴν κριτικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν. Νεώτατος — δὲν ἦτον ἀκόμη 20 ἐτῶν — ἦλθε εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὴν ἀρχαιολογίαν των, τὴν νομισματολογίαν των καὶ μετὰ ἐρευνῶν σπουδὰς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἔγραψε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἀπελλῆ» καὶ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῆς Δημοκρατίας τῶν Ἀθηνῶν», ὅπερ ἔργον ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἀκολούθως ἐξέδωκε τὴν «Πρώτην πολιορκίαν τῶν Παρισίων», τὸν «Ἀγροτικὸν νόμον εἰς τὴν Σπάρτην» καὶ ἄλλο ἔργον, μέχρις οὗ ἠσχολήθη εἰδικῶς μὲ τὴν Ναπολεόντειον ἱστορίαν. Τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἱστορικά του ἔργα τὸν κατέστησαν πολὺ γνωστὸν καὶ ἀγαπητόν. Εἰς τὸ ἀναμεταξὺ ἦτο τακτικὸς συνεργάτης τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν Δύο Κόσμων» καὶ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων». Τὸ 1894 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός, διαδεχθεὶς τὸν ποιητὴν Λεκόντ ντὲ Λίλ.

Ὁ Ἐρρίκος Οὐσαὶ ἦτο θερμὸς φίλος τῆς Ἑλλάδος. Ἀπετέλει μέρος ἐνεργὸν τοῦ «Γαλλικοῦ Συνδέσμου πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ὀπτιναὶ ἦτο καὶ ἀντιπρόεδρος. Μεταξὺ τῶν διαλέξεων, τὰς ὁποίας διωργάνωσεν ὁ Σύνδεσμος αὐτός, μία ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἦτο καὶ ἡ γενομένη ἀπὸ τὸν Οὐσαὶ τὴν 14 Ἀπριλίου 1907 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἡρωϊκὴ Ἑλλὰς» καὶ μὲ θέμα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἰδοὺ ἓν χαρακτηριστικὸν ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ τέλος τῆς διαλέξεως αὐτῆς:

«Τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι εἶναι τὸ κλέος καὶ ἡ δόξα τῶν λαῶν. Αἱ πολεμικαὶ ὅμως ἀρεταὶ κάμνουν τοὺς λαούς. Ἡ πολεμικὴ ἀξία δὲν εἶναι ἴσως ἡ μᾶλλον ἐπιφανεῖ, ἀλλ' εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἀποτελεσματικωτέρα. Καὶ ἂν ἀπὸ τοῦ Γενάρου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου δὲν ἔρρεε τόσον αἷμα, ὁ κόσμος δὲν θὰ ἐγω-

τίζετο ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν ἀρχαίων γραμμάτων καὶ δὲν θὰ ἀναγινώσκαμεν ὀλιγώτερον μὲ θαυμασμὸν τὸν Ὅμηρον, τὸν Σοφοκλῆ καὶ τὸν Πλάτωνα. Ἀλλὰ χωρὶς τὰ ντουφέκια τῶν τραχέων ὀρεσιβίων τῆς Μάνης καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ποὺ οἱ περισσότεροι δὲν ἐγνώριζον νὰ διαβάζουν, δὲν θὰ ὑπῆρχε σήμερον ἑλληνικὸν ἔθνος».

Ἡ ἐπίσημος Ἑλλὰς νὰ ἐξεδήλωσεν ἀρά γε κάπως τὴν λύπην της διὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλέλληνος αὐτοῦ;

ΑΝ καὶ ἐμελετήθη τόσας φορὰς, ὁ Θεόφιλος Γκωτιὲ παραμένει κατὰ μέγα μέρος συγγραφεὺς ἄγνωστος καὶ παρεγνωρισμένος, λέγει ὁ André Fontainas εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης του «Τὰ ποιήματα τοῦ Θεοφ. Γκωτιὲ», τὴν ὁποίαν δημοσιεύει εἰς τὸ προτελευταῖον τεῦχος (16 Σβρίου) τοῦ «Mercure de France». Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ Fontainas διὰ τὴν ποίησιν τοῦ Γκωτιέ, γεμάτη βαθυτάτην παρατήρησιν καὶ δίκαιον ἐνθουσιασμόν, ζητεῖ ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἔργον τοῦ Γάλλου ποιητοῦ εἰς τὴν συνείδησιν καὶ τῶν μὴ δυνηθέντων νὰ τὸ ἐννοήσουν ἕως τώρα ὅσον ἔπρεπε. Καὶ μόνον τὸ γεγονὸς, ὅτι ἡ ἐπίδρασίς του ἀναφαίνεται καθαρὰ εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Francis Jammes, τοῦ Μαντὲς, τοῦ Α. Ντιὲρξ καὶ πλείστων ἄλλων ἀπὸ τοὺς νέους, εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ Γκωτιὲ ὡς μέγας ποιητής.

ΕΙΣ ἐκ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ Jean Moréas ὁ Maurice de Noisay ἔσχε τὴν ἰδέαν νὰ συλλέξῃ καὶ ἐκδόσῃ ἐπὶ τῷ αὐτῷ τὰς ἰδέας τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ἐκ τοῦ προχείρου καὶ αἰφνιδίως ἐξέφραζε κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας του συνομιλίας μετὰ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν περιεκύκλωναν· μεταφέρομεν ἐδῶ μερικὰς ἐξ αὐτῶν, ἐξ ὧν φαίνεται τὸ ἰδιότυπον πνεῦμα τοῦ Μωρεὰς κατὰ τὰς συνομιλίας του, λεπτὸν, ἀνεκμετρῶδες, συχνὰ δηκτικὸν, σκληρὸν μάλιστα, παραδοξολόγον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὅμως ποτὲ δὲν λείπει τὸ ὑπέροχον γοῦστο.

Διὰ τὸν Φλωμπὲρ ἔλεγε: «Εἶναι τέλειος, ἀλλὰ τὸ ἔργον του ἔχει τὴν τελειότητα τοῦ ἀποστεωμένου νεκροῦ.»

Διὰ τὸν Γκαῖτε: «Εἶναι ὁ πλέον μεγάλος τῶν Γερμανῶν, δηλαδὴ ὁ ὀλιγώτερον Γερμανός.»

Διὰ τὸν Μυσσέ: «Ἦτο ἕνας θελκτικὸς, ἕνας ἀληθινὸς ποιητὴς· ἀλλὰ τὸ ὕφασμά του ἀπὸ τσίτι.»

Ὁ Μωρεὰς ἐθεώρουσε τὸν Λαμαρτῖνον τὸν πλέον μεγάλον ποιητὴν τοῦ αἰῶνος του, ἀλλὰ ὅτι δὲν ἠμπόρεσε νὰ δημιουργήσῃ τὸ ὄργανον τῆς ἐκφράσεώς του. «Σέρνει, ἔλεγε, τὴν γλῶσσαν τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος σὰν ἕνα ἐμπόδιον.» Ἔπειτα, μετὰ μίαν στιγμὴν σκέψεως: «Ἀλλὰ τὴν σέρνει εἰς τὴν νίκην.»

Ἕνας ἐπαινοῦσε τὸν ἑλληνισμὸν τοῦ Leconte de Lisle, λέγοντας. «Ἀγαποῦσε θερμὰ τὸ ἑλληνικὸν κάλλος.» — «Μάλιστα, ἐπρόσθεσεν ὁ Μωρεὰς, ἀγαποῦσε τὴν Ἑλλάδα μ' ἕνα ἔρωτα τροπικόν.»

Ὁ Μωρεὰς εἶχε διὰ τὸν Rostand μίαν ἀνέκφραστον περιφρόνησιν. Μετὰ τὸν Λετιδέα εἶπε δι' αὐτόν: «Εἶναι ἡ χήνα στολισμένη μὲ φτερὰ ἀετοῦ.»

Ὁ Μωρεὰς εἰρωνεύετο τὸν Verhaeren ὁ ὁποῖος ἔγραφε: Οἱ μυθιμματικοὶ οὐρανοί. Καὶ ἔλεγε δι' αὐτόν. «Δὲν εἶναι ποιητὴς, εἶναι ἀστρονόμος· δὲν λέγει τὴν γνώμην του ὁ ἴδιος, τί διακρίνει εἰς τὸν οὐρανόν;»

Ἐζητοῦσαν τὴν γνώμην τοῦ Μωρεὰς διὰ τὸν Pierre Loti. Εἶναι ἕνας θαλασσινός, ἀπεκρίθη· — «Ἀκόμη; —Δηλαδὴ ἔχει τὴν ἀξίαν ὅτι περιέγραψεν ὅ,τι εἶδε, ἀλλὰ ἔχει τὸ ἐλάττωμα ὅτι εἶδε ὀλίγα πράγματα ἄξια ἐνδιαφέροντος.»

Διὰ τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ἔλεγε: «Ἡ γαλλικὴ εἶναι ἡ μόνη νέα γλῶσσα ἡ ὁποία ἀξίζει τὸ ὄνομα τῆς γλώσσης. Αἱ ἄλλαι εἶναι διάλεκτοι δυσνόητοι ποὺ καθορίσθηκαν πολὺ ἀργὰ ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖον. Εἰς τρόπον ὥστε τῆς ἀρκεῖ νὰ μείνῃ ἡ ἰδία, ὡς ἔχει, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχήν της». Καὶ εἰς ἕνα κακὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος παρεπονεῖτο διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς γαλλικῆς γλώσσης μέσα εἰς τὸν νεώτερον κόσμον εἶπε: «Καὶ μολαταῦτα δὲν ἔχει ἐφάμιλλον· δὲν ἔχει παρὰ ἐχθρούς». Καὶ ἀργότερα ἔλεγε διὰ τὴν κακὴν χρῆσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης. «Καταργήστε την· ἡ ἐποχή μας δὲν διακρίνεται πλέον ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα».

Διὰ τὴν δόξαν ἔλεγε, ὅταν μιὰ κυρία ἐπιθυμοῦσε νὰ ἴδῃ τὸν Μωρεὰς εἰς τὸ σαλόνι της: «Ποία ἀνάγκη εἶναι νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ἀνθρώπους· εἶναι ἀρκετὸν νὰ τὸν γνωρίζουν». Καὶ προσέθετε· «Ἰδέτε, δὲν ξέρουν πλέον τί εἶναι δόξα. Οἱ νέοι θεωροῦν ὅτι εἶναι νὰ συχνάζουν ὅσο τὸ δυνατὸν εἰς περισσότερα πρόσωπα. Ἀλλὰ ἡ δόξα εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον· εἶναι νὰ εἶναι ἐπιθυμητὸς ἀπὸ τὰ μάτια, καὶ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὸ πνεῦμα».

Προσκαλεσμένος ἀπὸ μίαν φημισμένην γυναῖκα τῶν γραμμάτων νὰ συχνάζῃ στὸ σπίτι της, ὁ Μωρεὰς ἐνεπιστεύετο τὸν δισταγμόν του εἰς ἕνα φίλον του: «Δὲν μπορῶ νὰ πάω, τοῦ ἔλεγε χωρὶς νὰ γνωρίζω τίποτε ἀπὸ τὰ βιβλία της». — «Ἔ, λοιπόν, τί σᾶς ἐμποδίζει νὰ διαβάσετε ἕνα; τοῦ εἶπεν. — «Δὲν τολμῶ», ἀπήντησε ψυχρῶς ὁ ποιητής.

Τέχνη

Τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀπέκτησε τελευταίως μερικὰ ἔργα τέχνης παλαιοτέρας, τὰ ὁποῖα κρίνονται ὡς ἀριστουργήματα. Ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ «Παιδὶ μὲ τὸ πουλὶ» τοῦ μεγάλου γλύπτου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος Pigalle. Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς τὸ καλλίτερον τοῦ Pigalle, κατεσκευάσθη κατὰ τὸ 1784 καὶ εἶναι τὸ συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου περιφήμου ἔργου τοῦ ἰδίου καλλιτέχνου, ποὺ εὑρίσκεται καὶ αὐτὸ εἰς τὸ Λούβρον, «Τὸ παιδὶ μὲ τὸ κλουβί». Ἄλλο σπουδαῖον ἀπόκτημα τοῦ Μουσείου εἶναι ἕνα πολυτελὲς βυζαντινὸν ἐμάλτον διάχρυσον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζεται ὁ Ἅγιος Δημήτριος. Τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο ἀπετέλει μέρος τῆς ὡραίας συλλογῆς βυζαντινῶν ἐμάλτων, τὴν ὁποίαν κατήρτισεν ἄλλοτε ὁ κ. Ζβενιγκορόντσκοϊ καὶ τελευταίως τὴν ἀπέκτησεν ὁ κ. Πίερπον Μόργκαν, ὅστις ἐχάρισεν εἰς τὸ Λούβρον ἕνα ἀπὸ τὰ δέκα μεγάλα μετάλλια, ποὺ ἐστόλιζαν ἄλλοτε κάποιαν μεγάλην εἰκόνα τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ εἰς μίαν ἐκκλησίαν τοῦ Τζουματὶ τῆς Γεωργίας, κατεστραμμένην σήμερον. Ἡ βαθεῖα καὶ ἁρμονικὴ λαμπρότης τοῦ σμάλτου αὐτοῦ, ὅπου οἱ τόνοι τοῦ προσώπου ἀναδεικνύονται περισσότερον ἐπὶ τοῦ κυανοῦ φόντου τοῦ φωτοστεφάνου, ὑπεράνω τοῦ βαθέως καὶ διαυγοῦς κρασίνου τοῦ ἐνδύματος, προσδίδει εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ τόσον πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορικήν του ἀξίαν, ὡραιότητα ἀπαράμιλλον.

ΠΡΟ τινος χρόνου ἐξετέθησαν εἰς τὴν Πινακοθήκην Χαΐνεμαν τοῦ Μονάχου περὶ τὰ ἑξήντα ἔργα ἀνήκοντα εἰς τὴν παλαιοτέραν ἱσπανικὴν ζωγραφικήν. Διὰ τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν γράφει εἰς τὸ περιοδικὸν «Der Cicerone» τῆς Λειψίας ὁ κ. Ἀδ. Α. Μάγερ καὶ λέγει, ὅτι τὸ ἀρχαιότερον τῶν ἔργων εἶναι «Ἡ Παρθένος ἐπὶ τοῦ θρόνου», χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1430 περίπου καὶ ἀνήκον εἰς τὴν Ἀραγωνικὴν Σχολήν. Ὁ Ἕλλην ζωγράφος Θεοτοκόπουλος, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰσπανοὶ ὀνομάζουν ὁ «Greco», ἀντιπροσωπεύεται μὲ ἔργα ὅλων τῶν εἰδῶν τῆς τέχνης του· ἰδιαιτέρως κινεῖ τὴν προσοχὴν «Ὁ Χριστὸς φέρων τὸν Σταυρόν». Ἐν «Ἀποσταμα Ἀγγέλου» προηγούμενον προφανῶς ἀπὸ τὴν «Στέψιν τῆς Μαρίας» ἀνάγεται ἐπίσης εἰς τὴν κολλιτέραν ἐποχὴν τοῦ καλλιτέχνου. Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ, καὶ ὡς ζωγραφικὴ διακοσμητικὴ, ἔχει μεγάλην χάριν, ἀλλὰ θὰ προκαλέσῃ τὴν ἀπορίαν ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι ἐξοικειωμένοι μὲ τοὺς τόνους τοῦ Greco. Ἡ «Σύλληψις τῆς Παρθένου» εἶναι ἐπίσης λίαν ἐνδιαφέρουσα. Ἠμπορεῖ κανεὶς χωρὶς δισταγμὸν νὰ τὴν συνταυτίσῃ μὲ τὴν «Σύλληψιν», τὴν ὁποίαν ὁ οἶκος τοῦ Greco ἔφερε ἀτελείωτον εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ πατέρα του. (Ἡ ἀνωμαλία «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου» τῆς ὁποίας τὴς δίδει ὁ Κόσσου εἶναι ἐφαμιλλόνη). Ἡ «νεκρὰ φύσις καρπῶν καὶ ἀνθέων μ' ἕνα σκυλὶ» ἀποδιδομένη ἀπὸ τὸν κάτοχόν της εἰς τὸν Greco, δὲν εἶναι ἔργον αὐτοῦ. Θὰ εἶναι μᾶλλον κάποιου Φλαμανδοῦ ποὺ ἐργάζετο εἰς τὴν Σεβίλλην κατὰ τὸ 1630 ἢ κατόπιν.

Διάφορα

ΕΙΣ τὸ περιοδικὸν «L' Hellénisme» τὸ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑταιρείας Ὁ Ἑλληνισμὸς» ἐδημοσιεύθη τελευταίως μελέτη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ τοῦ διασκευασθέντος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν λοχαγοῦ κ. Ρακτιβὰν. Ἀποσπῶμεν ἐκ τοῦ μέρους αὐτῆς τοῦ ἀφορῶντος τὴν καλλιτέραν ἐκπαίδευσιν τῶν ἡμετέρων ἀξιωματικῶν μερικὰ ἀποσπάσματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ ψυχολογικὰ δεδομένα εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ στηριχθῇ ἡ σκέψις περὶ τῆς καλλιτέρας αὐτῶν ἐκπαιδεύσεως, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ ἂν πρέπῃ νὰ προτιμηθοῦν πρὸς τοῦτο αἱ Γαλλικαὶ ἢ αἱ Γερμανικαὶ σχολαί.

«Ὁ χαρακτὴρ ὁ ὁποῖος διακρίνει τὴν ἡμετέραν φυλὴν εἶναι ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποίαν προσαρμοζόμεθα πρὸς ἕνα οἱονδήποτε περιβάλλον, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ἑλληνικός. Χάρις εἰς αὐτὴν τὴν ἐλαστικότητα δυνάμεθα νὰ ἐκπαιδευθῶμεν πιστοῦ. Μολαταῦτα εἶναι εὐκολώτερον φυσικὰ νὰ ἐμβιβάσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα μιᾶς φυλῆς μὲ τὴν ὁποίαν ἔχομεν περισσοτέραν συγγένειαν καὶ τοιοῦτοι εἶναι μᾶλλον αἱ λατινικαὶ φυλαὶ παρὰ αἱ ἀγγλοσαξονικαί.

«Τέλος, ἐὰν ἡ ἀνωτέρα θεωρητικὴ διδασκαλία πιστεύεται ὡς τελεία εἰς τὴν Γερμανίαν — κατὰ τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην ἰδέαν — ἡ διδασκαλία ἡ διδομένη ἐν Γαλλίᾳ, στηριζομένη πρὸ παντὸς εἰς τὴν αὐστηρὰν ἀλήθειαν δὲν εἶναι καθόλου ὑποδεεστέρα, ἀλλ' ὁ πρώτιστος λόγος τῆς προτιμήσεώς μου εἶνε ἐντελῶς ἠθικός. Τεσσαράκοντα ἤδη ἔτη διέρρευσαν ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1870· τεσσαράκοντα ἔτη εἶναι βεβαίως κατὰ διάφορον τρόπον μακρὰ, παρὰ τὰ δεκατέσσαρα (ἀπὸ τὸν πόλεμον τοῦ 1897), καὶ μολαταῦτα οἱ Γάλλοι δὲν ἐλησμόνησαν.

«Οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, ἐν συναφείᾳ μετὰ τῶν ὁποίων ἔζησα πολλὰ ἔτη, καὶ τοὺς ὁποίους ἔσχον ἑπομένως τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσω, δὲν σκέπτονται διαρκῶς παρὰ ἓν πράγμα: *τὴν ἐκδίκησιν*. Εἶναι ἡ μονη σκέψις ἡ ὁποία τοὺς ἀπασχολεῖ καὶ ἡ ὁποία κανονίζει τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις των. Ἰδοὺ τί εἶναι τὸ πλέον θαυμαστὸν εἰς τὸ σῶμα τῶν γάλλων ἀξιωματικῶν:

«Τὸ *ἐπιθετικὸν πνεῦμα*, κατέχει τὸν Γάλλον ἀξιωματικὸν καὶ γεμίζει τὴν καρδίαν του· αὐτὸ τὸ ἐπιθετικὸν πνεῦμα «αὐτὴν τὴν σοβαρὰν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ κτυπηθοῦν» θὰ ἐπιθυμοῦσα, πρὸ παντὸς νὰ ἴδω ἐνυποψιασμένην εἰς τοὺς συμπατριώτας μου, πολὺ πρὶν τῆς ἐκπαιδεύσεως.

«Καὶ ὁ Γερμανός, θὰ ἔλεγέ τις, δὲν ἔχει τὸ ἴδιον πνεῦμα;

«Μάλιστα· τὸ ἔχει ἀλλ' ὑπὸ μίαν ἄλλην μορφήν, ἐννοεῖ *νὰ διατηρήσῃ ὅ,τι κατέκτησε*.

«Ἐνῶ ὁ Γάλλος ἐννοεῖ νὰ ξοπατήσῃ ὅ,τι ἔχασε. Ὑπάρχει μία λεπτὴ διαφορά. Λέν ἐπάρχει παίκτης, ὁ ὁποῖος θὰ ἄφηνε χωρὶς λόγον νὰ δεχθῇ νὰ τὸν ξεγυμνώσουν ἀπὸ τὸ κέρδος τοῦ ἀνθίστασι στιγμῆς! Ἀλλὰ παραβλέπει τὸν εἰς τὴν σκέψιν σας μὲ τὸν παίκτην ὁ ὁποῖος ἔχασε. Πῶς ἔπρεπε νὰ ἐπανακτήσῃ τὸ ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔλειψε;...

«Γνωρίζω τὸ θρυλούμενον ὅτι ἡ πειθαρχία ἡ γερμανικὴ εἶναι ἀπαράμιλλος· λαχταρίζοντα δὲ ἀρ' ἕτερον ὅτι ἡ γαλλικὴ πειθαρχία δὲν εἶναι τελεία.

«Ἀπαρτίσω παρολεκτικὸς τὴν πειθαρχίαν· ἀλλὰ δὲν εἶναι πρόγραμα ἀπολύτου ἀξίας· εἶναι σχετικὸν μὲ τὸ πνεῦμα κάθε λαοῦ. Καὶ ἰδοὺ ἐν παραδείγμα· οἱ πρωτεργοὶ τῆς πρώτης Ἀναρχοπαίας — πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Νεοπλάτωνος — κόμνον θαύματα μὲ ἕνα στρατὸν ἐντελῶς ἀπειθάρχητον· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πλῆθος ἐνεπνέετο ἀπὸ τὸ πατριωτικὸν πάθος, ἀπὸ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἤθελε νὰ κτυπῇ μαζί του καὶ χάρις εἰς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς κατέβαλε καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τοὺς Πρώσσους σταματόντας θεωρουμένους μέχρι τῆς συγκρίσεως ἐκείνης τοὺς καλλιτέρους τοῦ κόσμου, τῶν ὁποίων ἡ πειθαρχία ἦτο ἐπίσης ἐκπληκτική ἄπως ἡ σωματική. Ἐρωτήσατε ἕνα ὁποιονδήποτε ὑπηρετήσαντα εἰς γαλλικὸν σύνταγμα, ἐρωτήσατε, ἐὰν ὁ Γάλλος ἀξιωματικὸς, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ κριτικὸν πνεῦμα πλέον ἀνεπτυγμένον, ὁ ὁποῖος γκρινιάζει συχνὰ διὰ τὸ τίποτε, ἐρωτήσατε ἐὰν δὲν ταπεζῆται εἰς δεδομένην στιγμὴν διὰ τὰ ἐκτελέσῃ μίαν διαταγήν.»

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ ὑποβολὴ προβλημάτων διὰ τὸν διαγωνισμὸν τῶν «Πανεθνικῶν» τῆς πρωτορᾶς τοῦ Σαλπιγοῦ καθορίζονται εἰς τὰς 30 Νοεμβρίου 1911 κατ' αἴτησιν μερικῶν καλλιτεχνῶν.

Ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σ. Λάμπρος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Σύγκλητον, ὅτι τὸ ξένα Πανεπιστήμια καὶ Ἀκαδημίαι, ποὺ ἐδήλωσαν ἕως τώρα ὅτι θὰ στείλουν εἰδικοὺς ἀντιπροσώπους εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς 75ετηρίδος τοῦ Ἑλλ. Πανεπιστημίου ἀνέρχονται εἰς τριάντα. Ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε νὰ προσκληθοῦν διὰ νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους καὶ τὰ Πατριαρχεῖα, αἱ μεγάλαι Ἑλληνικαὶ Σχολαὶ τῆς Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου, τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα καὶ τὰ γυμνάσια τοῦ Κράτους.

Ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Πρυτανεία τοῦ Πανεπιστημίου συνεννοοῦνται διὰ τὴν ἵδρυσιν Μακεδονολογικοῦ Ἐργαστηρίου, ὅπου θὰ γίνωνται μόνον οἱ ἐργασίαι τοῦ Δημοσίου καὶ θ' ἀσκοῦνται οἱ φοιτηταί.

Τὸ δεύτερον Ἑλληνικὸν ἐπεβούχιον, τοῦ ὁποίου ἐξακολουθεῖ ἡ ναυπήγησις, ὀνομάσθη ἀπὸ τώρα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχαίου θαλασσίου θεοῦ «Γλαῦκος».

Ὁ Μητροπολίτης Γρεβενῶν Ἀμπλιανὸς ἐδιωρισθῇ εἰς τὸ δίκαιος τῆς Σιάτιστης καθὼς καὶ ὁ συνοδεύων αὐτὸν ἱεροδιάκονος καὶ δύο ὑπηρέται του. Ὁ Πατριάρχης ἐδήλωσεν εἰς τὴν Πόλιν ὅτι ἐὰν δὲν συλληφθοῦν καὶ τιμωρηθοῦν αὐστηρῶς οἱ ἔνοχοι διὰ κηρύξῃ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς διωγμόν. Ὅλος ὁ ὀρθόδοξος πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας διατελεῖ εἰς μεγάλην ἐξέγερσιν.

Τὸ ὑπουργικὸν Συμβούλιον, κατόπιν τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἀξίων νὰ καταλάβουν τὰς κενὰς ἕδρας τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ἀπεφάσισε νὰ διορίσῃ εἰς τὰ δύο ἕδρας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας τοὺς κ. κ. Σημαντήραν καὶ Βασιλείου, τοῦ

Ἀστικοῦ Δικαίου τοῦ κ. κ. Μομφερρᾶτον καὶ Πασσούλιον, τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου τὸν κ. Γερ. Ἠλιόπουλον καὶ τῆς Πολ. Οἰκονομίας τὸν κ. Νικ. Γουναράκην.

Ἐδημοσιεύθη τὸ Β. Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου διορίζεται καθηγητὴς τῆς νεωτέρας φιλολογίας εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ὁ κ. Μενάρδος.

Ὁ Βιεννεῖος ὑδραυλικὸς κ. Κίτνερ τὸν ὁποῖον ἐκάλεσεν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα διὰ τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν ἔφθασε πρὸ ἡμερῶν καὶ ἤρχισε τὰς μελέτας του μεταβὰς καὶ εἰς τὸν Μέλανα ποταμὸν καὶ εἰς τὴν Στυμφαλίαν. Ἐπίσης ἦλθε καὶ ὁ Βερολινέζος ὑδραυλικὸς κ. Ἔρτομπεργκ, τὸν ὁποῖον μετεκάλεσεν ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων, διὰ τὸ αὐτὸ ζήτημα· ἄρχισε δὲ καὶ οὗτος τὴν μελέτην τῶν σχετικῶν ἐκθέσεων καὶ θὰ ἐπισκεφθῇ ὅλα τὰς πηγάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ὑδρευθοῦν οἱ Ἀθῆναι.

Ἡ Αὐστριακὴ Κυβέρνησις ἀπεδέχθη τὴν παράκλησιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποστείλῃ ἀναδιοργανωτὴς τῆς γεωργίας. Τὸ μέλη τῆς ἀποστολῆς θὰ εἶναι ὀλίγα καὶ ἔρχονται μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Νεοελληνικαὶ μελέται ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Ἀθηνᾶς».

Λογοδοσία τοῦ 1910 τοῦ Πανελληνίου Συνδέσμου κατὰ τῆς φυματιώσεως ἐν Ἑλλάδι.

Πατρὶς πρὸς χρῆσιν τῆς παιδευομένης ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις νεότητος ὑπὸ Μ. Κωνσταντάκη Κόρακα. Ἡράκλειον Κρήτης.

Κλινικὴ Παθολογία καὶ Θεραπευτικὴ μετὰ πλήρους Διαγνωστικῆς καὶ Φαρμακολογίας, τόμος Β' ὑπὸ Ν. Καλλικούνη, καθηγητοῦ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου. Ἀθῆναι δρ. 30.

Θρύψαλα ὑπὸ Δ. Γρ. Καμπουρόγλου, Ἀθῆναι λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη δρ. 2.

Συριανὰ Διηγήματα ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Ῥοΐδου. Ἀθῆναι λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη δρ. 3.

Μῦθοι τῆς ζωῆς ὑπὸ Ἰω. Ζερβοῦ. Ἀθῆναι λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη δρ. 3.

Κορολάνος ὑπὸ Σαίξπηρ. Ἀθῆναι λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη δρ. 2.

Αἰολικὸς Ἀστὴρ ἑσπέριον οἰκον. περιοδικὸν ἐν Κυδωνίαις, διευθυντὴς Β. Κ. Βασιλειάδης.

Dizionario Greco Moderno — Italiano e Italiano — greco moderno. E. Brighenti Milano — Ulrico Hoepli Lit. 12.50.

Le Futurisme par F. T. Marinetti. Paris, Sansot fr. 3.50.

F. T. Marinetti et le futurisme par. R. Le Brun. Paris, Sansot fr. 1.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΤΩΝ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ,,

ΠΡΙΝ λειτουργήσῃ ἡ φωτογραφικὴ μηχανή, θὰ ἐργασθῇ ὁ αἰσθητικός. Ἡ ἰδιαίτερη ζωὴ καὶ ὁ χαρακτὴρ ποὺ ὑπάρχουν σὲ καθετί γύρω μας, κρυμμένα ἀπὸ τὰ μάτια τῶν πολλῶν, θὰ ξεσκεπασθοῦν μὲ τὸ χέρι τοῦ τεχνίτου ποὺ ξέρει νὰ τὰ παρουσιάσῃ ὅπως αὐτὸς ἠμπόρεσε νὰ τὰ ἰδῇ καὶ νὰ σταματήσῃ μπροστὰ στὴν ἐμορφιά τους. Ἔτσι, ἡ ἀπλῆ ἐργασία τοῦ φωτογράφου ὁδηγουμένη ἀπὸ μίαν ἐκλεκτὴν ἀντίληψιν, παίρνει πολὺ μεγαλύτερα δικαιώματα. Τώρα, ποὺ ὁ φακὸς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτόν του ὑποταγμένον εἰς μίαν σκέψιν καὶ εἰς ἕνα αἴσθημα, θὰ κάνῃ θαύματα. Κάθε ζωϊκὸς ταλμὸς θὰ δείξῃ στὸ φῶς του μίαν ἀνύποπτην ἕως τότε ὕπαρξιν.

Μὲ τέτοια ἐφόδια ἔρχεται σήμερα ἡ φωτογραφία νὰ ζητήσῃ θέσιν εἰς τὰς ὡραίας τέχνας. Δὲν εἶναι αὐτὰ μόνον. Ἡ γνῶσις ἡ τεχνικὴ θὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον. Μαζὶ μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀντικειμένου, μὲ τὴν σύνθεσιν, μὲ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὥρας, μὲ τὸν τεχνητὸν φωτισμόν, ἔρχεται ἡ ἐπεξεργασία τῆς πλάκας, τὰ ὑλικὰ ποὺ θὰ μεταχειρισθῇ, ὁ τρόπος ὁποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν. Ὁ συνδυασμὸς τοῦ φυσικοῦ καὶ τεχνητοῦ φωτὸς εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μυστικὰ ποὺ θὰ δώσουν ὡραῖα ἀποτελέσματα. Ἔτσι, θὰ πάρῃ ἡ φωτογραφία τὴν ἀκαλάτητα τῆς ζωγραφικῆς καὶ θὰ ἔχῃ καὶ τὸ ἰδιαίτερον πλεονέκτημα ὅτι ἠμπορεῖ νὰ ἀποδώσῃ καὶ τὰς λεπτοτέρας διαβαθμίσεις τῶν τόνων τοῦ πρωτοτύπου.

Εἰς τὴν εὐγενικὴν αὐτὴν τέχνην πολλοὶ καὶ πολλαὶ καταγίνονται. Τὰ «Παναθήναια» θέλουν νὰ ἐνισχύσουν τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, νὰ τιμήσουν κάθε προσπάθειαν καὶ ἰδιοφυΐαν, μὲ τοὺς Φωτογραφικοὺς των Διαγωνισμούς. Θὰ γίνωνται ἀποκλειστικῶς μεταξὺ ἐρασιτεχνῶν.

Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τρία μέλη θὰ κρίνῃ τὰ ἔργα.

Εἰς κάθε διαγωνισμὸν θὰ δίδωνται:

1) Α' Βραβεῖον: Χρυσῆ ἀναμνηστικὴ πλάκα, μὲ καλλιτεχνικὴν παράστασιν εἰς τὴν μίαν πλευράν, καὶ εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τὸ ὄνομα τοῦ βραβευομένου καὶ τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ διαγωνισμοῦ.

2) Β' Βραβεῖον: Ἀργυρᾶ ἀναμνηστικὴ πλάκα.

3) Γ' Βραβεῖον: Χάλκινη ἀναμνηστικὴ πλάκα.

Τὰ βραβευόμενα καὶ ἐπαινούμενα ἔργα θὰ δημοσιεύωνται εἰς τὰ «Παναθήναια». Αἱ φωτογραφίαι πρέπει νὰ εἶναι κολλημέναι ἐπάνω εἰς χαρτόνι καὶ θὰ ἀναφέρουν τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ τὸ ἀποστέλλει. Προτιμοῦμε τὰ σχήματα 13 - 18 καὶ 18 - 24.

Α' Διαγωνισμός. Προθεσμία 31 Δεκεμβρίου 1911. Θέμα: Τοπίον φθινοπωρινόν.

Β' Διαγωνισμός. Προθεσμία 31 Ἰανουαρίου 1912. Θέμα: Σκηνὴ ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων ἢ τῆς Πρωτοχρονιᾶς.

Γ' Διαγωνισμός. Προθεσμία 28 Φεβρουαρίου 1912. Θέμα: Τοπίον χειμωνιάτικο.

Δ' Διαγωνισμός. Προθεσμία 31 Μαρτίου 1912. Θέμα: Πορτραῖτο.

ΤΑ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ,,